

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEMİTİK DİNLERDE GİRİŞ RİTÜELLERİ

İlay TANRIVERDİ

Danışman
Doç. Dr. Bekir Zakir ÇOBAN

İZMİR- 2020

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “ Semitik Dinlerde Giriş Ritüelleri ” adlı çalışmanın, tarafımdan akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

İlay TANRIVERDİ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi
Semitik Dinlerde Giriş Ritüelleri
İlay TANRIVERDİ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Felsefe ve Din Bilimleri Programı

İnisiyasyon bireye, yeni bir dine kabul edilmek veya mevcut dinde mükellefiyet sağlamak şeklinde, dini hayata dahil olabileceği bir statü sağladığından manevi yaşamın en önemli fenomenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. İnisiyasyon erginlenecek bireye, dini yaşamın bir parçası olma, beşeri cemaate katılma ve topluluğun mitolojik ve kültürel geleneklerini öğrenerek her açıdan toplumun sorumlu bir üyesi olma yolunu açmaktadır.

İlk örneklerine ilkel topluluklarda rastladığımız inisiyasyon ritüelleri, farklı derecelerde ve farklı şekillerde tarihin her döneminde varlığını devam ettirmiş, zamanla toplumsal değerler içerisindeki yeri, nispeten etkisini kaybetmişse de özü ve maksadı daima aynı kalmıştır.

Semitik dinlerde inisiyasyon ritüelleri üzerine bir inceleme yapmayı hedefleyen bu çalışmada inisiyasyona toplu bir bakış ortaya koymak adına ilkel kabilelerde ve modern öncesi topluluklarda inisiyasyon örneklerine de yer verilmiştir. Yahudilikte, dinine giriş ritüeli olarak icra edilen sünnet (brit milah) ve dini yaşantıda birtakım yükümlülüklerle mükellef olmayı sağlayan bar mitzvah ve bat mitzvah törenleri, inisiyatik ritüeller olarak kabul edilmektedir. Hristiyanlık dinine giriş maksadıyla icra edilen vaftiz ve bireye Hristiyan olma sorumluluğu yüklenmesinde başvurulan evharistiya (komünyon) ve confirmasyon Hristiyanlıktaki inisiyasyon ritüelleridir. İslam dininde ise ritüel manada bir inisiyasyon şekli bulunmamaktadır. İslam dininde dine giriş iman etmek ve bunu ifade etmekle, dini yaşamda mükellefiyet ise buluş çağına erişmekle sağlanmaktadır.

**Anahtar Kelimeler: İnisiasyon, Erginlenme, Başlatma Ayinleri, Semitik
Dinlerde İnisiasyon**

ABSTRACT
Master's Thesis
Entry Rituals in Semitic Religions
İlay TANRIVERDİ

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department Philosophy and Religious Sciences
Philosophy and Religious Sciences Program

Initiation is considered as one of the most important phenomena of spiritual life, as it provides the individual with a status in which he/she can be included in religious life, either by accepting a new religion or by being obliged to existing religion. Initiation paves the way for an individual to become a part of religious life, join the human community and become a responsible member of society in all respects by learning the community's mythological and cultural traditions.

The initiation rituals the first examples of which we encountered in primitive societies, continued to exist in different periods and in different ways in every period of history, and over time, its place in social values has lost its relative influence, but its essence and purpose have always remained the same.

In this study, which aims to analyze the initiation rituals in semitic religions, examples of initiation primitive tribes and pre-modern societies were also included in order to reveal a collective view of initiation. In Judaism, the circumcision (brit milah) performed as an entrance ritual to Judaism, and the bar mitzvah and bat mitzvah ceremonies, which enable individuals to be responsible for some obligations in religious life, are considered as initiation rituals. The baptism, which is performed for the purpose of entering the christian religion, and the eucharistia (communion) and confirmation applied for the responsibility of being a Christian are the initiation rituals in Christianity. In İslam religion, there is no form of initiation in a ritual sense. In İslam acceptance to religion is provided by believing and expressing it, while in religious life, obligation is achieved by reaching the age of puberty.

Keywords: Initiation, Puberty Ritual, Initiation Rites, Initiation in Semitic Religions

SEMİTİK DİNLERDE GİRİŞ RİTÜELLERİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii

GİRİŞ	1
-------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

İNİSİYASYON KAVRAMINA GENEL BAKIŞ

I. İNİSİYASYON TANIMI	5
II. İNİSİYASYON AMAÇLARI	6
III. İNİSİYASYON ŞARTLARI	10
A. İnisiyatik Nitelikler	12
B. İnisiyatik İntikal ve Teşkilat	13
IV. İNİSİYASYON İLE İLGİLİ KAVRAMALAR	16
A. İnisiyatik Ayin	16
B. İnisiyatik Öğreti	20
C. İnisiyatik Sır	23
V. İNİSİYASONUN YAYGIN UYGULAMALARI VE SEMBOLİK ANLAMLARI	24
A. Anneden Ayrılma	31
B. Ölüm Sembolizmi	32
D. Yeniden Diriliş Sembolizmi	37
E. Yeni Bir İsim Verilmesi	39
F. Boğa Sesi Çıkarıcı/ Bull-roarer	40
G. Sünnet ve Subincision	42

İKİNCİ BÖLÜM

İNİSİYASYON RİTÜELLERİ

I. İLKEL TOPLULUKLARDA İNİSİYASYON ÖRNEKLERİ	46
II. MODERN TOPLULUKLARDA İNİSİYASYON ÖRNEKLERİ	55
III. SEMİTİK DİNLERDE İNİSİYASYON RİTÜELLERİ	56
A.YAHUDİLİKTE İNİSİYASYON	57
1. Yahudilikte Ahit ve Seçilmişlik Öğretisi	57
2. Sünnet	60
3. Mitzvah	62
B. HİRİSTİYANLIKTA İNİSİYASYON	66
1.Vaftiz	66
a. Vaftizin Etimolojik ve Sembolik Anlamı	67
b. Kutsal Kitap'ta Vaftiz ve Günah Çıkartma	70
c. Vaftizin Kökenine Dair	77
d. Vaftizin Yapılış Zamanı	81
2.Evharistiya	82
3.Konfirmasyon	84
4. Hıristiyanlıkta Sünnet	86
C. İSLAM'DA İNİSİYASON	88
1. İslam Dinine Mensubiyette İman ve İkrar	88
2.İslam'da Sünnet	91
3. İslam'da İnisiyatik Ritüeller	92
IV. YAHUDİLİK, HİRİSTİYANLIK VE İSLAM'DA DİNE KABUL	93
A.Yahudilikte Dine Kabul	94
B. Hıristiyanlıkta Dine Kabul	95
C.İslam'da Dine Kabul	96
SONUÇ	98
KAYNAKÇA	103

GİRİŞ

I. İnisiyasyon

İnisiyasyon (erginlenme) terimi, en genel manasıyla, toplumun sorumlu bir üyesi olmak maksadı ile erginlenmeye tabii olan adayın sosyal yaşamında ve dini statüsünde kesin bir değişim meydana getirmek için icra edilen ve bir dizi erginleyici imtihanlar içeren ritüeller ve öğretiler bütünüdür.

İnisiyasyon, beşeri tarih içerisinde din ile birlikte her dönemde varlığını sürdürmekte, özellikle de modern öncesi dini yaşamda inisiyasyon faaliyetleri oldukça önemli bir yer işgal etmektedir. Durkheim, insanlıktaki dini hayatın asıl tohumlarının dini inanç ve ayinlerde görünür olduğunu ileri sürmektedir.¹ Dini ayinler içerisinde, çocukluktan yetişkinliğe, bireysellikten sosyalleşmeye ve yükümsüzlükten mükellefiyete geçiş aşamasında veya yeni bir dine kabul edilme durumlarında başvurulmuş inisiyatik ayinlerin yeri, bireyin dini yaşama aktif katılımını sağlaması sebebiyle oldukça önemlidir.

İnisiyatik ayinlerin gelenekteki yeri ilkel yaşamda daha çok hissedilmekle birlikte modern dünyada da bu ritüellerin izleri devam etmekte ve birtakım değişim ve gelişmeler beraberinde günümüze kadar süregelmektedir. Modern insan anlayışında tarih, insanlar tarafından geliştirilebilen beşeri bir ürün olarak nitelendirilmekte ve insan tarihi devam ettirme ve mükemmel hale getirme gücünü kendinde görmektedir. Arkaik insan ise tarihi insanüstü bir yaratıcı gücün eseri olarak nitelendirmekte ve kendisini mitsel bir tarihin son ürünü olarak kabul etmektedir. Öyle ki modern insan, anlamlı erginlenme ritlerini ortadan kaldırma ve kutsaldan arınmış bir evrende yaşama eğilimi gösterirken arkaik insan, tutarlı bir mitsel gelenek yapısına sahip olduğundan ve kabileye ait geleneksel bilgi, adaya kademeli olarak erginlenme ritüeli boyunca öğretildiğinden, inisiyasyon modern insana kıyasla arkaik insan için daha hayati bir yere sahiptir. Farklı sosyal yapılara ve kültürel ufuklara uygun sayısız tipte ve çeşitlilikte erginlenme ritüellerinden söz etmek mümkündür.² Zamana ve mekâna göre

¹ Emile Durkheim, **Dini Hayatın İlkel Biçimleri**, çev. Fuat Aydın, Eskiye Yayınlar, Ankara, 2018, s.29.

² Mircea Eliade, **Doğuş ve Yeniden Doğuş**, çev. Fuat Aydın, Kabbacı Yayıncılık, İstanbul, 2014, (Yeniden Doğuş) s.14.

yapılan uyarlamalardan ötürü farklı şekillerde ortaya çıkmakla birlikte inisiyasyon özü ve gayesi itibariyle her zaman ve her yerde aynıdır.

Mükellef olma durumu kazandırmak ve yeni dine mensubiyet sağlamak şeklinde iki temel amaçla icra edilen inisiyasyon, bu anlamda bir topluluğun tüm gençleri için zorunlu bir uygulamadır. Ancak arkaik toplulukların önemli bir kısmında yalnızca erkek bireyler için icra edilmekte olan erginlenmelerin, her iki cinsiyeti kapsayan veya yalnızca kız çocukları için icra edilen formları da mevcuttur. İlkel dünyadan modern dünyaya aktarılmış olan dine giriş ritüelleri arasında böyle bir ayrımın hissedildiği dini gelenekler bulunmakla birlikte özellikle son dönemlerde inisiyatik törenler her iki cinsiyeti de kapsayacak biçimde düzenlenmektedir.

II. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışma ile *semitik dinler* şeklinde sınıflandırılan Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dinlerinde mevcut inisiyasyon örneklerini incelemek ve böylece bu dinlerde mükellef olma ile ihtida durumlarının ne şekilde gerçekleştiğini ortaya koymak hedeflenmiştir. Ancak Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam geleneğindeki erginlenmelere geçmeden önce dinler tarihi içerisinde giriş ritüellerinin bilinen en eski formlarından örnekler ve modern topluluklar içerisinde semitik dinler dışındaki diğer geleneklerde inisiyasyona karşılık gelen törenler de ele alınmıştır. İnisiyasyon kavramını geniş bir perspektifte ele alarak ortaya koyan bu çalışma ile erginlenmenin anlamı, beşeri tarih boyunca insan hayatındaki yeri ve dini hayattaki rolü saptanmaya çalışılmıştır.

Semitik dinlerde dine giriş ritüellerinin incelendiği çalışma, iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde inisiyasyon kavramının genel bir tanımını yapılarak, inisiyatik ritüellerin icra ediliş amaçları ve inisiyasyonun gerekli şartları açıklanmıştır. Ayrıca konuyu daha da netleştirmek adına inisiyasyon ile ilgili kavramlar, inisiyasyonun yaygın uygulamaları ve bu uygulamaların sembolik anlamları ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, arkaik topluluklarda, modern topluluklarda ve özellikle de Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam topluluklarının dini geleneklerinde inisiyasyon örnekleri fenomenolojik bir yol izlenerek ele alınmıştır. Bu bölümde ilkel yaşamdan modern yaşama inisiyasyonun farklı örnekleri ortaya konmuştur. Ayrıca modern dünyadaki inisiyatik şekillere benzer ilkel uygulamalara da değinilerek

erginlenmenin çeşitliliğinin yanında ortak yönleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmanın temelini oluşturan Semitik dinlerde inisiyasyon örnekleri bu bölümde ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Son olarak Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dinlerinde din değiştirme konusu incelenerek çalışma tamamlanmıştır.

III. Araştırma Metodu ve Kaynakları

Adayın varoluşsal statüsünde bir değişim meydana getirdiğinden ve adayı bir topluluğun parçası haline getirdiğinden genelde Sosyoloji ve Kültürel Antropolojiye konu edilmesine rağmen erginlenme, dini bir tecrübe vasıtası ile gerçekleştiğinden daha ziyade Dinler Tarihi açısından ele alınmaya ve incelenmeye değer bir konu olarak görülmektedir. Dinler Tarihi elbette Sosyolog ve Antropologların verilerini kullanmaktadır. Ancak dini bir anlam aradığından yalnızca ele aldığı bir ilkel toplumla yetinmemekte, ilkel toplumlarda bilinen en eski kültürlerden modern dini hareketlere varıncaya dek geniş bir sahada araştırmasını sürdürmektedir.³

Bu çalışmada inisiyasyon ve ilişkili kavramlar ele alınırken Mitoloji, Etimoloji ve Tarih gibi Dinler Tarihi ile ilişkili bilim dallarından faydalanılmıştır. Yaygın inisiyasyon örnekleri ve semitik inisiyatik ritüeller incelendiğinde detaylı bir betimleme yapıldığından deskriptif yöntem kullanılmıştır. Yine modern öncesi ve modern topluluklar ile kendi arasında semitik dinler karşılaştırıldığından fenomenoloji ve karşılaştırma yöntemleri kullanılmıştır. Semitik dinlerde dini yaşam ele alınırken Din Sosyolojisinden ve yine bu dinlerin kutsal metinleri incelenirken Filolojiden faydalanılmıştır. Son olarak çalışmanın her aşaması inanç değerleri perspektifinden uzak, objektif bir bakış açısı hedeflenerek oluşturulmuştur.

Yahudilik Hristiyanlık ve İslam dinlerinin kutsal metinleri bu çalışmanın başlıca kaynakları olup ülkemizde ve dünyada konu ile ilgili yazılmış pek çok eserlerden faydalanılmıştır. İnisiyasyon ile ilgili en sık başvuru kaynağı Encyclopedia of Religion and Ethics (New York 1994) ansiklopedisi, Rene Guenon'un İnisiyasyona Toplu Bakışlar I-II (Ankara 2010) eseri, Mircea Eliade'nin Doğuş ve Yeniden Doğuş (İstanbul 2014), Rites and Symbols of Initiation-The Mysteries of Birth and Rebirth (New York 1974), Dinsel inançlar ve Düşünceler Tarihi/Cilt 1 (İstanbul 2000), Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu (Ankara 1994) ve diğer eserleri,

³ Eliade, Yeniden Doğuş, s. 23.

Emile Durkheim’ın Dini Hayatın İlkel Biçimleri (Ankara 2018) eseri ile Necati Sümer’in, *“Initiation Ceremony in Primitive Tribes and Some Religions”*(2018) makalesidir. Semitik dinlerdeki inisiyasyon örnekleri ile ilgili Baki Adam editörlüğünde basılan Dinler Tarihi, (Ankara, 2015), Günay Tümer-Abdurrahman Küçük’e ait Dinler Tarihi (Ankara, 1993), Salime Leyla Gürkan’nın Yahudilik (Ankara, 2005), Fuat Aydın’ın Yahudilik/Tarih. İnanç. İbadet. Kültür. (İstanbul, 2018), Ali Erbaş’ın Hristiyan Ayinleri (Sakramentler) (İstanbul, 1998) ve Hristiyanlık’ta İbadet (İstanbul 2003) eserleri ile TDV İslam Ansiklopedisi’nin ilgili bölümlerinden faydalanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNİSİYASYON KAVRAMINA GENEL BAKIŞ

I. İNİSİYASYON TANIMI

Latince kökenli *initium* sözcüğünden türetilmiş olan inisiyasyon terimi genel manada başlangıç, eğitim, öğretim kavramları ile aynı anlamı taşımakla beraber bir yere dahil edilme, iştirak etme, kabul görölme, başla(tıl)ma anlamlarını da karşılamaktadır. Terim olarak daha çok dini veya büyülü bir düzenin, törenlerine veya geleneklerine kabulü belirtmek için dar bir anlamda kullanılmaktadır. İnisiye edilen iletişimin mutlaka gizli olması gerekmemekte, etkinliği veren kişinin otoritesine, onu alan kişinin karakterine ve uygulandığı koşullara bağlı olan öğretimden oluşmaktadır. Ancak normalde profan dünyadan dikkatlice korunan sırlardır ve bu nedenle inisiyasyon '*bir gizeme giriş*' anlamına gelmektedir. Öyle ki Romalılar arasında '*initia*', gizemler için genel bir terimi ifade etmekteydi. Burada gizemin, kaba kavrayışın ya da kısaca seçilmiş bir kaç kişiye ayrılmış uygulamaların ötesinde, *topluluğun gerçekleri* olarak kabul edilmesi gerekmektedir.⁴

İnisiyasyon, bireyler için bir cemaate veya topluluğa giriş niteliğindedir. Bu açıdan inisiyasyon, bireyler için yeni bir yaşam aşamasını temsil eden bir kavramdır. Bazı köklü gelenekler, şifreler veya kurallar nedeniyle bireyler, belli bir süre sonra yaşadıkları yaşam tarzını değiştirmeye çalışmaktadırlar. Bu sebeple, bir cemaate, bir topluma katılmak veya topluluğun bir parçası olmak için bazı geçiş törenlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu törenler, bireyleri, içinde yaşadıkları topluma hazır hale getirmek için hem dünyevi hem de dini bilgileri kavramaya yöneliktir.⁵

İnisiyasyon, erginlenme terimi ile de ifade edilmekte ve erginlenmeler oldukça geniş bir anlam sahasına sahiptir. Dinler Tarihinde Eliade, erginlenmeleri üç temel kategoride ele alınmaktadır. Bunlardan ilki, erginlenenin çocukluktan ergenliğe geçişi esnasında uygulanan ve bir toplumun tüm üyeleri için zorunlu sayılan ritüelleri içeren erginlenmelerdir. İkinci kategori erginlenmeler daha çok gizli bir topluluğa bir

⁴ Goblet D'alviella, Initiation/Introductory and Primitive, **Encyclopedia of Religion and Ethics**, Vol: VII, 1994, s.314-315.

⁵ Necati Sümer, "Initiation Ceremony in Primitive Tribes and Some Religions", **Dini Araştırmalar**, Cilt: 21, Sayı:54, 2018, s.65.

kardeşlik cemiyetine üye olma ile ilgili ritüelleri içermektedir. Kendilerine özgü sırları olan ve bu sırların saklanması hususunda oldukça tedbirli davranan bu cemiyetlerde cinsiyetçi bir ayırım görülmekte ve genel olarak erkeklere özgü olduğu gözlenmektedir. Bununla beraber yalnızca kadınlardan oluşan gizli topluluklara rastlamak da mümkündür. Her iki cinsiyete açık gizli cemiyetler, diğerlerine nazaran daha az rastlanan topluluklardır. Öyle ki bu cemiyetlerin hem kadınlara hem erkeklere açık olmasını bir kültürel değişim bir bozulma olarak niteleyenler de bulunmaktadır. Üçüncü tip erginlenmeler bir şifacı veya şamanın yetenekleri gibi gizli ve mistik yeteneklerin ve bazı kişisel tecrübelerin kazanıldığı erginlenmelerdir. Bu dini tecrübeler cemaatin diğer üyelerinin ulaşabildiği tecrübelerle kıyasla üst bir derecede olup çok daha yoğundur. Bu tipte bir erginlenme yaşayacak olan aday, dini güçleri elde etme için vereceği bireysel kararın yanında yeteneği vasıtasıyla bir şifacı veya şaman haline geldiğinden bu erginlenmeler iradi veya gayr-i iradi gerçekleşebilir. Kendisinde bulunan bu yetenek bir çağrı olarak anlaşıldığından tabiatüstü varlıklar tarafından adayın şifacı veya şaman olmaya zorlandığına inanılmaktadır.⁶ Eliade son iki tip erginlenme için, toplumun her üyesi için zorunlu olmadığı daha çok bireysel olarak veya küçük bir grup halinde icra edildiklerini kaydetmektedir. Bunlar tek kategorinin iki farklı dalı sayılabilecek ölçüde benzer özellikler taşımaktadır. İlkel toplulukların hemen hepsinde yaygın olarak görülmekle birlikte halihazırda modern topluluklarda varlığını devam ettiren ilk kategori ise özellikle semitik dinlerde erginlenme biçimlerini ele alacağımız ikinci bölümde üzerinde duracağımız inisiyasyon kavramını karşılamaktadır.

İnisiyasyon kavramı, inisiyasyonun karmaşık yapısı gereği yalnızca tanım yapılarak anlaşılabilecek bir konu olmadığından inisiyasyon ile ilişkili diğer meselelerin de incelenmesi bu kavramın layıkıyla anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

II. İNİSİYASYON AMAÇLARI

İnisiyasyon törenlerine ilkel ya da medeni bir toplumda rastlanmasıyla beraber, erginlenme ritüellerinin uygulanma yöntemi, amacının aynı kalmasına rağmen değişiklik göstermektedir. Amacı bireylerin kolektif eğitimsel, dini veya mitsel

⁶ Eliade, Yeniden Doğuş, s.24-25.

anlamda eğitilmesi olan bu törenlere dair icra edilen ilk ritüellere dini içerik yüklendiği görülmekte, ilkel toplumlarda genç kız ve erkekler ergenlik çağına geldiklerinde ve ayrıca toplumun yetişkin bir bireyi olarak kabul edildiklerinde bu törenler düzenlenmektedir.⁷ Bu törenlerin en temel işlevi, ergenliğe girmiş kişiye, savaşta yer alması, aile hayatının temellerini atması ve kabilenin iyiliği için gerekli gelenek ve törenleri gözlemlemesi şeklindeki toplumun aktif her bir üyesinin sahip olduğu hak ve yükümlülükleri vermektir. Bu şekilde anlaşılan inisiyasyon, bir çeşit kamu eğitiminin en eski biçimi olarak düşünülebilir.⁸

Adaylar arasında inisiyasyon, dini ve ahlaki idealleri doğrultusunda aşkın dünya ile iletişim arzusundan kaynaklanan merak, endişe ve hatta ısırap duygularını kontrol etmelerini sağlayarak tanrılar ve diğer gizemli varlıkları daha iyi tanımak ve onlarla daha yakın bir ilişki kurmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda başlangıçta mevsimlerin değişmesi, yıldızların devrimleri ya da inisiyelerin kendi kaderlerine uyguladıkları periyodiklik ve değişim ritminde tekrarlanan ürünlerin dönüşümleri ile bağlantılı olarak kutsal dünyaya erişmelerini sağlayan da yine inisiyatik ayinlerdir.⁹

Genç adayların, topluluğa giriş onayı almak ve başarılı bir katılımcı olmak için kendilerini, çeşitli zorluklara katlanmak suretiyle kanıtlamaları gerekmektedir. Bazı ilkel toplumlarda kabul edilme ve üye olma, önemli bir inisiyatik şart olarak koruyucu olduğuna inanılan bir ruhla iletişim kurmayı gerektirmektedir. Tüm bir eğitimden sonra inisiyasyon sürecini başarılı bir şekilde tamamlayabilen adayın, sosyal bağlantısı olan bir yetişkin haline geldiğine inanılmakta ve adaya yeni bir isim ile tam üyelik hakkı kazandırılmaktadır.¹⁰

Erginlenme terimine karşılık gelen inisiyasyon, sosyal ve dini açıdan erginlenecek şahsın varoluşsal durumunda temel bir değişme, statüsünde bir artış meydana getiren öğretiler ve ritüelleri ifade etmektedir. Bu ritüeller esnasında aday tabii olduğu çeşit öğreti ve imtihanlar neticesinde inisiyasyondan önce sahip olduğu kişilikten tamamen farklı bir kişilikte, bir başkası olarak yeniden var olur. Daha çok modern öncesi insanlar arasında yaygın olan geçiş ritleri kabilenin başta erkekler olmak üzere bütün gençleri için zorunluluk arz etmektedir. Kabilenin erkekleri

⁷ Sümer, s.66.

⁸ D'alviella, s. 316.

⁹ D'alviella, s. 317.

¹⁰ Sümer, s.66.

arasında yer almak ve böylece toplumun sorumlu bir üyesi olarak kabul edilmek bir dizi erginlenme imtihanından geçmekle mümkündür. Aday böylelikle belirli davranış kalıplarının yanında kabilenin kutsal mit ve geleneklerini, tanrıların isimlerini, tarihini ve zamanın başlangıcında kabile ile tanrılar ve diğer tabiatüstü varlıklar arasındaki ilişkileri öğrenmiş olur.¹¹

İlkel toplumların kalbinde ve daha sonraki kültürlü toplumların daha az gelişmiş katmanlarında, usta inisiyelerin eylemleri, yalnızca ilham verdiği korku nedeniyle değil, aynı zamanda, hastalığı tedavi etmek, yağmur getirmek, faydalı hayvanların veya bitkilerin çoğalmasını sağlamak, göksel olayların periyodik biçimde işlenişini devam ettirmek, suçluyu bulmak, bir anlamda kötü ruhları kovmak, kutsal dünyanın belirli bölümleri ile ya da ona ait bazı şahsiyetler ile insanlar arasındaki ilişkilerde gerçek rahip fonksiyonlarını yerine getirmek gibi topluma verebileceği hizmetler nedeniyle kabul edilmektedir.¹²

Aday, her kabilenin kendine özgü dini ve seküler anlayışını öğreten bu kutsal bilgiye basit bir eğitimin değil, kademe kademe sistemli bir ilerleyişin sonunda erişir. Adayın bu ilerleyişinde öncelikle ruhsal olarak hazır olması beklenmektedir. Nitekim aday bu süreçte tabiatüstü varlıklar dünyasına dair bilgiyi, yani tanrısal mahiyeti sebebiyle kutsal kabul gören gizli bir öğretiyi öğrenmektedir. İnsanın hem köken hem öz itibarı ile kutsal olduğu inancı adayın tabiatüstü varlıklar dünyasını ve bu dünyanın tarihini öğrenmesi zorunlu görülür. Bu tarih içerisinde, tabiatüstü dünyanın yine tabiatüstü varlıklar tarafından ilk yaratılışını ve bu yaratılışı takip eden bir kahraman veya bir mitsel atanın gelişini, çeşitli kültürel faaliyetlerini, maceralarını ve nihayetinde ortadan kalkmalarını barındırmaktadır. Kutsal tarih aynı zamanda beşeri davranışları sosyal ve kültürel müesseselerin oluşumunu da temellendirmektedir. İnsanın davranış ve eylemlerinin dahi kutsal tarihe ait olması tabiatüstü bir varlık tarafından yaratılmış olmanın doğal bir sonucudur. Kısaca insan, zamanın başlangıcında mitlerde anlatılan bazı olayları yaşamış bir varlık olarak kabul edildiğinden bu kutsal tarihinin titizlikle muhafaza edilmesi ve gelecek nesillere bozulmadan nakledilmesi de insanlık açısından oldukça önemlidir.¹³ Bu noktada bireyi, topluluğun inançları, tarihi ve diğer dini değerleri başlıca olmak üzere gerekli

¹¹ Eliade, Yeniden Doğuş, s.12-13.

¹² D'alviella, s. 316.

¹³ Eliade, Yeniden Doğuş, s.13.

konularda eğiten ve değerlerin aktarılması noktasında da önemli bir rol üstlenen inisiyasyonun önemi de kolayca anlaşılmaktadır.

İnisiyatik öğreti kapsamında bireyin öğrenmesi gereken kutsal tarih aynı zamanda kozmogonik mitolojiyi de içermektedir. Dünyanın bu halihazırdaki şeklini almadan önceki başlangıcını hikaye eden mitoloji dünyanın *ilk durumunu* takdim etmekte ve kutsal tarih içerisinde değerlendirilmektedir. Dünyanın zuhuru veya yaratılmasından sonra vukuu bulan masalsı olayları anlatan bir dizi mitoloji içerisine, bitkilerin hayvanların ve insanların ve ya doğum, ölüm, evlilik ve aile mitolojileri de dahil edilmektedir. Dünyanın nasıl değişikliğe uğradığı, insanın bu günkü şeklini nasıl aldığı, nasıl cinsiyetli olduğu, beslenmek ve çalışmak zorunda olması, ölümlü olması gibi bu dünyaya ait öğretiler dışında bu dünya ile ilişkilendirilen tabiatüstü varlıkların, kahramanların, mitolojik ataların yaptıkları ve yeryüzünden niçin uzaklaştıkları veya kaybolduklarına dair bilgiler de açıklanmaktadır. Bu yönüyle kutsal tarih yalnızca bir başlangıcı değil aynı zamanda dünyanın ve tabiatüstü varlıkların son tezahürlerini de naklettiğinden bir son ihtiva etmektedir.¹⁴

Mircea Eliade *Doğuş ve Yeniden Doğuş* eserinde erginlenmenin dini anlamıyla ilgili olarak şunları anlatmaktadır:

*“Erginleme, insanlık tarihindeki en önemli manevi fenomenlerden birini sunar. Erginleme, "din" kelimesinin modern anlamında olduğu gibi, sadece bireyin dini hayatını içeren bir eylem değildir; o, bireyin bütün hayatını kapsar. Erginlenme töreni vasıtasıyla ki primitif ve arkaik toplumlarda insan, neyse o ve ne olması gerekiyorsa o hale gelir -manevi hayata açık bir varlık, bundan dolayı da içinde doğduğu kültüre iştirak eden bir kimse- . Çünkü erginliğe geçiş inisiyasyonu, özellikle kutsalın vahyini sunar ve ilkel dünya için kutsal, yalnızca bugün bizim din ile anladığımız her şeyi içermekle kalmaz, fakat aynı zamanda kabilenin mitolojik ve kültürel geleneklerinin bütün yapısı anlamına da gelir. Birçok büyük durumda ergenlik ritleri, şunda ya da bunda, cinsellik sırrının ifşasını ima ederler, ancak bütün modern öncesi dünya için, cinsellik de kutsalın bir parçasını oluşturur. Kısaca, erginleme vasıtasıyla aday doğal biçiminin ötesine geçer -çocukluk modu- ve kültürel modu, girişle elde eder; yani manevi değerlere katılır. Belli bir bakış açısından, hemen hemen bütün ilkel dünya için, erginlemeler vasıtasıyla, insanların beşeri varlık konumuna ulaştıkları söylenebilir; erginlemeden önce, dini hayata katılma hakkına henüz sahip olmadıkları için, beşeri duruma tam olarak katılamazlar. Bu erginlenmenin modern öncesi bir toplumun bir üyesi olan herhangi bir birey için, kesin bir tecrübeyi temsil etmesinden dolayı böyledir; erginlenme temel bir varoluşsal durumdur. Çünkü onun sayesinde bir insan, tam olarak kendi varoluş modunu kabul edecek hale gelir.”*¹⁵

¹⁴ Mircea Eliade, **Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu**, çev. Mehmet Aydın, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s 77- 80.

¹⁵ Eliade, *Yeniden Doğuş*, s. 26.

III. İNİSİYASYON ŞARTLARI

İnisiyasyon için gerekli ilk şart, tabii bir eğitimle geliştirilen belli bir kabiliyetin olması veya bir eğitim sürecine tabi olmaktır. Bireyin ancak kendisinde var olan imkanları geliştirerek daha ileriye taşıyabileceği düşüncesi kabiliyetin, bütün inisiyatik gelenekler için aranan bir nitelik olduğunu göstermektedir. Ancak kabiliyet yalnızca inisiyasyon için değil fakat aynı zamanda mistisizm için de önemli bir şart olarak kabul edilmektedir. Ancak inisiyasyon için yalnızca ‘inisiyasyona girmeye elverişli olma’ anlamına gelen bu şart mistisizm için fazlasına gerek duyulmaksızın yeterli bir şart olarak görülmektedir. Mistisizmden pasif olma özelliğinden ötürü kabiliyeti herhangi bir çaba ve çalışma ile desteklemesi beklenmemektedir. Ancak inisiyasyon için kabiliyetin şart olması kadar onun bir eğitim ile desteklenmesi de şart olarak görülmektedir. Diğer bir ifade ile ‘gerçekleştirmenin’ ön şartı olan öğreti niteliğindeki bilgileri elde etmeye dair bir çaba harcanmadan inisiyasyondan söz etmek mümkün değildir. Bu inisiyasyonun aktif olma özelliğinden ileri gelmektedir.

16

İnisiyasyonun en net şekilde tanımlanmasında önemli bir yeri olan ayrıca inisiyasyonun sahtelerinde/taklitlerinde bulunamadığından başka bir şeyle inisiyasyonun karışmasına olanak tanımayan en önemli şart hiç şüphesiz inisiyasyonun düzenli bir geleneksel teşkilata bağlı olması yani bir silsileye sahip olmasıdır. Bu daha çok inisiyatik intikal ile ilgili bir meseledir. Birey birtakım nitelikleri ve bunları geliştirebilecek imkanları her ne kendi bünyesinde barındırsa da bunu tek başına gerçekleştirmesi ilke olarak mümkün gözükmekle birlikte fiilen imkansızdır. Geleneksel bir teşkilata bağlanmanın önemi manevi bilginin intikali noktasında ortaya çıkmaktadır. Bu bağlanma kişinin kendi kendine yapacağı iç çalışmaları engellememekte aksine bu iç çalışmaları gerçekleştirebilmenin ön şartı olarak görülmektedir. Burada önemli olan bir diğer nokta inisiyatik intikalin dindışı eğitim ve öğretim tarzından uzak olmasıdır. İnisiyatik bilgiyi ellerinde bulunduranlar, bir öğretmenin öğrencisine kitabi bilgileri aktardığı şekilde bilgi aktarmamaktadırlar. Burada söz konusu manevi bilgi insanın içte gerçekleştirdiği hallerle ilgili olduğundan tam olarak aktarılabilmesi de söz konusu değildir. İnisiyatik bilgiye dair

¹⁶ Guenon, İnisiyasyon, s. 41-47.

öğretililebilecek tek şey bu manevi hallerin elde edilmesine hazırlık mahiyetindeki yöntemlerdir. O halde bu intikal daha ziyade işin gerçekleştirilmesini kolaylaştıran bir destek bir yardım olarak nitelendirilebilir.¹⁷

İnisiyatik intikalin bireyin özünde bulunan doğal yetenekle ilerleyen zamanlarda ortaya koyacağı gerçekleştirme işi arasında önemli bir role sahip olduğu anlaşıldıktan sonra bu doğal yeteneğin geliştirilmesi noktasında inisiyasyon için gerekli bir diğer şart olan ‘iç çalışma’dan söz edilebilir. Öncelikle bireyin tabiatında yetenekler ve imkanlar saf bir gizli güç olarak bulunmaktadır. Bu kabiliyetler saf ve gizli durumdayken bireyde herhangi bir gelişmişlikten söz etmek mümkün değildir. Henüz ‘ikinci doğum’a erişememiş birey din dışı dünyanın bir parçası olarak kozmogonik sürecin ilk safhası olan karanlık ve kaosa benzetilmektedir. Bu kaosun bir şekle dönüşmesi ve bir düzene oturması için bireye manevi güçler tarafından bir başlangıç titreşimi iletilmesi gerekmektedir. Bu titreşim Tanrı’nın ‘ışık ol!’ emrine yani *fiat luxa* benzetilmektedir. Eski Ahit’in Tekvin/Yaradılış bölümünde geçen “*tanrı “ışık ol!” diye buyurdu ve ışık oldu.*” ifadesi Tanrı’nın alemi, adeta kaostan düzene, karanlıktan aydınlığa çıkardığı ilk titreşim olarak kabul edilmektedir. İnisiyatik bakış açısına göre insani düzeyde bu tarz bir aydınlanma ancak manevi etkinin intikali ile gerçekleşmektedir...¹⁸

“Önceki tüm sözlerimizi, inisiyasyonun, kendilerini ard arda sunan ve sırasıyla potansiyel/gizli güç (potentiality), sanallık/bilkuvve (virtuality) ve gerçeklik/bilfiil (actuality) terimlerine karşılık gelen üç koşul gerektirdiğini söyleyerek özetleyebiliriz:

(i) *“Nitelik/yeterlilik (Qualification): bireyin doğasında bulunan belirli imkanlardan oluşur, bu imkanlar da üzerinde inisiyatik çalışmanın gerçekleştirileceği ilk madde (materiaprime) dir.*

(ii) *İntikal/Silsile (Transmission): Bu şart, geleneksel bir teşkilata bağlanmak ile ve bireye kendi içinde taşıdığı yeterliliği düzenleyip geliştirmesine imkan verecek bir aydınlanma sağlayan manevi bir etki ile sağlanmaktadır.*

(iii) *İçsel çalışmalar (TravailIntérieur): Bu gelişme, ‘yardımcıların’ veya ‘dış desteklerin’ yardımıyla, birey inisiyasyon hiyerarşisinin farklı boyutlarını kademeli olarak aşarken yavaş yavaş gerçekleşecek ve bireyi nihai hedef olan ‘kurtuluş’ (Délivrance) ve ya ‘Yüce kimlik’ (Identité supreme) seviyesine ulaştıracaktır.”¹⁹*

¹⁷ Guenon, s.47.

¹⁸ Guenon, s. 46-47.

¹⁹ Guenon, s. 49-50.

Her türlü inisiyatik ayin, tören ve diğer yaygın uygulamalar ile bu uygulamalara dair her türlü öğreti ve sır başta olmak üzere; inisiyasyonun bütün içerikleri bu üçüncü koşul kapsamında değerlendirilmektedir.

A. İnisiyatik Nitelikler

İnisiyasyonun ilk ve ön koşulu olarak kabul edilen inisiyatik nitelikler, bir varlığın kişilik/ferdiyet alanına ait olup halihazırda bireyin içinde bulunan ve inisiyatik gerçekleştirmenin başlatılmasını mümkün kılan şartları barındıran niteliklerdir. İnisiyatik gerçekleştirmeyi başlatacak ilk hareket noktası konumunda olan bu ferdi nitelikler hem ruhsal hem bedensel olabilmektedir. Diğer bütün nitelikler içerisinde en seçkin ve asıl temel olan nitelik bireylerin geniş bir entelektüel ufka sahip olmaları şeklindedir ancak genel olarak bu nitelikler ferdiyet söz konusu olduğundan farklılık gösterebilmektedir.²⁰

İnisiyatik unsurların farklılık göstermesi bireysel yeteneklerin farklılığına cevap verebilme maksadı taşıması ile ilişkilendirilebilir. Bir inisiyasyon herkese eşit derecede aynı şekilde uygun gelebilseydi öyle bir durumda inisiyatik farklılıklar da olmazdı. Ancak ortada bireysel farklılıklar olduğundan her inisiyatik teşkilatın kendine özgü bir tekniği bulunması ve yalnızca kendi usulüne uygun olup fiili bir yarar sağlayabilecek bireyleri kabul etmesi doğal bir sonuçtur. Nitelikler mevzuunda, belirli nitelikler belirleyen ve özel kurallar geliştiren teşkilatın bu kriterleri yalnızca kendisi için geçerli olup başka teşkilatları etkilememektedir. Bazı inisiyasyon formlarının yalnızca erkekleri kabul etmesine karşılık bazılarının hem erkeklere hem kadınlara açık olması bu duruma örnek verilebilir. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere bir durumda gerekli görülürken diğer bir durumda gerekli görülmeyen bazı nitelikler bulunabilmektedir. Yine Kşatriyaların inisiyasyonunun Brahmanlarınkiyle özdeş olmaması herkesin kendi özel ferdi tabiatına uygun kendi nitelikleriyle örtüşen inisiyasyon biçimi bulup seçebileceğini göstermektedir.²¹

Gerçekleştirmenin ön şart olarak belirlenen bu niteliklerle başlayan bir İnisiyasyon süreci, inisiyatik gerçekleştirmeye sonuçlanabileceği gibi aynı zamanda

²⁰ Guenon, s. 143.

²¹ Guenon, s. 147-148.

dejenerasyon ve bozulmayla da sonuçlanabilmektedir. Gerekli şartların tam olarak bilinmemesi veya belirlenen kuralların uygulanamaz oluşu daha da önemlisi yeterince nitelikli olmayan elemanların kabul edilmesi gibi hatalar inisiyatik teşkilatın bozulmasına hatta yok olmasına neden olmaktadır.

Son olarak inisiyatik niteliklerle ilgili belirmemiz gerek bir diğer durum inisiyasyona engel olarak görülen birtakım bedensel kusurların bulunmaması bazı inisiyatik teşkilatlar için özel olarak belirlenen bir niteliktir. Bu kurala göre birey ayinlerin icrasında kendisine zorluk çıkarabilecek kekemelik (*bégué*), topallık (*boiteux*) gibi bedensel bir kusur taşıyorsa söz konusu teşkilata dahil olması uygun görülmemektedir. Bu ayin sırasında bazı sözlü formüllerin doğru telaffuzunun oldukça önemli olmasından ve kekemelik durumunun buna imkan vermemesinden kaynaklanmaktadır.²²

B. İnisiyatik İntikal ve Teşkilat

Tüm ilkel toplumlarda, aynı cinsiyet ve yaştaki, aynı ilgi alanlarına, zevklere ve mesleklere sahip bireyler, daha sonra kendilerini genel toplum içindeki belirli sosyal gruplara ayırma eğilimi içindedirler. Böylece gençler, yetişkinler, bekârlar, evli erkekler, yaşlı erkekler, çeşitli koşullardaki kadınlar, totemik gruplar, klanlar, aşiretler, aynı bölgenin sakinleri, yabancılar, hatta ölü erkekler dahil olmak üzere birçok sınıf ve ayrıca hastalık, hamilelik, ortak bir tehlike, seyahat, mevsimsel meslekler gibi belirli ve geçici olaylardan oluşan özel sosyal kategorileri ortaya çıkmaktadır. İnisiyatik bir gruba yeni dahil edilecek olanlar üç aşamalı bir inisiyasyona tabi tutularak saflaştırılmalı, asimile edilmeli ve gerekli konularda talimat verilerek bilgilendirilmelidir. Bu talimat, genellikle kabilenin tüm resmi kültünü saran büyü bir karaktere sahiptir. Ayrıca kadınlar da kendi aralarında erkeklerinkine benzer yaş sınıflarından oluşan teşkilatlara ayrılmaktadır. Ancak kadın inisiyasyon törenleri erkek törenlerine yakın bir taklit olsa bile, daha az ayrıcalık sağladığı için erkek inisiyasyon törenlerine kıyaslandığında daha az önemli görülmektedir.²³

²² Guenon, s.154.

²³ D'alviella, s. 315.

Düzenli bir geleneksel teşkilata bağlanma durumu inisiyasyonun gerekli şartı olmanın yanında tam manasıyla inisiyasyonu oluşturan bir durumdur. Bu bağlanma aynı zamanda bireyi, insanlığın ilk çağlarına götürdüğünden ve o çağlarda insan için tabii olan birtakım imtiyazların içine yerleştirdiğinden ‘diriliş’ olarak kabul edilmektedir. Bu dirilişin gerçekleşmesi inisiyatik gerçekleşmede ilk ve temel aşama olarak kabul edilen ‘ilk durum’un insanda yeniden canlandırılmasını beraberinde getirmektedir. Bu ilk durum ise insanın en mükemmel ve en üst durumu olup ancak bu merkezi noktaya yerleşen insan oradan daha üst hallere yükselebilmektedir.²⁴

Bu konu ile ilgili önemli bir diğer nokta bir teşkilata bağlanmanın ideal değil fakat fiilen ve gerçek bir bağlanma olması gerekmektedir. Fiilen gerçekleştirilmesi gereken bu intikal aynı zamanda reel bir teması gerektirmektedir. Bu temasın sağlanabilmesi ve manevi etkinin tam manasıyla intikalinin söz konusu olabilmesi için bir takım yasalar devreye girmektedir. İnisiyasyonda fiili bağlanmanın gerekliliğine dair birkaç noktaya değinilmelidir. Öncelikle bireyin inisiyasyona katılma ve inisiye olma (mürit) niyeti, hatta bireyin bu niyeti yanında dahil olmak istediği gelenek hakkında derin bilgi sahibi olması bireye, kendi başına gerçek bir inisiyasyon sağlamamaktadır. Geçmişteki veya günümüzde var olan bir teşkilatı düşünmek, hakkında bilgi sahibi olmak hatta bir geleneğe ait kutsal kitapları ve bu kitapların en derin tefsirlerini okumuş olması inisiye olabilmesi için yeterli görülmemektedir. Böyle bir durum mümkün olsaydı şayet inisiyasyon olduğundan çok daha basit ve inisiye olmak çok daha kolay bir hele gelebilmektedir. Bu da inisiyasyonun ön şartı olan ‘nitelik’ koşulunun ortadan kaldırılmasını beraberinde getirmektedir. Çünkü insanda bulunan kendini mükemmel ve son derece nitelikli görme eğilimi, formalitelere gerek görmeden inisiye olmak isteyen bireylerin bunu kolaylaştıracak sebepler keşfetmesi nihayetinde gerçek nitelikten söz edilmesi mümkün olmayacaktır. Kendilerini inisiyasyona girmiş kabul eden onca din dışı bireye rağmen, bir kontrolden bir hiyerarşiden bir intikalden dolayısı ile bir inisiyasyondan söz etmek de mümkün olmayacaktır. Çünkü inisiyasyonda gayri insani (*non-humaine*) bir unsurun bulunması zorunludur. Özetle, bireyin inisiyasyona girip inisiye olması için bu konudaki niyeti ve hatta önbilgisi yeterli olmayıp aynı zamanda kendisine gerekli bilgilerin yanında

²⁴ Guenon, s. 51.

manevi etkiyi naklederek inisiyasyonun gerçekleşmesini sağlayacak düzenli bir geleneksel teşkilat tarafından kabul edilmesi gerekmektedir.²⁵

Bir teşkilatın bağlularına manevi bir etkiyi nakledebilmesi için manevi etkinin öncelikle bu teşkilatın kendi bünyesinde var olması ve bir silsile yoluyla nakledilmesi gerekmektedir. Burada düzenli bir silsilenin zorunluluğu da dikkat çekmektedir. Nitekim inisiyatik bir teşkilat belli şekilleri benimseyerek bir araya gelerek birleşmeye karar veren birkaç kişinin girişimiyle din dışı bir cemiyetin kurulduğu tarzında kurulmamaktadır. Geleneksel ayinlerden birtakım şekiller ödünç alınmış olsa bile veya derin bilgi yoluyla bazı bilgiler elde edilse bile düzenli bir silsile olmaksızın manevi bir etkinin intikali söz konusu değildir. Böyle bir teşkilat inisiyasyonun basit bir taklidi olmaktan öteye gidememektedir. Örneğin uzun yıllar evvel kaybolmuş Eski Mısır geleneklerini yeniden canlandırma çabaları ile kurulmuş yeni teşkilatların durumu böyledir. Yeni bir teşkilat, ancak eski bir geleneğin temsilcileri tarafından ‘kabul edilmiş’ olduğu sürece diğer bir ifade ile eski bir geleneğe kopmamış bir inisiyatik silsile ile bağlı olduğu sürece meşru kabul edilebilmektedir. Tüm geleneklerin inisiyatik silsileye bu denli önem vermelerinin nedeni gayet açıktır. İnisiyatik silsile, manevi intikali kesintisiz bir şekilde gerçekleştiren bir art arda gelişi ifade etmektedir. Öyle ki insan, bir inisiyatik silsileye bağlı olmaksızın birtakım inisiyatik ayinlere riayet etse bile bu ayinsel çabaları boşa çıkarmaktadır. Ayinlerin kendine has ve kendiliğinden ortaya çıkan birtakım etkileri bulunmakla birlikte ayinlerin hayati unsurlarından olan inisiyatik silsilenin olmaması fiili bir sonuç alınmasına mani olmaktadır. Ayrıca bu ayinlerin etkili olabilmeleri, bir silsileye bağlı olmalarının yanında ayini yapabilme niteliği taşıyan kimseler tarafından icra edilmiş olmalarına bağlıdır. Örneğin bir dinî ayin, papazlık aşamasından geçmiş olmayı şart koşuyorsa bu aşamadan geçmemiş bireyin, istenilen niyeti taşıması da dahil tüm şekillere riayet etmiş olması bir sonuç elde edebilmesi için yeterli değildir. Bu, bireyin tek başına manevi etkinin taşıyıcısı olmamasından kaynaklanmaktadır.²⁶

Her din ‘*gayr-i insani*’ bir kaynaktan gelmekte ve beşeri olmayan unsurlar taşımaktadır. Manevi etkilerin bir parçası olan bu unsurların etkisini gösterebilmesi kendine özgü ayinler vasıtasıyla mümkündür. Ayinleri ilk icra edenlerin insanüstü

²⁵ Guenon, s.97-106.

²⁶ Guenon, s. 79-80.

varlıklar olması ve ilk halkasını bu varlıkların oluşturduğu bir zincir şeklinde düzenli ve sürekli bir intikale sahip olması ayinler için zorunlu şartlardandır. İnisiyasyonu bir başkasına tevdi eden her birey bir ‘aktarıcı’ olduğundan bu zincirin bir halkasını oluşturmaktadır. Bu zincir insanlığın ötesinde bir noktada olup zinciri meydana getiren her bir bireyden, teşkilat adına veya teşkilatın genel prensipleri adına hareket etmelisi beklenmektedir. Bu düzen basit zahiri teşkilatlarda bu şekilde ilerlerken, öğretilerinin bir üstat tarafından inisiyasyon yolu ile nakledildiği ezoterik geleneklerde bu durum daha olasıdır. Öğretilerin yetkili kişilerce nakledilmediği durumlarda ayin kutsal değerlerden yoksun kalmaktadır. Örneğin Hint geleneğindeki bir kelime ya da bir formülün telaffuz edilmesinden ibaret olan ve bir *gurunun* ağzından öğrenilmesi gereken *mantralar*, bu konuda hiçbir yetkisi bulunmayan birinden öğrenildiğinde veya bir kutsal metinden okunduğunda ‘manevi’ bir etki barındırmadığından tamamen geçersiz sayılmaktadır. Geleneksel öğreti hiçbir zaman yalnızca yazılı bir biçimde intikal edilememekte, manevi etkinin canlı kalması için mutlaka sözlü intikalin devam etmesi gerekmektedir. Sözlü intikal ancak manevi geleneği kendi şahsında temsil eden ve aktarıcı görevi bulunan kimseler tarafından gerçekleştirilebilir.²⁷

IV. İNİSİYASYON İLE İLGİLİ KAVRAMALAR

A. İnisiyatik Ayin

İnisiyatik ayin, manevi etkinin intikali ve inisiyatik silsileye bağlama noktasında gerekli temel öğretiyi oluşturduğundan inisiyasyonda önemli bir yer işgal etmektedir. Ayinin olmadığı bir yerde hiçbir şekilde inisiyasyon ritüelinden söz etmek mümkün olmadığından ayinler inisiyasyon kapsamında zorunlu olarak var olmalıdır.

Zahiri veya batını olsun bütün geleneksel kurumlarda ayinlerin mevcudiyeti ortak bir özellik olarak kabul edilmektedir. Ancak zahiri kurumlarda ayinler, bir sosyal çevre içerisinde bir ayrım gözetmeksizin tüm umuma açıkken inisiyatik ayinler, yalnızca teşkilat tarafından belirlenmiş nitelikleri taşıyan belli bir elit zümreye açıktır.

28

²⁷ Guenon, s. 85-89.

²⁸ Guenon s. 163.

Ayinler, doğrudan veya dolaylı olarak, bir kimsenin ferdiyetini aşan varoluş şekilleri ile irtibatını sağlamayı amaçlamaktadır. Sonuç görünür olsun veya olmasın yahut hemen veya çok daha sonra gerçekleşmiş olsun geleneksel kurallara uygun icra edilen her ayin sonunda etkisini göstermektedir. Gerekli bütün kurallar uygun biçimde yerinde getirildiği takdirde, bireyin ayinin gerçek anlamını anlamaması hatta etkisine inanmaması bile ayinin geçerli olmasını engellememektedir. Ayrıca bu ayinlerin bir defa icra edilmesi bireyin inisiyatik teşkilata bağlanması için yeterli olduğundan ve bir teşkilata bağlanan bireyin o teşkilattan ayrılması mümkün olmadığından, yenilenme ihtiyacı olmayan inisiyatik ayinler *tekrar edilemez* olarak değerlendirilmektedir.²⁹

İnisiyasyon törenleri iki genel kategoride değerlendirmek mümkündür. İlki, bir kimsede münhasıran kendi kişisel çıkarları için ya da bir ücret karşılığında, başkalarının yararına kullanan acemi belirli bir güç verilmesini sağlayan törenlerdir. Bu, tüm dünyadaki şamanlar, angakoklar (şifacılar/tıp adamları) ve benzerleri üzerinde büyücüler tarafından uygulanan bir inisiyasyon türüdür. İnisiye edilecek adaylar hipnoz, aşırı yorgunluk, oruç, zehir veya uyuşturucuların etkisi ile, histeri veya bir vizyon/görme eğilimi gösteren genç erkeklerden seçilmektedir. Bu yeni büyücüler çiraklıktan sonra kendilerine verilen sihirli tarifleri uygulamak ve bunlara kendi deneyimleriyle yenilerini eklemek için yola koyulmaktadırlar. Erkekler, kendi gruplarının büyücüsü olmaya aday gösterilse bile, bunu yukarıdan doğrudan vahiy aldıkları gerçek bir inisiyasyon olarak kabul edilen rüyalar veya halüsinasyonlardan sonra yapmaktadırlar. İkinci kategori, ilkel insanların sosyal kurumlarının ayrılmaz bir parçasını oluşturan başlatma törenlerini içermektedir; genellikle doğal veya yapay bir grup tarafından beraberlik adına yapılmaktadır. Yalnızca ilkel toplumdaki bireylerin ve toplulukların yaşamının gerekli bir parçasını oluşturmakla kalmayıp aynı zamanda toplumsal gövdenin yapısında meydana gelen değişikliklere paralel biçimde geliştiğinden ikincisi daha önemli bir yere sahiptir.³⁰

Bu türden inisiyasyon törenleri arasında, ergenliğe ulaşmayı işaret eden veya daha ziyade ergenlik çağında erginlenecek olan erkekleri, çocuklara ve kadınlara bağlayan tüm bağları kesen ve bireyin topluma kabul edilmesini sağlayan törenler en önemli ve en yaygın olan inisiyasyon törenleri olarak kabul edilmektedir. Fuegianlar,

²⁹ Guenon s. 163-170.

³⁰ D'alviella, s. 315.

Kuzey ve Güney Amerika yerlileri, Kuzey Kutup nüfusu, Avustralya, Polinezya, Melanezya, Yeni Gine'deki neredeyse tüm medeniyet öncesi topluluklar arasında kurulmuş bir kurumda ya da daha eski bir törenin hayatta kalan izleri arasında bu törenlere rastlanmaktadır. Yine Hindistan'da uygar antik çağlar arasında uygulanan uygulamalarda bu törenlerin izlerinden bahsetmek mümkündür. Bu törenlerin temel işlevi, ergenliğe girmiş kişiye savaşta yer alması, aile hayatının temellerini atması ve kabilenin iyiliği için gerekli gelenek ve törenleri gözlemlemesi şeklindeki toplumun aktif her bir üyesinin sahip olduğu hak ve yükümlülükleri vermektir. Bu şekilde anlaşılan inisiyasyon, bir çeşit kamu eğitiminin en eski biçimi olarak düşünülebilir.³¹

Erginlenme törenleri, kaynağı tanrısal varlıkların ve mitsel ataların eylemleri olan mitlerin bir tekrarı mahiyetinde olduklarından, bu törenlerin icra edilmesiyle ilkel zamanın yeniden yaşandığına ve tabiatüstü varlıklarla yeniden bir araya gelindiğine inanılır. Kısaca ifade edilecek olursa icra edilen rit, miti bugüne taşır. Böylece erginlenme törenlerinde gerçekleştirilen ritüeller kutsal kabul edilir ve dönemsel olarak tekrar edilir. Arkaik cemaatin bütün dinsel yaşamı bu ritüeller üzerine kuruludur ve ritüellerle beraber her yıl yinelenir. Bu inanç arkaik dinlerdeki temel anlayış olduğundan bütün ilkel dünya için geçerli olduğu söylenebilir. Erginlenme törenlerinin gerçekleştirilmesi için kutsal bir alanın tahsis edilmesi de bu törenlerin önemli bir parçası olduğundan onlar gibi oldukça yaygındır. Son olarak bu kutsal alan, kadınlar çocuklar ve erginlenmemiş olanlar için gizemini koruyan erginlenecek adayın ise hakkında yalnızca yüzeysel bilgi sahibi olabildiği bir yerdir. Kutsal alanın tesisi edilmesi inisiyasyon ritüellerine ön hazırlık mahiyetindedir. Kutsal yer yaratıcının ilk kampını, bu kampta yaratıcı güçle birlikte bulunan ilk halkı ve yaratıcının onlara sunduğu her türlü lütfu temsil etmektedir. Kutsal yerin hazırlanmasında amaç yalnızca yaratıcının kampının bir taklidini oluşturmak değildir. Kutsal yerin anlamı bundan çok daha fazlasıdır. Tanrı yaratıcı eylemlerini burada gerçekleştirmiş, dünya bu yaratıcı eylemler sonucunda var olmuştur. Bu yönüyle kutsal alanın dünyanın bir imgesidir ve tanrının hazır bulunması ile kutsal kabul edilen bir yerdir. Bu yerde icra edilen törenler neticesinde eşyanın kökenine dair kutsal zamanla ve tabiatüstü varlıklarla temasa

³¹ D'alviella, s. 315- 316.

geçildiğine ve tanrıların ilk örnek kampının yeniden üretilmesiyle dünyanın yenilendiğine inanılmaktadır.³²

Kabilenin inisiyatik törenleri erginlenecek bireyin tinsel ve kültürel değerler dünyasına dahil olma yolunu açmakta ve onu toplumun sorumlu bir üyesi haline getirmektedir. Genç aday, bir yandan yetişkinliğinin gerektirdiği davranış kalıplarını öğrenirken öte yandan kabilenin her türlü kutsal geleneği ve mitleri hakkında bilgi sahibi olmaktadır. İnisiyatik ayinler belli bir yaşa erişmiş adayın, çocukluk olarak nitelendirilen ve onu topluluğun dışında tutan doğal varlık biçiminin ötesine geçerek, kültürel varlık tarzına geçişini sağlamaktadır. Yaşın ilerlemesine dayandırılan her türlü inisiyatik tören, anneden ayrılma, ormanda yalnız kalma, belirli bitki ve hayvanları yeme yasağı şeklinde kısmi yasaklar, bir ön dişin çekilmesi, sünnet gibi çeşitli sınavlar içermekte ve adayın topluluğa girmesi de bu sınavları başarılı bir biçimde atlatmasına bağlanmaktadır. Tüm bu uygulamalar, mitsel zamanda gerçekleştirilen eylemlerin bir tekrarını teşkil ettiğinden inisiyatik ayinler yalnızca bireysel bir yenilenmeden ibaret olmayıp tüm topluluğun dinsel olarak yeniden doğuşunu sağlamaktadır.³³

İnisiyasyonun temel öğelerinden olarak kabul edilen bir ayini meydana getiren öğelerin her birinin sembolik bir değeri bulunduğundan, ayin ile sembol arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Semboller yalnızca ayinde kullanılan nesneleri veya temsil edilen figürleri değil, fakat aynı zamanda yapılan jestleri, söylenen sözleri tek bir ifade ile ayinin tüm unsurlarını kapsamaktadır. Kısaca her ayin tam anlamıyla bir semboller bütününden oluşmaktadır. Buna karşılık her sembol, gerekli niteliklere ve yeteneklere sahip olan ve o sembol üzerinde tefekkür eden kimseler üzerinde, ilişkili olduğu ayinin meydana getirdiği etkiye benzer bir etki uyandırmaktadır. Ancak bir sembol üzerinde kafa yormak için de yine bir inisiyatik intikalin bir silsilenin varlığı ön şart olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda ayinler gibi semboller de kaynağı itibarıyla gayr-i insandır. Dolayısıyla bir mucidi, bir yazarı bulunmayan semboller şekilsel ya da görsel olabildiği gibi Hint öğretisindeki *mantralar* gibi yalnızca sözlerden ibaret olabilmektedirler. Ayinin belli bir zamanda icra edilen özelliği zorunlu olarak onu bir zamana bağlı kılarken sembolün zamana bağlı olmayan yönü ayine göre sembolün belli bir üstünlüğü olduğu şeklinde yorumlanmışsa da ayin ve sembol için esasında

³² Eliade, *Yeniden Doğuş*, s. 31-32.

³³ Mircea Eliade, *Arayış*, çev. Cem Soydemir, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2017, s.145.

aynı gerçeğin iki ayrı görünümü oldukları şeklindeki değerlendirme daha doğru olacaktır.³⁴

B. İnisiyatik Öğreti

İnisiyatik öğretinin anlaşılması için onu her türlü din dışı öğretilerden kesin bir şekilde ayıran niteliklere değinmek gerekmektedir. Belli bir ölçüde ve bir noktaya kadar intikal ettirilebilen bu öğreti, başlangıçta bilkuvve iken daha sonra bireyi deruni bir çalışmanın yürütülebileceği bilfiil inisiyasyona taşıyacak bir hazırlık mahiyetindedir. İnisiyatik öğreti, zannedildiği gibi din dışı öğretinin bir uzantısı veya bir antitezi, yine bir felsefi sistem veya uzmanlaşmış bir bilim dalı olmayıp aksine tüm bunlardan tamamen farklı bir düzene ait, tamamen farklı bir niteliğe sahiptir. Bununla beraber inisiyatik öğretiye dair yapılabilecek tüm tanımlar onu deforme etme, onun şeklini bozma riski taşıdığından tam olarak tanımlanabilmesi de mümkün değildir.³⁵

İnisiyatik öğretinin tecrübe edilebilir yanı veya hissedilebilir şekli olarak nitelendirilebilen sembolizm, halkın kullandığı günlük olağan dilden tamamen farklı bir ifade biçimi olan, daha evrensel bir dildir. Din dışı bakış açısı ile değerlendirilebilen her şey, çok daha farklı bir tarzda inisiyatik bakış açısı ile de değerlendirilebilmektedir. Ancak buna karşılık inisiyatik alana özgü olup din dışı bakış açısı ile asla yakalanamayacak şeyler de bulunmaktadır. Yine inisiyatik bakış açısına sahip her birey için sembollerle anlatılan inisiyatik öğreti, aynı derecede anlaşılammakta, herkesin akli yetenekleri ölçüsünde yakalanabilmektedir. Manasını tam olarak yakalayabilen kimse için bu sembol, doğrudan ifade edilebilen herhangi bir şey ile mukayese edilemeyecek derecede çok şey hissettirmektedir. Bu anlamda sembol, inisiyasyonun özel alanı içerisinde olup izah edilemeyen şeyleri inisiye olan kimsenin aklına yerleştirmenin, biricik yolu olarak kabul edilmektedir. İnisiye olan kimse semboller vasıtası ile elde ettiği inisiyatik öğretiyi kuvvede fiile geçirmekte, ardından şahsi çalışmaları ile geliştirip ve özümseyebilmektedir. Semboller, kabiliyetleri olan bir kimsede, sentezini simgeledikleri bütün kavramları uyandırmaya

³⁴ Gueon, s.171-177.

³⁵ Guenon, s.295-297.

elverişli olabilmeleri için dokunulmamış, bozulmamış bir halde korunabildiği ölçüde bu özümseme gerçekleşebilmektedir.³⁶

İnisiyasyonun gerçek sırrı inisiyatik öğretilerde yatmaktadır; bu sır tabiatı gereği dokunulmaz bir sır olup din dışı dünyanın meraklarına karşı kendini savunabilmektedir. Yine bu sır herkesin entelektüel ufkunun genişliği ölçüsünde idrak edilebilmekte, bir kimse bu sırrın tamamına erişse dahi o sırdan anladığı şeyi başkasına tam olarak aktaramamaktadır. Bireyin gerçek manada kabiliyetli olması, onun bu anlayışa ulaşmasında kendisine yardımcı olacaktır. İnisiyatik öğreti, bireysel tabiatların çeşitliliğine adapte olmayı içerdiğinden, din dışı öğretilerine benzer bir tek biçimlilik söz konusu değildir. Buna karşılık inisiyatik öğretimin çeşitliliği bireylerin öğretiyi özümsemeleriyle sınırlandırılmaktadır.³⁷

Ergenlik geçiş törenlerinin bütün şekilleri en yalın olandan en kompleks olana kadar her biri bir gizemi, kutsal bir bilgiyi öğretme maksadı taşımaktadır. Bu kutsal ve gizli bilgiler; dini öğretilerin, kabile geleneklerinin yanı sıra sadece erginlenenlerin anlayabileceği yeni bir dil öğrenimini de mümkün kılar. Geçiş töreni sonrasında erginlenen bireyler önceki hayatlarından farklı olarak bilgisizlikten ve cahillikten sıyrılmış, edindikleri bilgiler yeni yaşamlarında yeni bir statüye kavuşmuşlardır. Öyle ki arkaik toplulukların bazılarında erginlenenler *bilenler* olarak kabul edilir. Ancak tüm erginlenme ritüellerinde adayların öğrenmeleri gereken bilgilere topyekün ulaşmaları söz konusu değildir. Örneğin sır cemaatlerine ait kutsala bilginin ifşasında belli bir derece gözetilmektedir. Diğer bir ifade ile ritüelin en önemli bölümleri adayın prestijine ve öğrenme gücüne bağlı olduğundan ancak yıllar geçtikten sonra ifşa edilebilir. Otacılar, şamanlar ve diğer kardeşlik cemaatlerine yönelik erginlenmelerde de kutsalın ifşasında bir derece gözetilmektedir. Bu düşüncenin kutsalın kolay erişilebilir olmamasından kaynaklandığı söylenebilir.

“Eğer kutsal kadınların da dahil olduğu bütün insanlar için ulaşılabilir olsaydı, ilk ifşalarda tüketilebilirdi. Dini tecrübe ve bilgi doğası gereği herkes tarafından elde edilemeyen derecelere, daha yüksek ve daha yüce seviyelere sahiptir. Daha derin dini tecrübe ve bilgi, hususi bir çabayı ya da istisnai bir irade gücünü ve zekayı gerektirir. Bir insan yalnızca istemekle bir şaman ya da mistik olamadığı gibi, aynı şekilde manevi niteliklere sahip olduğunu ortaya koymaksızın erginlenmenin belli derecelerine de yükselemez. Bazı sır cemaatlerinde daha yüksek dereceler bazı lütuflarla elde edilebilir, ancak

³⁶ Guenon, s.299-300.

³⁷ Guenon, s. 300-305.

unutmamalıyız ki ilkel dünya için refah, tabiatı itibarıyla büyüsel-dini olan bir prestijdir.”³⁸

Erginleyici ritüellerin icrasında, erginlenmenin tüm karmaşık yapısına hakim olup törenleri baştan sona yöneten, maskeliler, otacılar veya din adamları olarak bilinen ve ataları temsil eden eğitmenler oldukça önemli bir yere sahiptir. Adaylara vecd teknikleri, otacıların sırları, atalarla ilişkiler gibi kabile dinine ait her türlü bilgi, özel bir yetenek veya uzun bir çıraklık dönemi neticesinde elde edilen derin bir tecrübeye sahip olan bu eğitmenler tarafından öğretilmektedir. Erginlenmiş kimseler arasında yüksek bir dereceye sahip bilge kimselerden oluşan bu azınlık, erginleme törenlerindeki önemli rolünün yanı sıra kabile arasında manevi, sosyal ve hatta siyasi hayata da hakimdir. Dolayısı ile adaya nakledilen kutsal bilgi ölüm ve yeniden doğuş sembolizmi ile beşerin varoluşu yanında kabilenin bütün dini, sosyal, kültürel müesseselerinin tahsisine ve en önemlisi mitsel tarihine dair bilgileri içermektedir. Aday erginlenme töreni boyunca mitsel tarihe dair bilgileri öğrenmesi, atalarının mitsel yolundan ilerlemesini kolaylaştırmaktadır. Atalar insanı ve dünyayı yaratmış olmasalar bile dünyaya bugünkü mevcut şeklini veren ve insanı medenileştiren gücün sahibi olduklarından kutsal ve mitsel gizli bilgi tanrılardan ziyade atalara dayandırılmaktadır. Bu kutsal bilginin ilk sahipleri ve yine onu nesillerce nakledenler de atalardır.³⁹

Geleneksel yanılmazlık konusunda tam manasıyla yanılmaz olan öğretinin kendisidir, eriştikleri halleri ile bireylerler değildir. Öğretinin yanılmazlığı, hakikatin bir ifadesi olmasından kaynaklanmaktadır. Gayri insani bir özelliği bulunan inisiyatik öğreti, hakikati idrak eden bireylerden bağımsızdır. Hakikat kendisini tanıyan ve içten gelen bir zorlama ile kabul eden bireyler tarafından özümsemektedir. Her birey hakikati özümsemediği ölçüde yanılmaz olmaktadır. Ancak bir birey olarak değil, özünde hakikati taşıdığından adeta onu temsil ettiğinden yanılmaz olmaktadır. Bununla birlikte öğretinin yanılmazlığını sınırlayan durumlar da bulunmaktadır. Söz gelimi öğretinin anlatılmasında yetkili olan kişinin, görevini icra ettiği esnada kendi adına konuşması yasak olup ancak gelenek adına söz söylemesine müsaade edilmektedir.

³⁸ Eliade, Yeniden Doğuş, s.90.

³⁹ Eliade, Yeniden Doğuş, s. 91-93.

Yetkili kimse herhangi bir şekilde kendi adına konuştuğunda görevin icrasında olarak kabul edilmemekte ve yanılmazlık sıfatını taşıması uygun görülmemektedir.⁴⁰

C. İnisiyatik Sır

İnisiyatik bir teşkilatı diğer gizli teşkilatlardan ayrılması ve inisiyatik bir teşkilatın esas özünü teşkil etmesi açısından inisiyatik sır, bir inisiyasyonun en önemli özelliğidir. Bu sır herhangi bir zahiri sırdan kolayca ayırt edilebilecek niteliktedir. Öyle ki zahiri sırlar açığa vurulabilir, ifşa edilebilir ve herhangi bir kriter belirtilmeksizin herkese iletilebilir özelliktedir. Bunun aksine inisiyatik sır, hiçbir şekilde açığa vurulamaz, ifşa edilemez, bir başkasına *iletilemez* niteliktedir. Özellikle de profan kimseler ona erişememekte, onu yakalayamamakta, ona nüfuz edememektedir. İnisiyatik öğreti ancak bazı ayin usulleri ve birtakım semboller kullanılarak gerçekleştirildiğinden, inisiyatik sır kelimelerle izah edilememekte ona ancak ayinler ve semboller vasıtası ile yani inisiyasyonla erişilebilmektedir. İnisiyasyon ayinleri ve sembolleri kullanarak manevi etkinin intikalini sağlamaktadır. Bu manevi intikal bireyde deruni bir çalışmanın yapılmasını mümkün kılmakta ve kişi nitelikleri doğrultusunda yapmış olacağı deruni bir çalışma sonucunda sırra bizzat kendisi erişebilmektedir. Yalnızca bireysel nitelik ve çaba ile yani kişinin kendi anlayış ve imkanı ölçüsünde az ya da çok erişilebilen bu sırrın başkasına açıklaması ve iletilebilmesi mümkün değildir. İnisiyatik bir teşkilatın üyelerinin din dışı kimselerden ayırt edilmelerini sağlamak maksadıyla kullanılan bazı gizli kelimeler ve işaretler ikinci dereceden inisiyatik sırlar olarak kabul edilmektedirler. Bu sırlar daha ziyade zahiri şekillerle ilgili olduğundan gerçek inisiyatik sır gibi kavranamaz ifşa edilemez ve iletilemez niteliğe sahip değildirler. Bununla beraber dışarıdan göründüklerinden ibaret oldukları anlaşılmamalı simge ile simgelenen şey kesinlikle karıştırılmamalıdır. Dışarıdan anlaşıldıklarından tamamen farklı olup bu özelliği ile her şeyi dış görünüşten ibaret olan din dışı şekillerden ayrılmaktadırlar. Ancak yine de ikinci derece olarak kabul edilen bu sırlar, inisiyatik bir teşkilat için *tanıma vasıtaları* 'ndan ibaret olup

⁴⁰ Guenon, s. 417-419.

varlığı zorunlu sırlar değildir. Hatta bir teşkilat bu tarz zahiri şekillerden ne derece uzak olursa o derece saf ve yüksek bir konumda kabul edilmektedir.⁴¹

V. İNİSİYASONUN YAYGIN UYGULAMALARI VE SEMBOLİK ANLAMLARI

Baskın işlevi ister büyü, ister dini olsun İnisiyasyonun törenlerinin formları, dikkat çekici bir biçimde benzerlikler göstermektedir. Andrew Lang inisiyatik ayinlere dair aşağıdaki genel özellikleri not etmektedir:

- (a) Mistik danslar;
- (b) Turndun veya Bullroarer (boğa sesi çıkaran) gibi ritüel müzik aleti kullanımı;
- (c) Kil ile sıvamak ve bunu yıkamak
- (d) Yılanlar ile performanslar ve diğer 'çılgın işler'
- (e) Ölüm ve diriliş simülasyonu
- (f) Erginlenen kişiye yeni bir isim verilmesi
- (g) Maske veya diğer örtülerin kullanımı⁴²

Her durumda, başlangıç törenlerinin içerdiği genel formlar şu şekilde sıralanabilir;

1. Acemi kimseyi eski ortamına bağlayan bağları zayıflatacak bir dizi formalite,
2. Acemiye insanüstü dünyaya kabul eden bir dizi formalite,
3. Kutsal nesnelerin sergilenmesi ve bunlarla ilgili konularda talimatlar verilmesi,
4. Aceminin normal yaşama dönüşünü kolaylaştıran yeniden giriş veya yeniden bütünleşme ayinleri. Bu ayinler, özellikle ilk üç sırada yer alanlar, hem ilkel yaşamda hem de uygarlar arasında tüm inisiyasyon törenlerinde az ya da çok önemli bir işlevi yerine getirmektedir.⁴³

İmtihanlar, inisiyatik ayinin bir parçası olarak nitelendirilebilir ancak bu açıklama ile yetinilemeyecek kadar önemli bir yere sahiptirler. Günlük yaşamdaki zahmetli sıkıntılı durumları ifade etmede de kullanılan imtihan kavramı inisiyasyon

⁴¹ Guenon, s. 133-142.

⁴² D'alviella, s. 317.

⁴³ D'alviella, s. 317.

için kullanıldığında daha farklı anlaşılmalıdır. Nitekim günlük hayatın akışı içerisinde hemen herkes birtakım zorluklardan geçmektedir ancak bunlar inisiyasyona girmek için yeterli bir kriter teşkil etmemektedir. Bazı özel durumlarda bu sınavlar, bireydeki gizli imkanların gelişimde bir fırsat ya da hareket noktası olabilmektedir ancak yine de inisiyasyonda etkin güçler tarafından istenildiği ve empoze edildiğini söylemek mümkün değildir. Zor ve tahammülü güç durumlar inisiyasyon için daha ziyade düşman güçler tarafından ortaya atılan engeller olarak kabul edilmekte ve dünyanın, yani bireysel varoluş alanına dair tüm nesnelerin oluşturduğu dünyanın, kendisinden kaçmaya çalışan bireyi tüm imkanları ile tutmaya çalıştığı, şeklinde yorumlanmaktadır. Kısaca inisiyatik sınavlar hayatın sınavlarından oldukça uzak ve inisiyasyon sürecinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir.⁴⁴

İnisiyatik sınavlar, daha sonra üzerinde tefekkür edilmek üzere sembolik bir şeklin altında verilen bir öğretiyi oluşturmaktadırlar. Kapasitesi oranında bu öğretimi derinleştirip içselleştirmek her bireyin kendisine aittir. Bu sebeple de sınavlar yalnızca inisiyasyona hazırlık mahiyetinde veya giriş niteliğinde değerlendirilmektedir. İnisiyasyon, ayinlerin bir sonucu veya bitişi şeklinde kabul edildiğinde sınavları bu bitişe götüren bir yolculuk olarak değerlendirmek mümkündür. Bu yolda bireyi hazırladığı, karanlıktan kurtarıp aydınlığa kavuşmasında yardımcı olduğu gerekçesi ile sınavlar bir nevi *arınma ayinleri* olarak da görülmektedir. Arınma, birtakım unsurlarla yapıldığı için bu unsurların önemi de gözden kaçmamalıdır. Yalnızca insani olmayıp diğer canlılar hatta cansız varlıkları içerebilen bu unsurların, günlük hayatta bir karşılığı olmakla beraber inisiyatik açıdan derin bir anlamı bulunmaktadır. Kutsal yıkanmalar (lustrations), abdest, vaftiz gibi bütün geleneklerde evrensel cevherin özel bir sembolü olarak kabul edilen su ile alakalı diğer şekiller de dahil söz konusu ayinlerin tamamı vücut temizliği veya hijyen kurallarından çok daha fazlası için icra edilmektedir. Bu tür arınma ayinlerinin tamamı varlığı bir sadelik durumuna *materiaprime /ilk madde* durumuna götürmeyi amaçlamaktadır. Böylece varlığın, kendisi ile aydınlığa kavuşacağı inisiyatik 'Fiat lux/ışık ol!' titreşimini almaya elverişli hale gelmesi planlanmaktadır. Bu durumda varlığı manevi etki zincirine dahil edecek ilk aydınlanmanın, bireyde din dışı dünyadan kaynaklanan hiçbir engel ile

⁴⁴ Guenon, s. 253-256.

karşılaşmaması gerekmektedir.⁴⁵ Materia prima/ ilk madde haline indirgenmiş olmak, bireyin din dışı dünyaya sembolik ölüm ile veda etmesini ve yine sembolik bir dirilişle yeniden doğmasını gerektirmektedir. İnisiyasyonun önemli bir aşaması olarak kabul edilen ölüm ve diriliş sembolizmi, adayların çeşitli sınavlara tabi tutulmasıyla gerçekleştirilmektedir.

Acemiye insanüstü dünyaya kabul eden ayinlerin ayrıntılarına girmek mümkün değildir. Neredeyse tüm ilkel insanlar arasında, bull-roarer veya çingirak tarafından çıkarılan gürültünün ruhların sesi olduğu inancı ilginç bir şeydir; ancak bu enstrümanın eskilerin inisiyasyon törenlerinde genel olarak kullanılıp kullanılmadığı hala tartışma konusudur. Kıl, tebeşir veya diğer renklendirici maddelerle sıvanmak çok sıradan bir ayin, ancak onu takip eden yıkama, daha çok ayrılık ayinlerine ait olup amacı acemiye tüm zararlı lekelerin etkisinden kurtulmak olan taharet ile karıştırılmamalıdır. Öte yandan, acemilerin cesaretini veya direniş güçleri test etmek ya da birbirlerini tanıyacakları bir iz bırakmak amacıyla sünnet, diş çekimi, falanksın/parmak uç kemiklerinin çıkarılması, vb. sakatlamaların yaşandığı imtihanlar yaygın inisiyatik imtihanların başlıcaları arasında kabul edilmektedir. Yine dans etmek, Avustralyalıların totemlerinin hareketlerini ve jestlerinin taklit edilmesi ve Corroboreelerden (Avustralya Aborjinlerinin kutsal bir toplantısı/bayramı) gelen tüm ritmik hareketler de dahil edildiğinde, inisiyasyon törenlerinde evrensel bir kullanım olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca inisiyasyonda bireye yeni bir ismin verilmekte ve genellikle arkaik ifadelerden, konuşma dönüşlerinden veya yeni bir tonlama verilen günlük kelimelerden oluşan yeni bir dil kullanılmaktadır. Yine, acemilerin, inisiyelerle özdeşleşmek maksadıyla onların yiyeceğinden faydalanma durumları veya tanrıların kendileriyle birleştiklerine olan inanç gereği kurban sunma durumları, yaygın inisiyatik uygulamalardandır.⁴⁶

İnisiyasyon olarak kabul edilebilecek vatandaşlığa kabul, evlat edinme, evlilik, rahiplerin kutsanması, cenaze törenleri gibi pek çok sosyal geçişin yanında kutsal dünyaya nüfuz etmenin bir aracı olarak kabul edilen kültlerle bağlantı kurma noktasında kurban töreni de inisiyasyon biçimini ve işlevlerini üstlenmektedir.

⁴⁵ Guenon, s. 258-260.

⁴⁶ D'alviella, s. 318.

Bütün bu törenlerin yapıldığı yer, erginlenmemiş kimseler için erişimin yasak olduğu bir sığınaktır. İnisiyasyon törenlerinin organizasyonu, kabile geleneklerinin doğal koruyucusu olan yaşlı adamların elinde gerçekleştirilmekte, eski insanlara ve onların öğretilerine itaat etmek ilk görev olarak belirlenmektedir.⁴⁷ Bu törenlerin gerçekleştirilmesi kararı aylar öncesinden alınır ve uzun süre törene dair hazırlık yapılır. Ancak bu hazırlıklar kabilenin erkekleri tarafından yönetilir ve hazırlanmakta olan her şeyin kadınlardan gizlenir.

Erginlenme ritüellerinin aşamaları genel olarak şu şekilde sıralanır; erginlenme bayramı boyunca erkeklerin inzivaya çekilecekleri *kutsal alanın* hazırlanması, erginlenecek adayın anneden ve diğer bütün kadınlardan uzaklaşacağı *ayrılık*, kabilenin erkekleri arasında dini gelenek hakkında eğitilecek erkeklerin ayrı tutuldukları *çalılık arazi* ve ya yerleşim yerinden uzak bir *kampa* götürülmeleri, adaylar üzerinde *sünnet olma*, *bir dışın yerinden çıkarılması*, *bir yara izi* veya *saçının yolunması* gibi belirli operasyonların gerçekleştirilmesi. Ayrıca erginlenme ritüeli boyunca adaylar belirli davranış kalıplarına girme, türlü imtihanlara maruz kalma, bazı diyet ve yasaklara tabi olma gibi her biri dini bir anlam taşıyan çeşitli durumlardan geçerler.⁴⁸

Kutsal alanın tesisi edilmesi inisiyasyon ritüellerine ön hazırlık mahiyetindedir. Kutsal yer yaratıcının ilk kampını, bu kampta yaratıcı güçle birlikte bulunan ilk halkı ve yaratıcının onlara sunduğu her türlü lütfu temsil etmektedir. Kutsal yerin hazırlanmasında amaç yalnızca yaratıcının kampının bir taklidini oluşturmak değildir. Kutsal yerin anlamı bundan çok daha fazlasıdır. Tanrı yaratıcı eylemlerini burada gerçekleştirmiş, dünya bu yaratıcı eylemler sonucunda var olduğuna inanılmaktadır. Bu yönüyle kutsal alanın dünyanın bir imgesidir ve tanrının hazır bulunması ile kutsal kabul edilen bir yerdir. Bu yerde icra edilen törenler neticesinde eşyanın kökenine dair kutsal zamanla ve tabiatüstü varlıklarla temasa geçildiğine ve tanrının ilk örnek kampının yeniden üretilmesiyle dünyanın yenilendiğine inanılmaktadır.⁴⁹

Erginlenme törenleri, kaynağı tanrısal varlıkların ve mitsel ataların eylemleri olan mitlerin bir tekrarı mahiyetinde olduklarından, bu törenlerin icra edilmesiyle ilkel

⁴⁷ D'alviella, s. 316.

⁴⁸ Eliade, Yeniden Doğuş, s. 28-29.

⁴⁹ Eliade, Yeniden Doğuş, s. 31.

zamanın yeniden yaşandığına ve tabiatüstü varlıklarla yeniden bir araya gelindiğine inanılmaktadır. Kısaca ifade edilecek olursa; icra edilen rit, miti bugüne taşımaktadır. Böylece erginlenme törenlerinde gerçekleştirilen ritüeller kutsal kabul edilir ve dönemsel olarak tekrar edilmektedir. Arkaik cemaatin bütün dinsel yaşamı bu ritüeller üzerine kuruludur ve ritüellerle beraber her yıl yinelenmektedir. Bu inanç arkaik dinlerdeki temel anlayış olduğundan bütün ilkel dünya için geçerli olduğu söylenebilir. Erginlenme törenlerinin gerçekleştirilmesi için kutsal bir alanın tahsis edilmesi de bu törenlerin önemli bir parçası olduğundan onlar gibi oldukça yaygındır. Son olarak bu kutsal alan, kadınlar çocuklar ve erginlenmemiş olanlar için gizemini koruyan erginlenecek adayın ise hakkında yalnızca yüzeysel bilgi sahibi olabildiği bir yerdir.

50

Erginleyici imtihanlar konu edinirken ilk ele alınması gerekli imtihanlardan biri, neredeyse tüm dünyada, nispeten gelişmiş dinlerde bile varlığı belgelenmiş olan geç bir vakte kadar uykuya direnip uyumama imtihanıdır. Uykuya direnmek fiziksel yorgunlukla başa çıkmaktan öte iradenin dayanıklılığını, manevi olarak güçlü olmanın, şuurlu olarak dünyada var olmanın bir göstergesidir. Yuri-ulular arasında adayların, sürekli sallanmak suretiyle uykuya dalmaları engellenmektedir. Narriniyerilerde uykusuzluğa ek olarak açlık ve susuzluk imtihanları da uygulanmaktadır. Açlık ve susuzluk gibi çeşitli perhiz yasakları da yaygın erginleyici imtihanlar arasında sayılmaktadır. Sayısız perhiz yasaklarıyla adayı daha zor bir hayata hazırlayan bu imtihanlar oldukça karmaşık bir dini işleve sahiptirler. Aday bu yiyecek türlerinin dini kökenleri hakkındaki mitleri, dansları, pandomimleri tecrübe ettikçe bu perhizler ile ilgili yasaklar da ortadan kalkar. Yeme içme dışında aynı zamanda bu gıdalara parmaklarla dokunamama şeklinde yasaklar da mevcuttur. Bu gibi durumlarda adaylar çalılık arazide kaldıkları altı ay süresince eğitmenleri tarafından beslenirler. Bu bize yeni doğan çocuğun kendi başına beslenememesini bu ihtiyacını biri yardımıyla karşıladığını hatırlatır. Bu yönüyle aday ellerini kullanamayan ve konuşamayan bebeğe benzetilir. Öte yandan elleri kullanamama yasağı çalılık arazide inzivada olan adayın ölü sayılması ve hayaletlere benzetilmesi ile ilişkilendirilir. Bu kendi eliyle

⁵⁰ Eliade, Yeniden Doğuş, s. 31-33.

beslenemem yasağına verilen bu iki farklı anlam neticesinde denilebilir ki adaylar hem ölü hem henüz doğmaktadırlar.⁵¹

Bir diğer erginleyici imtihan olarak adayların inziva boyunca sessiz kalmaları gerekmektedir. Adaylar tecrid edildikleri süre boyunca ya ölü ya da henüz doğmuş olarak kabul edilmektedir. Daha net bir ifade ile inisiyasyon ayininin icra edildiği zaman dilimi, sembolik ölümü takip eden yeniden diriliş için bir nevi doğum anıdır. Dolayısı ile aday yiyemez içemez ve konuşamaz haldedir. Ancak bazı kabilelerde eğitmenlerin sorularını yanıtlamalarına izin verilen adayların cevap vermek için dahi insanların kullandığı kelimeleri kullanması yasak olup yalnızca bazı hayvanların seslerini taklit ederek soruları yanıtlamalarına izin verilmektedir. İhtiyaçlarını dile getirmeleri yasak olan adaylar bu gibi durumlarda yalnızca bazı jestleri kullanarak eğitmenleri ile iletişim kurabilmektedir. Ayrıca erginlenme törenine katılmış adayların inziva süresi boyunca başını önde tutmaları istenmekte ve yalnızca ayaklarının ucuna bakmalarına izin verilmektedir. Bir çeşit görme yasağı uygulanan adayların zaman zaman gözleri bağlanmaktadır. Karanlık ölüm dünyası veya cenin hali dünyası olarak nitelendirildiğinden ve ölüm sonrası dünyanın bir sembolü olarak kabul edildiğinden adayların ışığı görmemeleri için önlem alınmaktadır. Karanlık, adayların artık din dışı dünyada olmadıklarının bir işareti olarak yorumlandığından bireyin erginlenmesinde ve dini hayata dahil edilmesinde önemli bir imtihan olarak kabul edilmektedir.⁵²

Dinin kaynağını totemizm düşüncesi ile açıklayan Durkheim, beden üzerine resmedilen basit resimlerin genel olarak bir totemi temsil ettiğini ve bir gencin kabilenin dini hayatına katılmaya hak kazandığı temel erginlenme ayinlerinde totem sembolünün, genç bireyin bedeni üzerine resmedilmesi gerektiğini aktarmaktadır. Aruntalar arasında yaygın olarak rastlanan totem sembolü, aynı zamanda kabileye ait kutsal nesnelerin muhafaza edildiği tapınağa girmeye izin verildiğinde de üzerinde bulunması gerekmektedir. Ayrıca inisiyatif ayinleri icra eden din adamları grubunu oluşturanlarda ve bu ayinlerde seyirci olarak katılanlardan her zaman bedenlerinde totemleri gösteren resimleri taşımaları beklenmektedir.⁵³

Adayların başları üzerinden ateş atma ve adayı havaya fırlatma erginlenme imtihanları arasında kayda değer diğer imtihanlardandır. Adayın başının üzerinden

⁵¹ Eliade, Yeniden Doğuş, s. 46-47.

⁵² Eliade, Yeniden Doğuş, s. 48-49.

⁵³ Durkheim, s. 116-117.

ateş atma cinsel bir anlam taşımanın yanında şimşek ile ilişkilendirilen bir tür arındırma ritidir. Adayı havaya atmak ise genelde birkaç yıla yayılan uzun erginlenme törenlerinin ilk hareketi olarak kabul edilir. Bu ritüel için adayın manevi yükselişinin bir sembolü veya adayı Göktanrı'ya takdim etme şeklinde iki farklı yorum yapılabilir. Ancak iki yorum için de adayın semavi bir varlığa takdim edilmesi inancı ortaktır. Bazı kabilelerin erginlenme törenlerinde rastlanan, dalları kesilerek düz bir direk haline getirilmiş bir ağaca tırmanma ritüeli de benzer bir maksatla icra edilmektedir. Ağaca tırmanarak veya havaya atılarak icra edilen yükseliş ritüelleri ile adayın göğe eriştiğine inanılır. Geçmişte ilk defa icra edilen erginlenme ritüellerine göğün yüce varlıklarının hakim olması ve yine şifacıların büyüsel güçlerini göğün yüce varlıklarından alması yükselme sembollerinin erginlenme ritüelleri açısından önemli bir anlamı olduğunu gösterir.⁵⁴

Asketik hayatın bir parçası olan, karanlıkta kalma, tamamen veya kısmi görme yasakları, perhizler, sessizlik gibi yasaklar aynı zamanda ruhsal bir anlama sahip fiziksel imtihanlardır. Bu imtihanlara ve yasaklara eşlik eden mitler danslar ve pandomimler vasıtasıyla aday yeni yaşamının sorumluluklarını ve kabile kültürünü öğrenerek manevi değerleri almaya açık bir hale geldiği söylenebilir.

İnisiyasyon törenleri ilkel kabilelerin tipik ritüellerindendir. Tören, kabileye mensup genç erkekler ve kızlar, yetişkin olduklarında veya ergenlik çağına eriştiklerinde gerçekleştirilir. Katılımcılarının genellikle 6-10 veya 8-12 yaşları arasındaki çocuklar olduğu bu törenler, sosyal, dini, efsanevi ve büyülü yaşamın önemli bir parçası olup kabilede bu yaşlara erişmiş olan çocuklar büyücüler, şamanlar veya yaşlı erkekler tarafından tören alanına getirilmektedir. Ardından çocuklara tören içeriği ve geçmesi gereken zorluklar gibi bazı kurallar hatırlatılmaktadır. Tören kapsamında oruç tutmak, cinsel deneyimler hakkında bilgi edinmek, cesaret sıkıntılarını geçmek ve hatta acı verici işkenceler gibi günler ve bazen aylar süren zorlu uygulamalar, çocukların maruz kaldığı uygulamalardan yalnızca birkaçını ifade etmektedir. Yeni bir seviyeye geçişin bir işareti olarak, maske takarak dans etmek, vücutlarında dövme yapma, dişleri kırmak, sünnet olmak ve aynı zamanda yeni bir isim almak, çocukların tören sırasında yaptığı diğer uygulamalardır. Törene katılan adayın bir yetişkin olarak topluluğun bir parçası olma hakkına sahip olduğu tüm

⁵⁴ Eliade, Yeniden Doğuş, s. 50.

süreçler tamamlandıktan sonra kızlar, erkeklerle kıyaslandığında, topluluğa kolayca girebilmektedir. Siyah renge boyanmak, sünnet olmak, dişleri keskinleştirmek ve kulak delme ilkel toplumda kızların erginlenmelerinde de görülen uygulamalardan bazılarıdır. Gençlerin tam üye olabilmek için kendilerini kanıtlamaları gerekiyor. Örneğin, ilkel Kuzey Amerika yerlilerine arasında gençler, topluluğa tam üye olarak kabul görmek için koruyucu ruhla ilişki kurmak zorunda ve ancak bu testi başarıyla geçenler yeni bir isim kazanmakta ve sonra diğer ritüellerden geçmektedirler.⁵⁵

A. Anneden Ayrılma

Herhangi bir derecede öneme sahip her inisiyasyonda, aceminin ailesini terk ederek tecrit halinde yaşaması, her türlü kısıtlamaya ve yasaklamaya, rıza göstermesi ve arınma ritüellerine, eğilimlere, kil veya çamur ile sıvanmaya ve ardından yıkanmaya, oruç tutmaya, kırbaçlanmaya, hatta sakatlamalara (özel olarak sünnet olmaya) boyun eğmesi ve son olarak kendi cenaze törenine yardım etmesi ya da en azından bu dünyayı terk etmiş gibi davranması beklenmektedir. Erginlenecek acemi, ruhani karakterleri temsil eden maskeleri takan eğitimci tarafından, tecrit edileceği bir kulübeye veya Afrika'da, Amerika'da Yeni Gine ve bazı diğer ülkelerde olduğu gibi aylar hatta yıllar sürebilecek belirli bir süre yaşayacağı yalıtılmış bir yere götürmektedir. İnisiyasyon sadece büyümlü güçlerin aktarılmasından ibaret olmayıp, aynı zamanda acemiye ruh dünyasına taşınması gerekmektedir.⁵⁶

Ruh dünyasına yapılan bir yolculuk mahiyetinde olan erginlenme inisiyasyonları genelde erginlenecek adayın anneden ayrılışı, toplumdan kopuşu ile başlatılır. Bu kopuş bazen vahşi ve korkutucu olabilir. Her ne kadar bireysel gibi gözükse de bu törenler tüm kabileyi içine alarak icra edilen yeni bir neslin eğitildiği, gençlere toplumla bütünleşecek yeterliliğin kazandırıldığı ve bu vesileyle geleneksel ritlerin tekrarlanarak hatırlatıldığı törenler olduğundan dini bayramların en önemlileri arasında sayılabilirler. Erginlenme törenlerinde yeni yetmeler kabileye ait kutsal tarihi

⁵⁵ E.J. Sharp, **Dinler Tarihinde 50 Anahtar Kavram**, çev. Ahmet Güç, Arasta Yayınları, Bursa, 2000, s.94'den aktaran Necati Sümer, "Initiation Ceremony in Primitive Tribes and Some Religions", **Dini Araştırmalar**, Cilt: 21, Sayı:54,2018, s.66.

⁵⁶ D'alviella, s. 317.

ve gizli bilgileri öğrenerek geleneksel ritleri tecrübe ederek topluma katılır ve bütün toplum yeniden doğmuş olur.⁵⁷

Erginlenecek adayların anneden ayrılımları, ölçüsü kabilelerin kültürlerine göre değişmekle birlikte genelde oldukça dramatik bir ritüeldir. Törenin bu ilk kısmı adayın çocukluk dünyasından çıkışı, aynı zamanda anaerkil ve kadınlar dünyasından, cehalet ve cinsiyetsizlikten kopuşun anlamına gelmektedir. Bazen oldukça vahşi bir şekilde gerçekleştirilen bu ayrılık, anneler ve erginlenecek adaylar üzerinde oldukça güçlü bir etki bırakmaktadır. Anneler oğullarının ismi dahi bilinmeyen -yalnızca sesi (*bull-roarer/boğa sesi çıkaran*) işitilen- gizemli bir varlık, bir düşman veya bir tanrı tarafından öldürüleceğine ve yeniden var edileceğine inanılmaktadır. Ancak adayların çocukluk için ölmeleri ve bu ölümü takip eden yeniden varoluştan sonra törenden önceki kendi çocukları gibi olmayacağı inancı annelerin bazen ölümlere ağlandığı gibi ağlamalarına sebep olmaktadır. Adaylara gelince onlar bu tecrübeyi edinmeden kabilenin dini hayatına dahil edilememektedirler. Anneden ayrılışla beraber ilk kez dini korku ve dehşeti hissetmekte olan adaylar genelde maskeli adamlar tarafından alınmakta ve uzak bir yere bırakılmaktadırlar. Gizemli varlıklarla dolu, insanüstü güçlerin ya da tanrının yaklaşmakta olduğunu hissettiren boğa sesi çıkaranlarla, tehdit edici korkunç karanlığı tecrübe edecekleri geceyi yalnız geçirmektedirler. Tanrıların gelişi adayın ölümünün habercisi olarak kabul edilmekte ve bu ölüm anneden ayrılma ritüeli ile resmen başlatılmaktadır. Özetle anaerkil dünya, çocukluk dünyası ve din dışı dünya olarak kabul edilmektedir. Adayın önceki durumundan çok daha yüksek olan, kutsal dünyaya girebilmesi ölümü tecrübe etmesine bağlıdır. Bu ölüm anneden ayrılma ile başlamakta ve tanrının eliyle gerçekleşmektedir. Aday kutsala katılmanın mümkün olduğu bu yüksek hayata geçiş uğruna önceki hayatına veda etmek maksadıyla sembolik olarak ölümü tecrübe etmek durumundadır.⁵⁸

B. Ölüm Sembolizmi

Erginleyici ölüm, erginlenen adayın bilincinin kaybolması, sünnet gibi fiziksel sakatlanmalara maruz kalması, kutsal bir alana götürülerek gömülmesi, geçmişe dair

⁵⁷ Eliade, Yeniden Doğuş, s.27.

⁵⁸ Eliade, Yeniden Doğuş, s. 34-37.

en temel bilgilere varıncaya kadar her şeyi unutması, hayaletlere benzemesi için beyaza boyanması, yeni bir dil öğrenmesi şeklinde bir dizi ritüeli konu edinen oldukça kompleks bir konudur. Erginlenmenin bütün şekillerinde rastlanan ve çeşitli ritüellerle sembolize edilen ölüm bir son olarak kabul edilmemekte aksine adayların dini hayatta varoluşları için önemli bir ilk adım olup yeniden doğuşu beraberinde getirmektedir.⁵⁹

Öğretmenlerinden uzun bir süre geleneksel bilgileri edinmeye dair eğitim alan aday, gizli törenleri müşahade ederek bir dizi imtihandan geçmektedir. Kutsalla bir karşılaşma mahiyetinde olup dini tecrübe sağlayan erginleyici imtihanlar genel olarak bir ölümü ima eder ve bu sembolik ölüm diriliş ve yeniden doğumu beraberinde getirir. Adayın ölümü ve yeniden dirilerek topluma geri dönüşü erginlenme ritüelinin odağı olup bir törenle icra edilir. Aday bu törenler sonunda yeni bir varlık tarzını benimsemiş, bambaşka biri olarak topluma geri döner. Aynı zamanda adayın çocukluğu cehaleti ve din dışı durumu erginleyici ölüm ile son bulur. Arkaik insan için bir şeyin nihai sonu için ‘ölüm’ ne anlam ifade ediyorsa yapma, yaratma, inşa etme düşüncesi için de ‘kozmogoni’ aynı derecede bir anlam ifade etmektedir. Kozmogoni mitleri her türlü yapma etme için en iyi model olarak kabul edilmektedir. Kozmogoni mitinin taklidinden daha iyi bir yaratma şeklinden söz edilememektedir. Kozmogoninin ilkel insan için değeri bununla kalmamaktadır. O aynı zamanda tanrıların yaratıcı gücünü temsil etmektedir. Dünyayı ve beşeri toplumu yeniden meydana getirmek için kozmogoni mitlerinin dönemsel olarak tekrar edilmesi gereklidir. Bu yaratılışın sembolik tekrarı ile tanrıların yaratıcı enerjilerinin ve kutsal güçlerin yeniden yürürlüğe konulması anlamı taşır. Zamanın başlangıcında tanrıların ilk kez yaptıkları hareketlerin yeniden icra edilmesi ile dünyanın doğmaya başladığı andaki durumuna geri döneceğine, toplumun ve hatta bütün evrenin saf, bozulmamış güçlü ve etkili haline geri döneceğine inanılır.⁶⁰ Ateşler yakma, ölümlerin dünyayı terk etmesi, tanrının dünyayı yarattığı eylemlerin tekrar edilmesi ve bir sonraki seneye dair hava tahminlerinde bulunmak gibi *kozmogoni mitinin tekrarına* dair ritüeller icra edilmeden evvel, ateş söndürmek, kötülüğü kovmak, günah çıkarmak ve alışılmışın dışında davranışlar sergilemek gibi sembolik bir *kaosa dönüş* yaşanmalıdır. Kısaca yeniden yaratılması için eski dünyanın önce yok edilmesi gerekmektedir.⁶¹

⁵⁹ Eliade, Yeniden Doğuş, s. 77-83.

⁶⁰ Eliade, Yeniden Doğuş, s. 16-17.

⁶¹ Eliade, Yeniden Doğuş, s. 17.

Arkaik zihniyet için herhangi bir şeyin yok edilmeksizin değişebilmesine imkan yoktur. Yalnızca ölümden sonra dirilmek ya da yeniden doğmak sureti ile gerçekleştirilen ritüellere katılan kimse değişerek yeni bir varlık biçimine ulaşabilir. Bu değişim ölüme ve ardından gelen erginleyici bir dizi imtihana maruz kalmamış kimse için ulaşılmaz bir değişimdir.⁶² Arkaik insanın ruhsal hayatının başlangıcı için erginleyici ölümü tecrübe etmesi zorunludur. Bu sembolik ölüm bazen bir müddet karanlıkta kalmayla, kozmik geceyle, dünyevi döl yatağıyla bazen de bir kulübe ile veya bir dev tarafından yutulma ve devin karnında bir müddet kalma gibi tamamen sembolik bir dizi ritüel ile gerçekleştirilir. Bu ritüellerin her biri bir yok oluşu ifade etmemekte; bir nevi bir şekilsizleşme, gizli bir varlık biçimine erişme veya bir geriye dönüş maksadı ile icra edilmektedir.⁶³

Ölüm kavramı her durum değişiminin önceki duruma göre bir ölüme, aynı zamanda sonraki durumuna göre bir doğuma karşılık geldiği inisiyatik bakış açısıyla değerlendirildiğinde anlaşılabilir en genel anlamı ile anlaşılmalıdır. İnisiyasyon genel olarak bir 'ikinci doğum' olarak kabul edilmekte ve bu sembolik doğum zorunlu olarak din dışı dünyada yine sembolik bir ölümün ardından gerçekleşmektedir. İnisiyasyona aday kimse ancak tam bir karanlığı aşmanın ardından gerçek aydınlığı sağlayacak ışığa kavuşmaktadır. Varlık kendinde mevcut olan daha üstün nitelikteki imkanları serbestçe geliştirmek için din dışı duruma ait tüm imkanları tamamen tüketmelidir. Böylece ikinci doğum gerçekleştiğinde birey biçim değiştirmiş halde önceki durumundan farklı bir varlık olarak dirilecektir.⁶⁴

Platon'un yazdığı, "Ölmek inisiye olmaktır." ifadesi, tersine çevrilebilir ve 'inisiye olmak ölmektir' denilebilir. Ama bu ölüm ile yalnızca daha iyi koşullarda yeniden doğacak şekilde ölmek kastedilmektedir. "*Ektiğin tohum ölmedikçe yaşama kavuşmaz!*"⁶⁵ ifadesi, kutsal dünyada daha yüksek bir yaşam fikrini tasarladığı günden itibaren insanda her zaman meydana gelmiş bir yansımadır. Frazer tarafından toplanan örneklerle bir bakışta görebileceğimiz gibi, inisiyasyon törenlerinin olduğu her yerde ölüm sembolizmine ve onu takip eden diriliş inancına rastlanmaktadır.

Aşağı Kongo'da, başlangıç törenlerine kimbasi denir, bu da 'diriliş' anlamına gelir. Bir dans sırasında neofit (acemi) ölür ve büyücü onları

⁶² Eliade, Yeniden Doğuş, s.18.

⁶³ Eliade, Yeniden Doğuş, s. 18-19.

⁶⁴ Guenon, s.261-266.

⁶⁵ 1.Korintliler 15:36.

canlandırır... Yeni Güney Galler'deki Darling Nehri'nde, elinde küçük bir çalı tutan yaşlı bir adam kazılmış bir mezarın içinde uzanır. Daha sonra üzeri ince bir toprak tabakası ile kaplanır ve dalın büyüymüş gibi görünmesi sağlanır. Etkiyi arttırmak için diğer çalılar da toprağa dikilir. Daha sonra acemiler bir şarkıcı totemi çağıran bir ilahiye başladığında mezarın kenarına getirilir ve yaşlı erkekler tarafından bir dans gösterisi yapılır. Gömülü adam tarafından tutulan çalı titremeye başlayana ve mezardan yükselene kadar dans edilmeye ve şarkı söylenmeye devam edilir.

Bazen yeniden doğum fikri, inisiyenin bir embriyo durumuna geçmesi ile daha açık bir şekilde ortaya konmaktadır.

Lübnan Nusayrileri arasında inisiyasyon, doğum ile yakından bağlantılıydı ve neofit, embriyonun olan saf halinin literatürdeki adını alır; 'kan pıhtısı.' ... Aynı sembolizm, genç Brahman'ın inisiyasyonu sırasında bir embriyo tutumunu üstlenmek zorunda kaldığı Hindistan'da da kendini rahmi temsil eden siyah bir antilop derisine yerleştirerek bulunur. Bu törenden sonra ona 'iki kez doğdu' manasında dvija denildi. Romalılar, Taurobolium (arınmak maksadıyla bir boğa kesilerek yapılan bir çeşit kurban töreni) ve Criobolium (Ana tanrıça Kybele için koç kurban etme) törenlerinden geçen birini tanımlamak için benzer bir ifadeye (æternumrenatus'ta) sahiptiler ve aynı ifadeyi Papa III Sixtus'un Lateran'ın vaftizhanesine kazdığı bir yazıtta buluyoruz:

“Coelorumregnumspere, hoc fonterenati.

Nonrecipitfelixvitasemelgenitos.”

(Cennetin Krallığı'nda ışık yeniden doğar güven.

Doğdukları zaman mutlu bir hayat alır.)

Tüm bu durumlarda, inisiyasyonun tam anlamıyla bir yenilenme olduğu açıktır.

Bu yenilenme iki şekilde gerçekleşmektedir;

a) Tören, neofitin ruhsal ve hatta fiziksel doğasını değiştiren mistik etkiler barındırmaktadır;

Anscralianslar arasında bu etkiler, büyücü adayının bedenine girmesi gereken çakıl veya kuvars parçaları kullanılarak gerçekleştirilir. Bazı klanlar, bağırsaklarının yerini yeni bağırsakların aldığına bile inanıyordu. Diğer bazı klanlarda adayın bir yılanın kafasına girmesi gerekiyor. Yine başka durumlarda, ruh dünyasından gelen yeni bir ruhun ikamesi hatta üstüne konması vardır; J. G Frazer, bunun değişikliği açıklamanın çok yaygın bir yolu olduğunu gösterdi, ancak bu avatarın (tanrıların yeryüzünde büründükleri şekiller) her zaman kendi bireyselliğini korurken kendi ruhunu acemiye ileten bir totem işi olduğunu düşünmekte yanılıyor. Nitekim bu şekilde ruhun enkarne olmasını veya ruhun tamamen farklı bir kaynağa atfedilmesini engelleyecek hiçbir şey yoktur. Bu yeni faktör, yalnızca inisiyasyonun kutsallaştırıcı etkisinin, iç doğasını arındırmak ve yüceltmek için neofit üzerine döktüğü bir kalite, erdem veya lütuf armağanı olabilir.

b) Neofit, inisiyasyon anında ruh dünyasına geçebilmektedir. Ruhların hayatını yaşayabilmekte, onlardan biri gibi davranabilmekte ve bu sebeple sahip olduğu ayrıcalıklarından hoşlanabilmektedir. Belki de taklitçi büyüden yola çıkarak buradaki

fikir, neofit bir kez öldüğü ve canlandırıldığı için, aynı şey gerçekte öldüğünde de tekrar edecektir.⁶⁶

Erginleyici ölüm ritüelleri gerçek dramatik senaryoları içeren oldukça kompleks ritüellerdir. Erginleyici ölüm senaryolarından bazıları şu şekildedir;

Kongo'da ve Loanga Körfezi'nde erginlenecek yaşa gelen erkek çocuklar, bilinçlerini kaybedecekleri bir sıvı içirildikten sonra sünnet edilmektedir. Ergenin sembolik ölümü manası taşıyan sünnet uygulaması ardından bir hayalet haline geldiklerinin bir işareti olarak sünnet edilen bireyler beyaz kil ile boyanmaktadır.⁶⁷ Liberya'da adayların erginlenme törenleri esnasında orman ruhu tarafından öldürüldüğüne inanılmakta ve yeni bir yaşam elde ettiklerinin bir işareti olarak adaya yeni bir isim verilmekte ve vücuduna çeşitli dövmele yapılmaktadır. Aday, erginlenme töreninden aile ve arkadaşları da dahil geçmiş yaşamlarına dair her şeyi tamamen unutacak şekilde çıkmaktadırlar.⁶⁸ Güney Panweler arasında erginlenme törenlerinde kült ilahının karnını ve aynı zamanda bir mezarı temsil eden bir çukur bulunması ve adayın bu çukuru geçmesi onun ölümü ve yeniden dirilişi olarak nitelendirilmektedir.⁶⁹

Erginleyici ölüm senaryoları içerisine bir canavar tarafından öldürülme, parçalanma veya yutulma anlamı taşıyan uygulamalar en dikkat çekici olan uygulamalardan bazılarıdır. Adayın erginlenme sırasında aldığı darbeler, maruz kaldığı eziyetler, çeşitli imtihanlar, yaralanmalar ve sakatlıklar, böcek ısırılmaları, zehirli bitkilerin verdiği kaşıntı ve kızarıklıklar gibi dramatik uygulamalar onun erginlenme törenini icra eden mistik bir hayvan/canavar tarafından öldürüldüğü, parçalandığı, yutulduğu ve canavarın midesinde hazmedildiğine işaret etmektedir. Erkek çocukların erginlenme esnasında herkesten ayrı tutulması maksadıyla girdikleri kabinin bir canavarın midesini temsil ettiğine dair inanç bu düşüncüyü desteklemektedir. Pek çok erginlenme ritüelinde rastlanan kabin sembolizmi yalnızca canavarın midesi ile ilişkilendirilemez. Erginleyici kabin aynı zamanda anne rahmini sembolize etmektedir. Anne rahmi sembolizminin ölüm ile ilişkisi adayın ölümünün embriyonik duruma geri dönüşüne işaret etmesidir. Anne rahmine geri dönüşü, adayın

⁶⁶ D'alviella, s. 318.

⁶⁷ Eliade, Yeniden Doğuş, s. 76-77.

⁶⁸ Eliade, Yeniden Doğuş, s.77.

⁶⁹ Eliade, Yeniden Doğuş, s. 79.

yeniden doğuşu takip etmektedir. Bu yeniden doğuş anneden maddi doğumun bir tekrarı olmayıp kozmogoninin dönemsel bir tekrarını beraberinde getiren insanın sembolik yeniden doğuşudur. Adayların doğumu ile dünyanın yeniden yaratılmasının paralellik göstermesi arkaik düşüncenin başlıca özelliklerindendir.⁷⁰

Özetle çoğu durumda erginlenme törenleri ritüel bir ölümün temsilini içermektedir. Ön dişin çekilmesi, sünnet gibi yaralanmalar içeren uygulamalarla yetişkinliğe kabul edilecek ergenlerin ölümü şeklinde yorumlanmaktadır. Tecrit edilen kulübenin bir canavar midesini temsil etmesi, ormanda yalnız başına kalma, tecrit süresi boyunca ellerini kullanamama, yeme- içme yasakları, beyaz renge boyanma hatta adayların simgesel olarak gömülmesi gibi uygulamalar da adayların ölü olarak kabul edildiklerinin bir göstergesidir. Tecrit edilen kulübenin bir canavar midesini, bir su hayvanını ya da bir anne rahmini temsil etmesi sebebi ile İnisiyatik ölüm, *descendus ad inferos* (cehenneme iniş) ya *daregressus ad uterum* (rahme dönüş) şeklinde yorumlanmaktadır.⁷¹ Ölüm düşüncesi, mitsel-dini bir konu olup erginlenmelerin tüm şekillerinde rastlanmaktadır. Ancak bu mitsel olayın tekrarını ölü olarak kabul edilen adayların yeniden dirilişi takip ettiğinden inisiyatik ölüm bir son olarak değerlendirilmemektedir.

D. Yeniden Diriliş Sembolizmi

İlkel düşüncede, insanın tabiatüstü varlıkların yeryüzündeki tek temsilcileri olarak kabul edilen erginlenmiş yaşlılar ve manevi üstatlar tarafından yaratıldığına inanılmaktadır. Manevi yaratıcıların bu yaratma eylemi, zamanın başlangıcında tabiatüstü varlıklardan almış oldukları vahiy doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Bu benzeri pek çok durumda tabiatüstü varlıklar, kendi temsilcileri olan bu üstatlara hulul etmektedirler. İnsan, erginleyici ölümle birlikte artık doğal bir insan değildir. İnisiyatik ölümü takip eden manevi üstatlar gözetiminde yeniden var olduğu yeniden doğum ile mitsel bir modele benzediği ölçüde insandır. Erginleyici ölüm, biyolojik ölümü ifade etmediği gibi erginleyici doğum da çoğu zaman biyolojik doğumla ilgili semboller içermesine rağmen normal bir doğumu ifade etmemektedir. Bu doğum tabiatüstü

⁷⁰ Eliade, Yeniden Doğuş, s. 84-88.

⁷¹ Eliade, Arayış, s. 144.

varlıkların gücü ve iradesi ile başlangıçta icra edilen eylemlerin bir taklidi olduğundan kutsal tarihe ait tanrısal bir çalışma olarak kabul edilmektedir. Bu da erginlenen varlık seviyesine ulaşmak için tabiatüstü varlıkların yaşantılarını ve bu yaşantıların nesillerce aktarılmasını sağlayan mitlerde saklı kutsal tarihin bilinmesini gerekli kılmaktadır.⁷²

Adayın çocukluk, cinsiyetsizlik ve profan durumdan kurtulup dini hayata ve cemaate katılma ehliyetinin ancak erginlik ritlerinin icrası ile mümkün olduğundan söz etmiştik. Erginlenenler ve erginlenecek olanlar ortak kampın dışında bir çalılık veya bir ormanda tören için tahsis edilmiş kutsal alanlara çekilirler. Bu törenler esnasında gerçekleştirilen eylemler, yüce varlıkların kutsal zaman ve kutsal mekanda insanı ve yeryüzünü yaratırken veya düzenlerken gerçekleştirdikleri eylemlerin bir tekrarıdır. Erginlenmenin bu özelliği törenlerin tanrıların eliyle veya orada hazır bulunuşuyla gerçekleştiği inancını beraberinde getirir. Adayın tören esnasındaki mistik ölümü tanrısal bir iradenin sonucu olduğundan olumsuz bir anlam ifade etmez. Bu ölüm sembolizmine dair imtihanlar ve neticesinde aday erginlenmiş erkekler cemaatine beşeri hayatın ve dünyanın kutsallığını öğrenerek uyanırken, aynı zamanda evrenin yaratılması da tekrarlanmış olur.⁷³

Kısaca erginlenme ritüellerinin tabii insanı sona erdirdiği, ardından adayın yeniden doğuşunu sağlayarak yeni bir kimlikle kültüre dahil ettiği söylenebilir. Ancak erginlenmenin anlaşılabilmesi için bu yeterli bir bilgi değildir. Adayın tabiatüstü varlıkların eylemlerine katılması, tanrılarla ve diğer kutsal varlıklarla ilişkisi kurması erginlenme ritüellerini icra etmesi ile mümkündür. Tabiatüstü varlıklar dünyası her şeyin ilk kez var edildiği dünyadır ve dinsel olarak tekrarlanan eylemler o dünyada gerine getirilmiş ve bu eylemleri yerine getiren tanrılar veya tabiatüstü varlıklar çeşitli şeylerle karşılaşmış, türlü talihsizliklere maruz kalmış, belirli kelimeleri telaffuz etmiş ve bazı normlar ilan etmişlerdir. Mitler adayı, bu dünyaya götürmekte ve dünyanın yaratılışından bu yana insanın son halini almasında katkıda bulunan bütün olayların yaşandığı kutsal tarihin bir parçası yapmaktadır. Yani erginlenme ritüelleri adayı kabilenin mitolojik geleneklerine dahil etmekle kalmaz aynı zamanda dünyanın ve insanlığın kutsal tarihine de dahil etmiş olur.⁷⁴

⁷² Eliade, Yeniden Doğuş, s. 19.

⁷³ Eliade, Yeniden Doğuş, s. 53-55.

⁷⁴ Eliade, Yeniden Doğuş, s. 20-21.

Erginleyici ölüm ve diriliş tecrübesinden sonra aday, bütün dinlerde ortak olan, insanın tüm evrenle ve hayata dair tüm şekillerle birlikte tanrılar ya da yüce yarlıklar tarafından yaratılmış olması şeklindeki büyük sırlara erişmektedir. Bu sırlar vahiy kökenli mitler aracılığıyla nesillerce aktarılmakta ve sırası gelen aday böylece kendisinin başkası tarafından kutsal tarihin bir parçası olarak yaratılmış olduğunu keşfetmektedir. Aday için böylesine derin bir anlam taşıyan ölüm ve yeniden doğuş sembolizmi, arkaik topluluk için de insanı, evreni ve dini hayatı yenilemesi sebebiyle bir bayram niteliğindedir.⁷⁵

Böylece arkaik insan için erginlenme ritüellerinin, manevi değerlere erişme ve bunları nakletme açısından oldukça önemli olduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki inisiyasyon etimolojik olarak da bir *ikinci doğuş* veya bir *diriliş* olarak anlaşılmaktadır. İnsana, maddi varlığına ait faaliyetleri gerçekleştirdiği alemden farklı, üst düzene ait imkanları geliştirebileceği bir alemini açtığından ikinci doğuş olarak nitelendirilen inisiyasyon aynı zamanda insanı şu anki durumda olduğu gibi tamamen maddiyata gömülmediği yani asıl maneviyattan henüz uzaklaşmadığı, insanlığın ilk çağlarına götürdüğünden ve o çağlarda insan için tabii olan birtakım imtiyazların içine yerleştirdiğinden diriliş olarak da kabul edilmektedir. Bu dirilişin insanın en mükemmel ve en üst durumu olan ‘ilk durum’un insanda yeniden canlandırılmasını mümkün kılmaktadır. İnsanlığın daha üst mertebelerine erişmek de ancak bu ilk duruma dönmekle mümkündür.⁷⁶

E. Yeni Bir İsim Verilmesi

Arkaik topluluklarda sıkça rastlanan erginlenme senaryolarından bir diğeri de adaya erginlenme sonrası yeniden doğuşunun bir sembolü olarak yeni bir isim verilmesidir. En eski Avustralya kabilelerinde bile rastlanılan bu uygulama, Yamanalar ve Halakwuluplar gibi erginleyici ritüelleri oldukça basit olan arkaik topluluklar arasında dahi yaygın olan bir uygulamadır. Yamana ve Halakwulup halklarına ait erginlenme törenleri dramatik imtihanlardan ve bedensel sakatlanmalardan ziyade ahlaki, sosyal ve dini öğretileri içeren bir eğitim niteliğinde

⁷⁵ Eliade, Yeniden Doğuş, s. 55.

⁷⁶ Guenon, s.51.

olduğundan oldukça yalın törenlerdir. Ayrıca bu topluluklarda kız ve erkek adaylar cinsiyet ayrımı olmaksızın birlikte erginlenmektedir. Oruç tutmak, az ve alçak sesle konuşmak, gözlerini yere dikmek ve gece uyumamak şeklinde bir dizi erginleyici imtihana tabi tutulan adaylar bu imtahanlar neticesinde yeni bir isim alarak *yeniden doğmuş* olarak kabul edilmektedirler.⁷⁷

İnisiyasyonun bir nevi ikinci doğum olarak kabul edilmesinin doğal bir sonucu olarak, yeniden doğan yani inisiye olan kişi, yeni hayatı için din dışı isminden farklı olarak yeni bir isim almaktadır. Bu yeni isim, basit bir adlandırmadan ibaret olmayıp inisiyasyonla elde edilen manevi silsile vasıtası ile nakledilen manevi etkinin alınmaya başlamasıyla kazanılmış olan ve daha derin nitelikteki varoluşa tekabül ettiğinden asıl isim olarak kabul edilmektedir.

İnisiyatik isimler, bir karşılığı bulunmadığı için din dışı dünyada hiçbir anlam ifade etmemektedir. Aynı şekilde din dışı isimler de inisiyatik hayata girerken bireyin üzerinden atması gereken varoluş durumunu temsil ettiğinden varlığın zahirde oynadığı bir rolden başka bir anlam ifade etmemektedir. Üyelerinin isimlerine ilişkin sırlar, inisiyatik teşkilatlar başta olmak üzere bazı teşkilatlarda mevcut sır çeşitlerindendir. Bu sırların birtakım düşmanlardan gelebilecek tehlikeler karşısında tamamen koruma amaçlı alınmış bir tedbir olması akla ilk gelen sebeptir. Nitekim din dışı gizli teşkilatlarda durum böyledir. Ancak inisiyatik teşkilatlar söz konusu olduğunda durum bundan çok daha fazlası ve alışıldığı üzere yine sembolik özelliktedir.⁷⁸

F. Boğa Sesi Çıkaran/ Bull-roarer

Boğa sesi çıkaranların sesinin, tanrıların sesi olarak kabul edilmesi inancı oldukça eski bir dini inançtır. Boğa sesi çıkaranlar ile ilgili mitolojilere, Kaliforniya Kızılderililerinden, Okyanusya, Afrika, Güney ve Kuzey Amerika halklarına hatta kadim Yunanistan'da yaşamış topluluklara kadar pek çok dini gelenekte rastlanması, boğa sesi çıkaranlara ait teolojilerin, insanlığın en eski dini geleneklerinden biri olduğu inancını desteklemektedir. Mistik ölümün sembollerinden biri olarak kabul edilen

⁷⁷ Eliade, *Yeniden Doğuş*, s. 71-73.

⁷⁸ Guenon, s.268-270.

sünnet töreni esnasında boğa sesi çıkaranların gürültüsünü işiten kadınlar ve çocuklar adayların beşer üstü varlıklar tarafından öldürüldüğünü düşünmektedirler. Bu tanrısal varlıklar, Afrika'da aslan ve leopar, Güney Amerika'da jaguar, Okyanusya'da timsah gibi genelde yırtıcı hayvanlar olarak tasavvur edilmektedir. Yırtıcı hayvanlar ile tanrısal varlıklar arasındaki bu bağlantı arkaik avcı kültürün bir neticesidir. Nitekim Afrika erginlenme ritüellerini icra eden operatörler aslan veya leopar kürklerine sarılmakta ve adayı öldürme maksadında olduklarını adaya vahşice saldırarak belli etmektedirler. Öldürme eylemi sünnet edilme şeklinde sembolize edildiğinden operasyon bitince, kendisini yeniden hayata döndürecek tanrısal öze erişmesi için adaya aslan ve leopar derileri giydirilmektedir. Burada adayın bir yandan kurban konumunda iken öte yandan katil haline gelmesi dikkat çekici bir tezat durumu göz önüne sermektedir. Boğa sesi çıkaranlar ile ilgili genel bilgiler *Doğuş ve Yeniden Doğuş* adlı eserde şu şekilde özetlenmektedir;

“1.Boğa sesi çıkaranlar, öldürme, yeme, yutma veya adayı doğurma ile özdeşleştirilen ya da bu zikredilen şeyler vasıtasıyla kendilerini tezahür ettiren mitsel varlıklardır;

2. Bu mitsel varlıklar adayı -kısaca söylemek gerekirse yeni bir adama- dönüştürürler;

3. Bu varlıklar da bizzatı hayvan şeklinde tezahür ederler ya da bir hayvan mitolojisiyle yakından ilişkilidirler;

4. Esas olarak onların kaderi erginlenenlerin kaderiyle aynıdır. Çünkü onlar da yeryüzünde yaşadıkları zaman öldürüldüler ve yeniden hayata döndürüldüler; fakat dirilişleriyle varoluşun yeni bir tarzını tesis ettiler”⁷⁹

Merkezi Avustralya kabileleri arasında inisiyatik ayinlerde kullanılan, Bull-rorer ile aynı fonksiyonu taşıyan, odun ve parlatılmış taş parçalarından yapılan enstrümanlar, Spenser ve Gillen tarafından *curunga* olarak isimlendirilmektedir. *kutsal* manasına gelen *curunga*, havada döndürülerek kulakları sağır edici bir ses çıkarmakta ve bu ses ayinsel bir anlama sahip olup inisiyatik ritüeller gibi önemli bir ritüellere eşlik etmektedir. Her totem topluluğunun kendine ait bir *curunga* koleksiyonu bulunmakta ve her bir *curunganın* üzerinde o gruba ait totem resmi yer almaktadır. Kadınların ve erginlenmemiş genç erkeklerin *curungalara* yaklaşmasına müsaade edilmemektedir. *Curungalar ertnatulga* adı verilen gizli küçük mağaralarda muhafaza edilmektedir. *Curunganın* varlığı *ertnatulgayı* da *kutsal* kılmaktadır. Kimsenin orada kavga edilmesine izin verilmemekte yine oraya sığınan bir kimse

⁷⁹ Eliade *Yeniden Doğuş*, s.65.

güvende sayılmaktadır. Bireye faydaları dışında tüm klanın kaderi curungalara bağlanmaktadır. Bu sebeple curunganın kaybolması bir felaket, en büyük talihsizlik olarak değerlendirilmektedir. Spenser ve Gillen, curunganın ataların ruhunun ikametgahı olduğunu kaydetmektedir. Ancak curungaları herhangi bir ruh ile ilişkilendirilmeyen kabilelerde bulunmaktadır. Curunga dışında yine ibadette kullanılan iki alet daha bulunmaktadır; *nurtunja* ve *waninga*.⁸⁰

G.Sünnet ve Subincision

Bir erginliğe geçiş ritüeli olan sünnet, oldukça yaygın ve eski bir uygulama olması sebebiyle evrensel bir erginlenme biçimi olarak kabul edilmektedir. Bazı etnologlar sünneti yakın zamana ait kültürel bir uygulama olarak açıklasa da bütün Okyanusya, Afrika hatta Kuzey ve Güney Amerika'nın bazı halkları arasında önemli bir erginliğe giriş riti olarak uygulandığı belgelenmiştir. Eski Mısır'da (en erken tarihi kayıt M.Ö. 2400'ler) din adamı/yönetici sınıf tarafından ergenlik ritüeli şeklinde uygulandığı bilinen sünnetin buradan Mısır ve civarında yaşayan Sâmilere ve diğer topluluklara geçtiği ileri sürülmektedir. Antik Yunan tarihçisi Herodot bu uygulamayı Mısırlıların yanı sıra Etiyopya, Kolki, Fenike, Suriye, Makron topluluklarına atfeder. Eski Mısırdaki olduğu gibi Avustralya, Polinezya, Malinezya, Amerika yerlileri ile bazı Afrika kabileleri gibi çeşitli arkaik topluluklarda arasında da sünnet, çocukluktan yetişkinliğe geçiş (erginlenme) ve bir topluluğa katılma (inisiyasyon) töreni kapsamında icra edilmektedir. Afrika yerlileri başta olmak üzere bu toplulukların bazı kesimlerinde erkeklerin sünnet edilmesi ile beraber kızların sünnet edilmesine de rastlanmaktadır. Bu inisiyasyon ritüeli ile hem erkekleri hem kızları evlilik ve sosyal yaşamda üstlenecekleri diğer tüm rollere hazırlamak, ilgili eğitimi vermek suretiyle onları topluluğun yetişkin bir bireyi haline getirmek amaçlanmaktadır. Bu inisiyatik ritüel, sembolik anlamda ölmeyi ve yeni bir kimlikle yeniden dirilmeyi tesis ettiğinden sosyal ve cinsel kimlik oluşturmada oldukça etkilidir. Sünnet ritüelinin ardından icra edilen merasimler, erkekler için bu ritüelin hemen ardından genelde toplu bir şekilde

⁸⁰ Duerkheim, s.114-116

gerçekleştirilirken, kızlar için ferdi olarak ilk adet dönemi başlangıcında icra edilmektedir.⁸¹

Aynı zamanda sünnet, mitsel zamanlarda kahramanlar ya da tanrılar tarafından tesis edilmiş eylemlerin bir tekrarı olduğundan, tören boyunca tanrıların ve diğer yüce varlıkların aktif bulunduğu inanılır. Bu düşünce sünnetin kabilenin erkekleri tarafından değil tanrısal veya şeytani bir güç tarafından icra edildiği inancını doğurur. Boğa sesi çıkaranların sesi işitildiğinde erkekler sünnet edileceklerini anlarlar. Bu ses yüce varlıkların sesini temsil eder ve sünnet edildiğinde erkeğe boğa sesi çıkaranlar verilir. Böylece aday yüce varlık tarafından sünnet edildiğine inanır. Operasyon sonrası adaya çakmak taşından yapılmış ve sünnet esnasında kullanılan aletler gösterilir.

Özetleyecek olursak sünnet tanrıları veya tabiatüstü varlıkları temsil eden veya onların hulul ettiklerine inanılan operatörler tarafından icra edilen kutsal bir uygulamadır. Tabiatüstü varlıklar tarafından mitsel zamanlarda icra edilen eylemlerin tekrarı olan sünnet başladığında ve bittiğinde işitilen boğa sesi çıkaranlar, bu varlıkların törende hazır bulunduklarının bir işareti olarak kabul edilir. Dini hayata veya kabilenin erkekler cemaatine giriş dışında sünnete dayalı olarak ortaya çıkan bir diğer gelişme cinsel olgunluktur. Sünnetten önce adaylar çocuklara veya kızlara benzetilir ve dolayısı ile düşünme becerisinin olmadığı var sayılarak klan dışı bırakılırlar. Ancak erginlenmiş olanlar sünnet operasyonu ile öldükten hemen sonra bilgiye, kutsala ve cinselliğe açık bir şekilde daha yüksek bir var oluşla hayata geri dönerler. Yeni hayatında aday için sürekli cinsel özgürlüğe izin verilir. Cinsel özgürlük ifadesiyle, kutsallığa dair herhangi bir anlam taşımayan modern anlamda cinsel bağımsızlığın kastedilmemektedir. Cinselliğin modern öncesi toplumlar nezdinde kutsallıkla ilişkisini Mırcea Eliade şu şekilde açıklamaktadır:

“Modern öncesi toplumlarda, hayatın diğer bütün fonksiyonlarında olduğu gibi cinsellik de kutsallıkla doludur. O, hayatın ve bereketliliğin temel sırrına bir katılma tarzıdır. Erginlene töreni vasıtasıyla aday kutsallığa girişi elde eder; o, şimdi dünyanın, hayatın ve bereketliliğin kutsal gerçeklikler olduğunu bilir. Çünkü onlar tanrısal varlıkların çalışmalarının bir sonucudur. Bundan dolayı da aday için

⁸¹ Salime Leyla Gürkan, “Sünnet”, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1998, Cilt:38, s. 115-157.

cinsel hayata giriş, dünyanın ve hayatın kutsallığına katılmanın muadili olan bir şeydir.”⁸²

Subincision başta Avustralya olmak üzere ilkel topluluklar arasında sünneti takip eden dini bir uygulama olarak kabul edilen ikinci bir cerrahi operasyondur. Bu gizemli operasyonların dini değeri kanın kutsallığının yanı sıra bireye çift cinsiyetlilik kazandırmasından gelmektedir. Winthuis’e göre çift cinsiyetlilik tanrılara has bir özellik olup, bireye sembolik olarak tanrıları andıracak şekilde ikinci bir cinsiyet vermek amacıyla subincision operasyonu uygulanır.

İlkel topluluklar arasında tanrıların genelde Eril olduğu ve *babalar* diye isimlendirildiği bilinen bir gerçektir. İlkel dinlerde çift cinsiyetli tanrı anlayışına rastlanmamakla birlikte tanrısal bütünlük ve kemal düşüncesi birçok primitif dinde bulunan bir düşüncedir. Bu düşünce bütün tanrısal sıfatların bir arada bulunmasını ima ettiğinden cinsiyetlerin birleşimini de içermektedir. Erginlenen kişinin sembolik olarak ikinci bir cinsiyet kazanması birçok ilkel kabilede rastlanan bir durumdur. Öyle ki adayın erginlenmeden evvel çıplak olarak inzivaya çekilmesi cinsiyetsizliği sembolize etmekteydi. Erginlenme sırasında subincision dışında erkeklerin kızlara ait giysiler giymesi yine bazı kabilelerde kızların erginlenme törenlerinde erkek giysileri giymesi de çift cinsiyetliliği sembolize eder. Özetle androjen iki cinsiyete de üstün kabul edilen tansılara ait tamlığı ve mükemmelliği temsil eden çift cinsiyetlilik durumudur. Adayın subincision operasyonu olması veya kadınlara ait giysiler giymesi sureti ile ritüel olarak dönüşmesi tanrısal tamlığa ve mükemmelliğe erişmesi arzusunun bir sonucudur. Ancak subincisionun dini değeri bununla sınırlı değildir. Avustralya kabileleri arasında subincisionun öncelikli hedefi taze kan akıtmaktır. Bütün dünyada kanın güç ve bereketin sembolü olarak kutsal kabul edildiği bilir. Avustralya kabileleri arasında adaya ceninken anne kanı ile beslenmesi neticesinde sahip olduğu kanın annesine ait dişil bir kan olduğu anlatılır. Adayı kesin olarak annesinden ayıran erginlenme ritüelleri ile adaya eril kan sağlanmaktadır. Subincision adayın anneden miras kalan dişil kanı akıtarak ona eril kan sağlayan uygulamaların başında gelmektedir. Başka bir yoruma göre kadınlarda her ay gözlemlenen regl olma durumları kötü kandan kurtulmak olarak yorumlanmış ve erkeklerin cinsel organları üzerine kadın cinsel organına benzeyen bir yara açılması suretiyle kötü kandan

⁸² Eliade, Yeniden Doğuş, s.64-65.

kurtulabilmeleri amaçlanmıştır. Bu kanlı yaralanmalar dini düzeyde bir meşruiyeti olan operasyonlardır. Adayın maruz kaldığı tüm bu dini operasyonlar neticesinde yine tamamen dini olan *yeniden doğuş* tecrübe edilmektedir. Bu gizemli operasyonların manevi olanın aşkınlığına paralel biçimde yabancı ve anormaldir.⁸³

⁸³ Eliade, Yeniden Doğuş, s. 65-71.

İKİNCİ BÖLÜM

İNİSİYASYON RİTÜELLERİ

Bilinen tüm halklar, bazen elverişli, bazen uğursuz ama her zaman korkulması gereken gizemli girintilerle dolu kutsal bir dünyanın varlığını kabul etmektedirler. Bu kutsal dünya ile iletişime geçmek bilinen ilk arkaik topluluklardan günümüz modern topluluklarına varıncaya dek her dini gelenek içerisinde yerini almış, bu amaçla sayısız ritüel gerçekleştirilmiş hatta kutsal ile iletişim, topluma dahil olabilmenin ön şartı olarak kabul edilmiştir. Genel manada amacı aynı olmakla beraber inisiyasyon ritüelleri ve bu ritüellere ilişkin uygulamalar çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitliliğin tamamının tespit edilmesi ve burada ele alınması mümkün değildir. Ancak bazı ilkel toplulukların inisiyatif ritüellerine ve bu ritüellerin sembolik anlamlarına değinmek yeterli olacaktır.

I. İLCEL TOPLULUKLARDA İNİSİYASYON ÖRNEKLERİ

İlkel kabilelerde ağrı ve acı çekmek inisiyatif törenlerin vazgeçilmez bir parçası olarak kabul edilmektedir. Örneğin Nijerya'daki yerli Bariba kabilesinde acı çekmek bir kutsallık manası taşımakta ve fiziksel acının, bireyi olgunluğa götürdüğü, aynı zamanda bireydeki sosyal aidiyet duygusunu güçlendirdiğine inanılmaktadır. Bu tür kültürlerde topluluk, bireylerin erginlenme töreni sırasında acı çekerek yetişkin olmaya hazırlanmalarına yardımcı olmaktadır. İlkel kabilelerde acı çekmenin bir erdem göstergesi olması, bu anlamda birey için önemli bir destek olarak görülmektedir. Bu yerli kabile insanları acılarını gizlemekte ve sünnet sırasında bireyin acısını göstermesi utanç verici olarak kabul edilmektedir. Buna ek olarak, genç erkek, erginlenme töreni gerçekleşirken acıdan korkmadığını göstermek için amcasının gözlerine sürekli olarak bakmaktadır. Aynı şekilde kadın sünnetinin de yaygın olarak görüldüğü bu tarz topluluklarda, tören sırasında şarkılar söylenmekte ve dans edilmekte ve böylece adayların bağrımlarının önüne geçilmektedir. Kızlar, erkekler kadar güçlü ve ağrıya dayanıklı olduklarını göstermeye çalışmaktadırlar. Bariba kültüründeki erginlenme töreni sırasında acı çekmek, ölümden daha kötü

olduğu düşünölmekte hem erkek hem de kızlar için bir utanç kaynağı olarak görölmektedir.⁸⁴

Benzer şekilde Endonezya'da ilkel bir kabile olan Ache kabilesinde de ergenleri kabileye tam üye olarak kabul ettikleri erginlenme törenlerinde bazı acı verici teknikler uygulandığı bilinmektedir. Ergenliğe geçiş sırasında, genç adamın sırtına dövme yaptırması gerekmekte ve sırtında dövme yapıldığı süreçte acı, onları neredeyse sırtını yırtan bir şiddetle gerçekleşmektedir. Sırtlarında gerçekleşen bu acı verici operasyonda gençler, büyük bir utanç göstergesi olduğuna inandıklarından acılarını asla göstermemelidir. Bazı durumlarda acı onları bayıltıncaya kadar sürmekte ve bu cesur bir yetişkin olarak topluma kendilerini kanıtlamanın bir yolu olarak kabul edilmektedir. Gençler tüm süreçlerin geçiş dönemi olduğunun ve sahip oldukları kapasiteyi kanıtlamak amacıyla tüm acılarla başa çıkmak zorunda olduklarının ayrıca tüm gereksinimlerin yerine getirilmesini kabileye kabul edilmeleri için gerektiği bilincindedirler.⁸⁵

Kanada'nın Vancouver Adası'nda yaşayan Hintliler arasında, kızları kabile üyesi olarak kabul etmede bazı zor şartlar uyguladıkları bilinmektedir. Kızların ergenlik çağına geldikleri zaman, bir hasır içine sarılmakta ve evin güneş ışığını görmeyen koridorunda tutulmaktadırlar. Kızın herhangi bir şekilde güneş ışığı hatta yangın sebebiyle bir ışık görmesi dahi hem toplumdan hem de ailesinden ciddi bir kınama ile karşılaşmasına sebep olarak ve bu durum hem kız hem ailesi için önemli bir itibar kaybına neden olmaktadır. Öte yandan, Aht Kızılderilileri gibi Alaska Eskimolarından Koniag kabilesi arasında da genç kızlar ergenlik çağına eriştiğinde karanlık bir kulübede altı ay gibi bir süre saklanmaktadır. Yine Kanadalı Kızılderililer, kızları kulübeye kapattıktan sonra karıncaları üzerlerine bırakmaktadırlar. Bu davranış genç kızlara karşı bir şiddet göstergesi olarak kabul edilmemekte yalnızca topluma üye olmadan önce bir çeşit imtihan bir cezalandırılma olarak görölmektedir. Koniag, Aht ve Guyana Kızılderilileri erginlenmelerinde tüm bu prosedürler oldukça zorlu bulunmalarına rağmen toplumdan dışlanmaktan kaçınmak için başvuru çileler olduğundan kabile üyeleri bu eziyetlere katlanmaktadırlar. Bir başka ifadeyle test sırasında ağrı, şiddet ve psikolojik gerilimden muzdarip gençler, toplumun gelenek ve

⁸⁴ Sümer, s.66.

⁸⁵ Sümer, s.67.

göreneklerine aykırı olmamak için bu ritüellerin gençliğe girmenin anahtarı olduğunu kabullenmektedirler.⁸⁶

İnisiyasyon törenine sert bir şekilde hazırlanan ilkel kabilelerden biri de Amerikan yerli kabilelerinden olan Mandan kabilesidir. Bu kabilede erginlenme töreni öncesi aday dört gün oruç tutmakta ve üç gün üç gece uykusuzluk çekmektedir. Daha sonra aday tükenmiş bir halde töreni yürüten kişinin önüne gelmektedir. Ardından adayın vücudunun çeşitli yerlerine şişler geçirilmekte ve başka biri derisini bıçakla kaldırıp tuzlamaktadır. Dakikalarca süren tüm bu acı dolu uygulamalar sırasında aday, bu acı verici sürecin kendisini olgunlaştıracığına ve toplumun onurlu bir üyesi yapacağına inandığından yapılan işkencelere karşı koymaya çalışmamaktadır. Mandan kabilesindeki bu şiddetli ritüel zorlayıcı bir eğitim uygulamasıdır. Kişi için zor bir erginlenme aşaması olan bu tören, adayı aynı zamanda fiziksel olarak güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu kabilede güçlü bir beden, toplumun saygısını hak eden bir başarı anlamına gelmektedir.⁸⁷

Britanya’da yaşamış olan Shalislerden Shushwap kabilesinde erginlenerek şaman adayı olan gençlerin yeterli olgunluğa erişebilmeleri için bir dizi sıkıntıya katlanmaları gerekmektedir. Bu geleneğe göre, aynı zamanda adayın, ergenlik çağına geldiğinde bir kadına dokunmadan bazı zorlukları aşmayı öğrenmek maksadıyla ergenlik dönemi boyunca dağlarda yaşaması gerekmektedir. Adayın geceleri geçirmesi için dağda bir terleme kulübesi (*sweat house*) inşa etmesi gerekmektedir. Geceleri bu kulübede geçirmek zorunda olan adayın köye dönmesine ancak gündüz vakitleri izin verilmektedir. İnisiyasyon süresince aday geceleri dans ederek vücudunu buharla arındırmaktadır. Bu süreç, adayın koruyucu bir ruh olarak seçtiği bir hayvanı yakaladığını ve kendisinden yardım edeceğine dair söz aldığını rüyasında görene kadar devam etmektedir. Gelen hayvan yardıma ihtiyacı olduğunda kendisini çağırabilmesi için adaya özel bir ezgi öğretme ve böylece her şamanın kendine ait bir ezgisi (yırı) bulunmaktadır. Bir kişi birçok koruyucu ruh edinebilmekte ve bir şamanın her zaman birden fazla koruyucu ruhu bulunmaktadır.⁸⁸

⁸⁶J.G. Frazer, **Dinin ve Folklorün Kökenleri**, çev. Mehmet H. Doğan, Payel Yayınları, İstanbul, 2004, s.214-216’dan aktaran Necati Sümer, “Initiation Ceremony in Primitive Tribes and Some Religions”, **Dini Araştırmalar**, Cilt: 21, Sayı:54,2018, s. 67.

⁸⁷ Sümer, s.68.

⁸⁸ Mircea Eliade, **Şamanizm**, çev. İsmet Birkan, İmge Kitabevi, Ankara, 1999, s.127-128.

Benzer inisiyasyon töreni bazı Afrika yerlileri arasında da görülmektedir. Buradaki ritüelde vahşi bir hayvanı temsil edilen usta ya da eğitmen, acemiye sembolik bir ölüm olarak kabul edilen sünnet ritüelini icra etmektedir. İnisiyasyona özgü bu ritüel, acemileri değişmiş olarak yeniden diriltmek maksadıyla öldürülmesini emreden mit üzerine kuruludur. Başlangıçta bir hayvanın öldürülmesi ile başlatılmış olduğuna inanılan bu mitsel olay, acemilerin sünnet edilmesi şeklinde dinsel bir tören olarak yenilenmektedir. Bir inisiyasyon eğitmeni veya bir usta tarafından temsil edilen bir ritüel hayvan tarafından öldürülen acemi kendi derisine bürünerek dirilmekte ve böylece adayın olgun bir birey olarak topluluğa katılmasına izin vermektedir. Bu uygulama, Kanada'da ve Afrika'da, şamanı hem fiziksel hem de manevi usta yapması açısından önemlidir.⁸⁹

Avustralya yerlilerinden Kurnai halkı geleneklerinde erginlenecek çocukların annelerini terk etmeye hazırlandıkları inisiyasyon töreninden söz edilebilir. Bu inisiyasyon töreninin amacı, kızlara ve erkek çocuklarına yetişkin olma duygusu vermektir. Çünkü çocuklar için annelerini terk ettikleri bu ritüel çocuklara psikolojik açıdan çok zor görüldüğü bilinmektedir. Kurnailer bu töreni açık bir şekilde gerçekleştirmektedirler. Adaylar, kimsenin göremediği kutsal bir mabette tutulmaktadırlar ve orada sırtlarını yaslayıp ellerini göğsüne çapraz bir vaziyette koyup beklemektedirler. Bu durumdayken dışarıda hiçbir şey duyamayıp ve görememektedirler. Daha sonra, adaylar şarkı söyleyerek birlikte uykuya dalmaktadırlar. Ertesi gün kabilenin yetişkin bir üyesi olarak kabul edilmektedirler.⁹⁰

Kenya sakinlerinden biri olan Kikuyu halkı, inisiyasyon törenleri için oldukça önemli olan etnik bir kabiledir. Erkekler ve kadınlar için *irua* denilen bir inisiyasyon ritüeli bulunmaktadır. Bu törenlerde erkekler ve kadınlar, sünnetle sonuçlanan yoğun bir sürece tabii olmaktadır. Ayrıca ritüellerde son aşamanın ardından keçilerin kurban edilmesine sıkça rastlanmaktadır. Kikuyu kabilesine ait inisiyasyon törenlerinin gençlere bazı teorik bilgileri ve fiziksel uygulamaları verildiği gerçeği, bu kabilenin diğer yerel kabilelere kıyasla gelişmiş inisiyasyon geleneklerine sahip olduklarını göstermektedir. Öyle ki Kabile üyeleriyle de paylaşılan aile hayatı, cinsellik ve sosyal kurallar gibi daha medeni toplumlarda görülebilen çok daha ileri

⁸⁹ Mircea Eliade, **Mitlerin Özellikleri**, çev. Sema Rıfat, Om Yayınevi, İstanbul, 2001, s.135

⁹⁰ Mircea Eliade, **Rites and Symbols of Initiation, The Mysteries of Birth and Rebirth**, Harper Colophon Books, New York, 1975, s.7.

bilgilere rastlanmaktadır. Ancak bunun aksine birçok yerli kabile için inisiyatik süreçte fiziksel şiddet daha yaygındır.⁹¹

Batı Afrika'da inisiyasyon genellikle iki şekilde gerçekleşmektedir. Piskoposluk denilen erginleyici uygulama Nijerya, Benin, Togo ve Gana'da uygulanmaktadır. Kişinin kurban edilmiş bir kişi olduğu varsayıldığında ve böylece tanrı ile iletişim kurmasına izin verildiğinde bu uygulamaya başlanmaktadır. Tören hem erkekler hem kadınlar için yapılmaktadır. Törendeki adayların, fiziksel olarak yeterince güçlü olduklarını kanıtlamak maksadıyla çeşitli sıkıntılardan geçmeleri gerekmektedir. Çocuklar doğumdan ergenlik çağına kadar bir dizi uygulamaya tabii tutulmakta, özellikle ne kadar iyi görebilecekleri, duyabilecekleri ve koklayabilecekleri konularında test edilmektedirler. Batı Afrika toplulukları arasında yaygın inanca göre, ruhsal iletişime sahip olmak, fiziksel olarak daha da güçlü hale gelmeye bağlı olduğundan adaylara ayrıca ruhsal eğitim ve öğretim de verilmektedir. Törenin bu ikinci inisiyasyon aşamasına *allotaktik* denmekte ve tören sırasında adaylara herhangi bir yardım edilmeksizin adaydan tanrıyı kendi başına bulması beklenmektedir. Bu uzun süreli uygulama uzun yıllara mal olmakta ve adayların, içinde bulundukları beden biçiminin geçici olduğunu, ruhun ise sonsuz var olduğunu kavramaları hedeflenmektedir. Bu ritüelde adaylar reenkarnasyon gerçeğiyle karşılaşmaktadırlar. Bu bilgilere ulaşan adayın topluluğun bir üyesi olmaya hazır hale gelmiş olduğu kabul edilmektedir. Afrika'daki diğer yerli topluluklardan farklı olarak, Batı Afrika yerli topluluklarının dikkat çekici bir özelliği, tanrı ile doğrudan iletişim kurmasıdır.⁹²

Kâfir halkı, Polinezyalılar, Melanezyalılar ve Yeni Gine kabileleri arasında ve Kuzey Amerika yerlilerinin sayısız gizli toplumunun her biri, bitkilerin olgunlaşması, yağmurun düşmesi, avlanma veya toplamanın başarısı ve Okyanus Adaları ve sayısız bireysel rahatsızlıkların tedavisi gibi doğanın seyrini etkileyen pek çok büyüli operasyonla uğraştıkları bilinmektedir.⁹³

Helenistik gelenek başta olmak üzere pek çok dini geleneğin içerisinde özellikle Erginleyici ritüeller konusunda önemli bir dayanağı olarak kabul edilen ve Eleusis gizemlerinin XV. yüzyılda başladığı ve yaklaşık iki bin yıl boyunca kutlandığı

⁹¹ Sümer, s.70.

⁹² Sümer, s.70-71.

⁹³ D'alviella, s. 316.

bilinmektedir. Eleusis tapımlarının giderek artan saygınlığı ve bu kentin Atina'ya komşu olması Eleusis gizemlerinin tüm Helen dinsel hayatının merkezine yerleşmesinde etkili olmaktadır. Eleusis kültüründe erginlenmeler birçok derece içermektedir: küçük gizemler, büyük gizem ritüelleri (*telete'ler*) ve son deney *epopetia*. Telete'lerin ve Epopetia'nın gizemleri henüz ifşa edilememiştir. Küçük gizemler ritüelleri, yılda bir defa, ilkbahar mevsiminin çiçek bayramı ayı olarak bilinen *anthesteria* ayında (mart), icra edilmekteydi. Mystagogos (rahip) yönetiminde icra edilen törenler, oruç, denizde arınma (vaftiz) ve kurban ritüelleri gibi pek çok ritüel içermekteydi. Büyük gizemler yine yılda bir kez yardım eden ay olarak kabul edilen *boedromin* ayında (eylül-ekim) kutlanmaktaydı. Büyük gizem törenlerine Anthesteria ayında yapılan küçük gizemler törenlerine katılarak hazırlık ritüellerini icra etmek şartıyla kadınlar ve köleler de dahil, 'elleri temiz olan' ve Yunanca konuşan herkes katılma hakkına sahip bulunmaktaydı. Sekiz gün süren büyük gizem törenlerinde erginlenecek adaylardan oruç tutma ve kurban sunma gibi ritüeller beklenmekteydi. Ancak gizli ritüeller/teleteler hakkında eldeki bilgiler birer varsayımdan öteye gidememektedir.⁹⁴

Eleusis sır cemaatlerine özgü erginlenme törenleri, ayrıca toprağın bereketi ile ilgilenen bir tanrının ölümü ve dirilişi sembolizmi üzerine kurulu bir dizi tarım ritüelini içermektedir. Tarımla ilgilenen ve savaşçı olan arkaik kültürlerin dini yapılarında da Eleusis mit ve ritlerinin benzeri uygulamalara rastlanmaktadır. Arkaik dini uygulamalar için merkezi konumda bulunan bu unsurların Yunan sır cemaatlerinde de tekrar edilmesi, onların insanın dini yaşantısında oldukça önemli bir yere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Adayın beşerin durumunu aşarak beşer üstü bir varlık tarzına yükselme arzusu erginleyici ritlerin birincil maksadını teşkil eder. Böylece erginlenen aday, yüksek bir varlık moduna geçerek tanrılarla eşit hale gelir. Bu konu ile ilgili düşüncelerini "*Apotheosis yani ilahlaştırma, ölümsüzleştirme (apathanatismos) bütün Helenistik sır cemaatleri için yabancı olmayan kavramlardır. Gerçekten de genel olarak antikite için insanın tanrılaştırılması, ifrata vardırılan bir rüya değildir.*" şeklinde ifade eden Eliade, görüşlerini İskenderiyeli Clement'in söylediği "*Gerçek (Hristiyan) gnostik, şimdiden tanrı haline gelmiştir.*" ve yine bir

⁹⁴ Mircea Eliade, **Dinsel inançlar ve Düşünceler Tarihi/Cilt 1 Taş Devrinden Eleusis Mysteria'larına**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2000, (Dinsel İnançlar I) s. 361-363.

hermenitik metinde geçen , “*ben seni biliyorum Hermes ve sen de beni biliyorsun: Ben senim, sen de bensin.*” örnekleri ile desteklemiştir.⁹⁵

Eleusis gizemleri benzersiz bir saygınlığa sahip olmalarının yanında Yunan dini geleneğindeki tek olmayıp hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olamadığımız geniş bir sistemin içerisinde yer almaktadırlar. Bilgilerin sınırlılığı, Helenistik gizemlerde olduğu gibi, Eleusis gizemlerinde de inisiyatik törenlerde gizliliği ön koşul olarak kabul edilmesine dayanmaktadır. Yalnızca mesleki sırlara erenlerin başarılı olabileceği düşüncesinden ötürü tarım, madencilik ve sanat gibi bütün büyük keşifler başlangıçlarında sırları gerektirmekteydi. Bazı topluluklarda zaman içerisinde arkaik tekniklere dair sırlar topluluğun geri kalanları ile de paylaşılmıştır ancak bu durum söz konusu tekniklerin kutsallıklarını tamamen yitirmelerine yol açmamaktadır. Tarımın Avrupa’da yaygın hale gelmesinden binlerce yıl sonra bile ritüel yapısını koruması kutsallığın tamamen yitirilmediğinin bir örneğidir. Ancak buna karşılık mahsulde bereketi sağlamaya yönelik törenlerin oldukça basit bir erginlenme aracılığı ile bütün dünyaya yayılmış olması kutsallık değerini düşürmektedir.⁹⁶

Eleusis gizemlerinin sırları, diğer gizem tapımları için bir örnek teşkil etmektedir. Özellikle Helenistik çağda bu sırların dini değeri giderek yücelmektedir. Sonuç olarak

“Eleusis gizemleri Yunan dinsel tarihinde oynadığı merkezi rolün yanı sıra, Avrupa kültürü tarihine esas olarak ‘erginleyici sırların’ yorumlarından oluşan dolaylı ama anlamlı bir katkı yapmıştır. Eleusis’in eşsiz saygınlığı sonunda onu pagan dinseliliğin simgesi haline getirmiştir. Tapınağın yakılması ve gizemlerin yasaklanması paganizmin ‘resmi’ olarak sona erişine işaret etmektedir. Ancak bu olaylar paganizmi hiç de yok etmemiş yalnızca içselleşmesine yol açmıştır. Eleusis’in sırlarına gelince, anlar araştırmacıların imgelerini meşgul etmeyi sürdürmektedir.”⁹⁷

Erginleyici sembolik ölüm şekilleri antik Yunan dini kültüründe oldukça popüler uygulamalar arasındadır. Tanrısal bir mite dayandırılarak bu mitte anlatılan iptidai olayların yeniden canlandırılmasını ve böylece adayın tanrısal varlığa dahil edilmesini konu edinir. Birtakım kutsal nesnenin gizemi, adayın erginleyici ölümünü takip eden yeniden doğumu, buğday başağı gibi mucizevi olduğuna inanılan bitkiler, kutsal evlilikler Yunan dini hayatında önemli bir yeri olan bu sır cemaatlerinde

⁹⁵ Eliade, Yeniden Doğuş, s.222.

⁹⁶ Eliade, Dinsel İnançlar I, s.366-368.

⁹⁷ Eliade, Dinsel İnançlar I, s.369.

rastlanan erginleyici ritlerin birer parçasıdır. Bu erginleyici ritler Yunan düşüncesinin bir ürünü olmaktan ziyade köken itibari ile oldukça eski bir tarihe dayanmaktadırlar. Eleusis ve Helenistik sır cemaatleri, Yunanistan'ın dini ve kültürel tarihi üzerinde dikkate değer bir öneme sahiptir. Arkaik dini uygulamalar Yunan ve Yunan-Doğu sır cemaatlerinde tekerrür ederek bir dini tecrübe oluşturmaktadır. Bu tecrübeler hem Yunan dünyasında hem ilkel dünyada adayın tanrılarla eşit hale gelmesi, tanrılarla bir olması (*apotheosis/ilahlaştırma*) şeklindeki manevi dönüşümünü beraberinde getiren erginleyici ritler aracılığı ile kazanılmaktadır.⁹⁸

Erginlenmiş kişinin ontolojik dönüşümünün, ölüm öncesi kadar ölüm sonrası hayatında da bireye birtakım ayrıcalıklar sağladığına inanılır. Helenistik dönem de sır cemaatlerine katılmış adayların hayatta iken olduğu gibi öldükten sonra da ayrıcalıklı manevi bir konuma sahip olacağı düşüncesi oldukça yaygındır. Erginlenme ile tam manası ile bir ölümsüzlük elde edilemezse bile tanrısal, beşer üstü bir statü kazandırdığından ölümden sonra hayatta kalmayı sağladığı söylenebilir. Bu da manevi bir doğum olarak nitelenen erginlenmenin bireye mistik bir ölüm kazandırdığı anlamına gelmektedir. İnsanlığın, bu gibi bütün insanlığı meşgul eden, Hristiyan terminolojisinde bulunan *beşeri kurtuluş* düşüncesinde de yerini bulan bu gibi bireysel, dini tecrübeler olan ihtiyacı Yunan sır cemaatlerinin Dinler Tarihi açısından hususi bir önem taşımasının başlıca sebepleri arasında yer alır. Ancak bu sır cemaatlerini konumuz açısından dikkat çeken yönü; erginlenmelerinde ezeli bir öneme sahip geleneksel modellere yer vermeleri ve bu modelleri yeni değerlerle zenginleştirerek, sonsuza dek sürecek bir döngü halinde yeniden canlandırmalarıdır.⁹⁹

Sır cemaatleri tasvirlerinin, özellikle antik çağın sonunda yoğun bir felsefi ve manevi literatüre sahip olması bu cemaatlerin dikkate değer bir diğer yönüdür. Eliade, felsefenin erginlenme modellerinde karşılığı bulunan bazı noktalara değinmiştir:

“Sokrates’in kendisi ile yeni bir insan ‘doğurtmaya’ çalıştığı maieutik (maia, “ebe” kökünden) süreci, ilk örneğini arkaik toplumlarda, erginlenme üstatlarının çalışmalarında bulur; onlar da çıraqları doğurtular yani manevi hayata doğmuş olmak için onlara yardım ederler. Antikitenin sonuna doğru, erginleyici doğuma, manevi babalık konusu eşlik etti, bu daha önce Brahmanizm ve geç Budizm hakkında da tespit edilen bir konuydu. Pavlus’un kendilerini iman olarak doğurduğu “oğulları” vardır.”¹⁰⁰

⁹⁸ Eliade, Yeniden Doğuş, s.216-222.

⁹⁹ Eliade Yeniden Doğuş, s.223-224.

¹⁰⁰ Eliade, Yeniden Doğuş, s.224-225.

Roma dininde oldukça geç bir dönemde bile inisiyasyon, başka zamanlarda bireyin hayatında oynayacağı rolü oynamamaktadır. Literatürde referansları o kadar seyrektiler ki, modern klasik ansiklopediler ve sözlükler (örneğin, Pauly - Wissowa, Daremberg - Saglio, vb.) yetersiz referanslarından ötürü konunun işleyişini içermemektedir. Roma edebiyatında, cumhuriyetin ilk yıllarında Demeter kültünün (Roma Ceres ile tanımlanmıştır) tanıtılmasından önce böyle bir uygulamadan söz edilmemektedir. Eleusis gizemleri, tanrıçanın ibadeti ile bağlantılı olarak resmen Roma'ya tanıtılmasalar bile çok geçmeden, bilinmiş olduğu düşünülmektedir. Cicero bunlara De Legibus eserinde atıfta bulunmaktadır;

“Kimsenin gizemlere girmesine izin vermeyin, Yunan ayinleri ve Ceres'inkiler dışında.”; ‘Kesinlikle Atina’nın insanlığa verdiği tüm mükemmel ve ilahi kurumlar arasında (inisiyatik gizemleri bir istisna olarak belirtiyorum) bizi vahşi ve yabani bir durumdan tek, asil ve arıtılmış olana kadar yükselten bu gizemlerden daha iyi bir şey yoktur. Initia kelimesi ile işaret edildiği gibi, gerçekte yaşamın ilk prensiplerini öğrendik ve sadece mutlu yaşamayı değil, daha iyi bir gelecek için umutla ölmeyi de öğrendik. ’

Ayrıca Cicero, kadınların Ceres'in ayinlerine girmesinin Roma'da olduğu gibi yapılması gerektiğinde ısrar etmektedir. Bu pasajlar, Eleusyen gizemlerinin (Demeter ve Persephone onuruna Atina yakınlarındaki Eleusis köyünde eski Yunanlılar tarafından yapılan yıllık törenler) Romalıların elinde bazı değişikliklere uğradığını ortaya koymaktadır. Dolaylı olarak aynı zamanda daha farklı nitelikteki diğer kültlerin de var olduğunu göstermektedir. Vitruvius'tan, tapınak inşasında erginlenecek olanların dikkate alındığını öğrenilmektedir;

‘Diyerek şöyle devam etti: “Böylece bir giriş holü ekleyerek inisiyasyonlara alan artışı ve işe yüce bir haysiyet verdi. ’

Terence'de (Phorm. İ. 13, tr. Sargeaunt) genel bir uygulama olarak inisiyasyona atıfta bulunmaktadır:

“Sonra tekrar Geta, bir çocuk doğduğunda başka bir hediye için vuracak: ve doğum gününde başka bir hediye ve başlangıç töreninde başka bir hediye.”

Bununla birlikte, genel olarak, bunlara ve diğer birkaç referansa rağmen dahil oldukları gizemi düşünüldüğünde gerçek inisiyasyon ayinlerinin çok azı bilinmektedir. Öyle ki Kybele, Isis, Bacchus ve Mithra kültleri söz konusu olduğunda bile inisiyasyon törenleriyle ilgili nispeten az şey bilinmektedir. Livy'de Bacchanalia'ya birkaç referans bulunmaktadır. Özellikle initio fiil sıklıkla kullanılması belli ayinlerin kesin

bir şekilde yapıldığını göstermektedir. Mithra kültüyle ilgili daha fazla şey bilinmektedir. Yine de diğer gizemler Isis ve Serapis'e ibadetle bağlantılıydı ve kültleri, Roma'da büyük önem kazanmaktaydı. Apuleius'ta (met.xi.) inisiyenin yavaş yavaş Isis kültürünün sırlarına aşına olduğu çeşitli aşamalar açıklanmaktadır; ancak burada bile bilinçli bir şekilde kullanılan dilin mecazi oluşundan ötürü gerçek ayrıntılar ortaya çıkmamaktadır. Örneğin;

“Ölüm sınırlarına yaklaştım. Tüm elementleri ve Proserpina'nın (Yunan mitolojisinde Demeter ve Zeus'un kızı) eşiğini aştıktan sonra geri döndüm. Gece yarısı güneş parıladı. Yukarıdaki tanrıların ve aşağıdaki tanrıların huzurundaydım ve onlara yakın bir yerde ibadet ettim.” ¹⁰¹

II. MODERN TOPLULUKLARDA İNİSİYASYON ÖRNEKLERİ

İlkel kabilelerde inisiyasyon törenleri fiziksel veya ruhsal olarak gerçekleştirilmektedir. Kişinin topluma entegrasyon sürecini başlatmayı ve aynı zamanda hızlandırmayı amaçlayan bu durum hemen tüm kabilelerde görülebilmektedir. İlkel kabilelerde uygulanan bu ritüellere belli bir inanç sistemi, kutsal metinleri ve bir din kurucusu bulunan daha sistemli dinsel yapılara sahip uygar toplumlar da rastlanmamaktadır. İlkel toplumlar gibi ileri toplumların inisiyasyon ritüellerinin nasıl gerçekleştirdiklerini anlamak da inisiyasyon konusunun anlaşılması açısından oldukça önemlidir.

Gelişmiş toplumların dini geleneklerindeki inisiyasyon törenleri ilkel toplumlarınkinden oldukça farklı olup ritüeller daha sembolik anlamlar içermektedir. İlkel toplumlar da inisiyasyon törenleri sırasında gözlemlenen fiziksel ıstıraplar, medeni toplumlar da yerini ruhsal bir hazırlık biçimine bırakmaktadır. Hindu geleneğinde Upanayana, Yahudi geleneğinde sünnet ve mitzvah, Hristiyan geleneğinde vaftiz ve evharistya ritüelleri, tipik inisiyasyon törenlerindendir. ¹⁰²

Hindistan Yarımadasında ortaya çıkan Hinduizmin inanç sistemi içerisinde inisiyasyon törenleri bireyin Brahman olarak dini hayata etkin rol alması açısından oldukça önemli birer olay olarak görülmektedir. Ayrıca adayın asil Brahmanlardan

¹⁰¹ D'alviella, s.327-328.

¹⁰² Sümer, s.62.

soylu ip olarak da adlandırılan kutsal kordonu almaya hak kazanması yine erginlenme törenlerine bağlıdır. Bu inisiyasyon törenlerine Hindu dini geleneğinde *diksha* veya *upanayana* denilmektedir. Özellikle soylu ipini aldıktan sonra erkek Brahman adayların kulaklarına Rig Veda'nın önemli parçası olan ve Hindular tarafından Savitra olarak adlandırılan Gayatri Matra'dan bir dua fısıldanmaktadır. Aday hiçbir zaman asalet ipini kafasından çıkarmamakta, ipin her ipliğini manevi kirden korumaya çalışmaktadır. Daha sonra, adayın yaptığı bazı secde hareketleri ile ritüeli sonuçlanmaktadır. Hindu erkeklerin kasta dahil olmaları erginleyici sürecin tamamlanmasına bağlı iken kadınlar için inisiyasyon törenleri icra edilmesi ve kasta bu şekilde dahil olmaları söz konusu değildir. Hindu kadınlar ancak bir Brahman ile evlendiklerinde Brahmanın kastına girmeye hak kazanmaktadırlar. Bu inanç ve uygulama, ataerkil bir sosyal sistemi olan Hinduizmin, dini geleneğinde de erkeğin önceliğini göz önüne sermektedir. Brahman gibi iki üst sınıf daha bulunmakta ve bunlar Kshatriya ve Vaisya olarak adlandırılmaktadır. Kastın bu basamakları için de adayların asalet ipinin sorumluluğunu üstlenmeleri gerekmektedir. Bu iplik, kastın üyeleri olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Sudra ve adaylar olarak adlandırılan, asalet ipliğine sahip olma hakkı bulunmayan ve genellikle işçi sınıfından oluşan topluluklar, kastın dördüncü derecesini oluşturmaktadırlar. Son olarak inisiyasyon ikinci bir doğum olarak kabul edildiğinden ve erginleyici törenler adayları yetişkin olarak kabul etmeyi hedeflediğinden Hinduizmde Brahman, Kshatriya ve Vaisya gibi üst kastlarda bulunanlara çifte doğan denilmektedir.¹⁰³

III. SEMİTİK DİNLERDE İNİSİYASYON RİTÜELLERİ

Semitik (semitic, sâmi) kavramı, Arabistan, Irak ve Afrika'nın bazı kesimleri başta olmak üzere geniş bir coğrafya üzerinde yayılmakta olan ve benzer özellikteki dilleri konuşan Akkadlar, Bâbilliler, Asurîler, Süryânîler, Ken'ânîler, Nabatîler, Fenikeliler, İbraniler, Araplar ve Habeşler gibi Sâmiiler olarak bilinen kavimleri kapsayan geniş anlamlı bir terimdir. Bu kavimler arasında Araplar, en kalabalık Sâmi kavmini oluşturmaktadır. Tevrat'da, Hz. İbrahim'in atalarından ve aynı zamanda Hz.

¹⁰³ Sümer, s.72.

Nuh'un oğullarından olduğu kaydedilen¹⁰⁴ Sam'ın soyundan gelen kavimleri ifade etmede kullanılan bu terimin, *semitik* şeklindeki kullanımına ilk defa Batı'da 1781 yılında August Ludvig Schlözer adlı bir bilim adamının kullanımında rastlanmaktadır. Ayrıca Hz. Peygamberin hadislerinde de Arapların babası olarak Sam'dan söz edilmektedir.¹⁰⁵ Dinler Tarihi içerisinde semitik terimi, Sam'ın soyundan olan ve Sâmil olarak bilinen kavimlere gönderilen, Hz. İbrahim'in ve O'nun soyundan gelen peygamberlerin dinlerini ifade etmede kullanılmaktadır. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dinleri için ayrıca *İbrahim'i dinler* ifadesi de kullanılmaktadır. İbrahimî dinler ifadesinin kavramsallaşmasında Yahudilik Hristiyanlık ve İslam dinleri arasındaki teolojik benzerliklerin yanı sıra Hz. İbrahim'in ortak ata olarak kabul edilmesinin etkisi de bulunmaktadır.

A.YAHUDİLİKTE İNİSİYASYON

Yahudilik ise MÖ 13. veya 15. yüzyılda ortaya çıkan ve günümüzde varlığı devam eden ilk Semitik din olarak kabul edilmektedir. Yahudi geleneğinde dini emirleri yerine getirmeye oldukça önem verilmektedir. Dini kurallara (mitzva/mitzvah) mükellef olma yaşı genel yaşam içerisinde önemli dönüm noktalarından biri olarak kabul edilmekte ve bu yaşa erişmiş bireyler için cinsiyetlerine göre erginleyici törenler tertip edilmektedir. Yahudilikteki *bar mitzvah* (din hukukunun oğlu) ya da *bat mitzvah* (dini hukukun kızı) törenleri belirli bir yaşa ulaşmış kişiler için icra edilen erginlenme törenleridir. Mitzvah törenleri dışında Yahudi inancına göre Tanrı tarafından ilk defa İbranilerin atası İbrahim ile yapılan ahdin işareti olarak İbrahim'e ve soyuna emredilen ve Musa şeriatında da yerini alan sünnet ritüeli de Yahudi kimliğinin bir göstergesi olarak kabul görmüş inisiyatif bir uygulamadır.

1. Yahudilikte Ahit ve Seçilmişlik Öğretisi

Seçilmişlik öğretisi, Yahudiler arasında tanrı tarafından seçilmiş halk olduklarına dair yaygın inancı ifade etmektedir. Bu inanca göre Tanrı, Yahudi halkını

¹⁰⁴ 1.Tarihler, 1: 24.

¹⁰⁵ Adnan Demircan, "Sâmil", **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1998, Cilt:36, s.75-76.

has kavmi olarak seçmiş ve daha önceki kavimlere açıklamadığı *Yahve* ismini yalnızca Yahudilere bildirerek onların milli tanrısı konumuna gelmiştir. Seçilmişlik öğretisinin temelinde Yahudi kutsal metinlerine göre Tanrı İsrail oğulları peygamberleri ile yapmış olduğu ahit yer almaktadır. Tanrı'nın diğer kavimler içerisinde Yahudileri seçerek onlarla ahirleşmesi, güç bakımından diğer kavimlere üstün gelmelerinden veya sayıca diğer milletlerden fazla olmaları gibi görünür sebeplerden değil¹⁰⁶ yalnızca Tanrının onlara karşı sevgisinin bir göstergesi ve atalarına verdiği sözden¹⁰⁷ kaynaklanmaktadır. Yahudi tarihinde önemli bir yerde bulunan seçilmişlik öğretisi, Yahudi dininin ve kimliğinin tarihi süreç içerisinde varlığını devam ettirmesinde önemli bir etken olmuştur.¹⁰⁸ Bu öğreti Yahudi dilinde, kültüründe, inanç esaslarının temelinde, Yahudi halkının dini ve sosyal yaşamında hemen her alanda varlığını hissettirmektedir.

Yahudi topluluğu için kullanılan en yaygın kavramlardan biri olan İsrail kavramı, kutsal topluluk manasına gelmekte ve Yahudi kutsal metinlerinde genellikle birbirleriyle bağlantılı iki farklı varlık düzeyini ifade etmede kullanılmaktadır. Rabbani literatürde de yer edinmiş olan bu çift yönlü İsrail anlayışına göre, İsrail kavramı bir yandan dünya yaratılmadan önce var olduğuna inanılan "aşkın mevcudiyet" olgusunu karşılarken diğer yanda başlangıcı İbrahim'e dayanan ve Yakub'un on iki oğlunun devamı olarak bugünkü Yahudi toplumunu da içeren "sosyo-etnik grup" anlayışını karşılamaktadır. Bu anlayıştan yola çıkarak geleneksel Yahudi anlayışı içerisinde Yahudi milleti ile metafizik manada İsrail kavramı arasında bir fark görülmediği söylenebilir. Bununla ilgili olarak Tanah ve Rabbani literatürde İsrailoğullarının *Tanrı'nın has kavmi* manasında *İsrail* olma özelliğinin bulunduğu ve günahkar olmalarına rağmen bu özelliğin kaybedilmediği ve kaybedilmeyeceğine vurgu yapılmaktadır.¹⁰⁹

Tanah literatüründe farklı biçimlerde kullanılan İsrail kavramı, genel manada hem topluluk olarak İsrail kavmini hem de bu kavme mensup her bir ferdini ifade etmenin yanında İsrail toplumunun hiyerarşik yapısını da yansıtacak şekilde ortaya

¹⁰⁶ “RAB’ bin sizi sevmesinin ve seçmesinin sebebi öbür halklardan daha kalabalık olduğunuzdan değil. Siz sayıca öbür halklardan azdınız. (Yasa’nın Tekrarı 7:7)

¹⁰⁷ “RAB, size olan sevgisini göstermek ve atalarına ant içerek verdiği sözü yerine getirmek için güçlü eliyle sizi mısırdan çıkardı...” (Yasa’nın Tekrarı 7:8)

¹⁰⁸ Fuat Aydın, **Yahudilik/Tarih. İnanç. İbadet. Kültür.**, Mahya Yayıncılık, İstanbul, 2018, s.22-23.

¹⁰⁹ Salime Leyla Gürkan, **Yahudilik**, İSAM Yayınları, Ankara, 2005, s.118.

konmaktadır. İsrail, rabbani literatürde ise, mühtedilerle birlikte günahkar, hatta kimi zaman dinde sapkınlığa kadar varan Yahudileri de içine alacak şekilde İsrailoğulları kavminin tamamını veya bu kavme mensup bireyleri ya da metafizik kategori olarak İsrail'i ifade etmede kullanılmaktadır. Her iki literatürde de İsrail'in ayırt edici özelliği olarak Tanrı tarafından bahsedilen kutsallık vasfı dolayısı ile İsrail halkının seçilmişliği vurgulanmaktadır. Tevrat'ta kutsallık vasfının kazanılması, İsrail kavminin Tanrı tarafından seçilmiş olup Tanrı ile ahitleşmesiyle bağlantılı olarak ortaya konmaktadır; " *Tanrı'nız Rab için kutsal bir halksınız. RAB öz halkı olmanız için sizi, yeryüzündeki bütün halkların arasından sizi seçti. (Yasa'nın Tekrarı 14:2)*"¹¹⁰

Yahudi kutsal metinlerinde sıklıkla vurgulanmakta olan ahit kavramı, İsrail kavminin diğer milletlerden ayırt edici özelliği olarak kabul edilmektedir. İsrail'in seçilmiş kutsal kavim olma tecrübesinde merkezi rol oynayan *ahit (birit)* ile ilgili Tanah'ta iki ayrı atıf bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Tanrı'nın İbranilerin ilk atası olarak kabul edilen İbrahim ile yaptığı ve daha sonra diğer İbrani ataları olan İshak ve Yakub ile yenilediği, *ilahi vaad* özelliği taşıyan ve Tanrı'nın, tek taraflı olarak İbrahim'i ve neslini kutsamak suretiyle onları bol ve bereketli kılma ve kutsal topraklara mirasçı yapma vaadinde bulunduğu ahittir. İkinci ahit ise İbrahim ile yapılan ahdin bir nevi ikinci aşaması olarak görülen ve Musa peygamber önderliğinde Mısır'dan kurtarıldıktan sonra Sina Dağı eteklerinde İsrailoğulları ile yapılan, ilkinden farklı olarak Tanrı'nın ve İsrailoğullarının karşılıklı uyması gereken husus ve kurallar sıralanmakta olduğu *sözleşme* özelliğine sahip olan ahittir. İsrailoğullarının Tanrı tarafından seçilmesi her iki ahit çerçevesinde ortaya konmaktadır. Tanah'ta ve bilhassa Tevrat'ta, seçilmişliğin nihai sebebi olarak Tanrı'nın İbrani atalarına verdiği söz ve onlara yönelik sevgisi gösterilmektedir;

*"RAB'in sizi sevmesinin ve seçmesinin nedeni öbür halklardan daha kalabalık olduğunuzdan değil. Siz sayıca öbür halklardan azdınız. RAB size sevgisini göstermek ve atalarınıza ant içerek verdiği sözü yerine getirmek için güçlü eliyle sizi Mısır'dan çıkardı; köle olduğunuz ülkeden, Mısır Firavunu'nun elinden sizi kurtardı."*¹¹¹ ¹¹²

¹¹⁰ Gürkan, Yahudilik, s.118-119.

¹¹¹ Yasa'nın Tekrarı 7:7-8.

¹¹² Gürkan, Yahudilik, s. 120-121.

2. Sünnet

Sünnet Tanrı ile İbrahim (a.s.) ve O'nun zürriyeti arasında yapılan ahdin sembolüdür. Bu yüzden sünnet bazen *Tanrı'nın Mührü*, bazen *İbrahim'in Mührü*, bazen da *İbrahim'in Ahdi* olarak isimlendirilmektedir.¹¹³ İbranice berit mila kavramı ile ifade edilen sünnet, Yahudi doğmayan kimsenin Yahudiliğe girmesini ve yeni doğan her Yahudi çocuğun da ilâhi vaadin mirasçısı olmasını sağlaması açısından oldukça önemli bir ritüeldir. Antik dönemde basit bir biçimde ve genelde ebeler tarafından uygulanırken Rabbani dönemden itibaren üç farklı aşamadan oluşan daha karmaşık bir uygulama olarak *mohel* adı verilen uzman kişilerce evde veya sinagoglarda dini bir tören eşliğinde gerçekleştirilmekte ya da hastanelerde doktor gözetiminde yaptırılmaktadır.¹¹⁴

İsrailoğulları'nın seçilmişliği onlara tarih boyunca ayrıcalık kazandırmakla beraber bazı sorumluluklar da yüklemektedir. Öyle ki Tevrat'ı almaya layık tek kavim olarak görülmelerinin verdiği üstünlüğün yanında İsrailoğulları, İbrahim Yakub ve Musa ile Tanrı arasında yapılan ve başta Süleyman, Kral Davud, Yeşu olmak üzere diğer peygamberlerle yenilenen ahde riayet ettiği müddetçe tüm İsrail soyu çoğalacak, üstün kılınacaktır.¹¹⁵ Buna karşılık Tanrı ile gerçekleştirmiş oldukları ahde riayet etmedikleri takdirde ağır cezalarla cezalanacaktır. Tanrı ile yapılan ahdin Yahudi topluluğuna yüklediği sorumluluklardan biri Yahudi erkeklerin sünnet edilmesidir. İbrahim ile yapılan ahdin bir koşulu olarak kabul edilen sünnet ile ilgili Tevrat'ta şu ifadeler kaydedilmektedir; “*Tanrı İbrahim’e ‘Sen ve soyun kuşaklar boyu antlaşmama bağlı kalmaktasınız.’ Dedi, ‘Seninle ve soyunla yaptığım antlaşmanın koşulu şudur; Aranızdaki erkeklerin hepsi sünnet edilecek. Sünnet olmalısınız. Sünnet aramızdaki antlaşmanın belirtisi olacak.*”¹¹⁶ Ayrıca Tevrat'ta İbrahim'in doksan dokuz yaşında

¹¹³ Galip Atasaun, “Yahudilikte Dini Sembol ve Kavramlar”, **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 11, 2001, s. 129-130.

¹¹⁴ Gürkan, “Sünnet”, s.155-157.

¹¹⁵ “Avram doksan dokuz yaşındayken RAB ona görünerek, “Ben Her Şeye Gücü Yeten Tanrı'yım” dedi, “Benim yolumda yürü, kusursuz ol.” “Seninle yaptığım anlaşmayı sürdüreceğim, soyunu alabildiğine çoğaltacağım.” Avram yüzüstü yere kapandı. Tanrı, “Seninle yaptığım anlaşma şudur” dedi, “Birçok ulusun babası olacaksın. Artık adın Avram değil, İbrahim olacak. Çünkü seni birçok ulusun babası yapacağım. Seni çok verimli kılacağım. Soyundan uluslar doğacak, krallar çıkacak. Anlaşmamı seninle ve soyunla kuşaklar boyunca, sonsuza dek sürdüreceğim. Senin, senden sonra da soyunun Tanrısı olacağım.”” (Yaratılış 17:1-7)

¹¹⁶ Yaratılış 17:10.

sünnet olma emrini aldığı, evindeki tüm erkekler ve 13 yaşındaki oğlu İsmail ile beraber kendisinin de o gün sünnet olduğu ifade edilmektedir.¹¹⁷

Kitab-ı Mukaddes araştırmacılarının bazı araştırmaları, İsrailoğulları'nın Filistin'e yerleşmeden önce eski bir Sâmi geleneği olan ergen sünnetini devam ettirdiği, yeni doğan çocukların sekiz günlükken sünnet edilmesi uygulamasına daha sonraki dönemlerde geçildiği yönündedir. Tevrat'ta yer alan Mısırdan çıktıktan sonra çölde doğan erkeklerin hiçbirinin sünnetli olmayışı ve Yeşu'nun Kutsal Topraklara girmeden savaşılabilecek yaştaki yetişkin erkekleri Tanrı'nın emriyle sünnet etmesine¹¹⁸ dair ifadeler de ergenliğe geçiş sünnetinin uygulandığını desteklemektedir. Ancak zamanın şartlarına bağlı olarak bu ritüelin icrası zaman aşımına uğramış olabilir. Yahudilikte erken yaşta sünnetin daha yaygın bir uygulama olduğu söylenebilir. Erkek çocukların henüz sekiz günlükken sünnet edilmesi uygulaması, İbrahim'in oğlu İshak'ı sekiz günlükken sünnet etmesine dayandırılmaktadır.¹¹⁹

Yahudi geleneği içerisinde sünnet ritüeline kutsallık, günahlardan arındırma, ölümden ve cehennemden koruma (kefare) ve en önemlisi de Hristiyan vaftizinin Hristiyan geleneğindeki önemine benzer biçimde Yahudi cemaatine katılma ve Yahudi'yi Yahudi ilan etme şeklinde nitelikler atfedilmektedir.¹²⁰ Sünnet edilmemiş kimsenin Yahudi topluluğuna giremeyeceği ile ilgili Tevrat'ta yer alan; *"Sünnet edilmemiş her erkek halkın arasından atılacak, çünkü antlaşmamı bozmuş demektir."*¹²¹ şeklindeki ifadeler, sünnetin Yahudi cemaatine dolayısı ile dine giriş ritüeli olarak kabul edildiğinin bir göstergesidir. Ritüelin bebeklikte veya yetişkinlikte icra edilmiş olması onun inisiyatif bir ritüel olma özelliğini etkilememektedir.

Yahudi gelenekte sünnet

*"Tekvin kitabında (17/2,9-11) ahdin görünür işareti olmanın ötesinde bizzat ahdin kendisi ve zürriyet çokluğu vaadiyle, Levililer kitabında (12/3) hijyenle, Çıkış kitabında (4/24-26) evlilik ve kefaretle ilişkilendirilen sünnet 'Tanrı'nın buyruklarına uyma' manasında mecazen kalbin sünneti şeklinde de kullanılmaktadır.(Tesniye 30/6; Yeremya 4/4)."*¹²²

¹¹⁷ "İbrahim evindeki bütün erkekleri- oğlu İsmail'i evinde doğanların, satın aldığı uşakların hepsini- Tanrı'nın kendisine buyurduğu gibi o gün sünnet ettirdi. İbrahim sünnet olduğunda doksan dokuz yaşındaydı. Oğlu İsmail on üç yaşında sünnet oldu. İbrahim, oğlu İsmail'le aynı gün sünnet edildi." (Yaratılış 17:23-26)

¹¹⁸ "Böylece Yeşu taştan yaptığı bıçakla İsraililer'i Givat- Haaralot'ta sünnet etti." (Yeşu 5:3.)

¹¹⁹ "Tanrı'nın kendisine buyurduğu gibi oğlu İshak'ı sekiz günlükken sünnet etti." (Yaratılış 21:4.)

¹²⁰ Gürkan, Sünnet, s.156.

¹²¹ Yaratılış, 17:14.

¹²² Gürkan, Sünnet, s.156.

3. Mitzvah

Bar mitzvah, Yahudi geleneğinde erkek çocuklar için yapılan ve çocuğun Sinagoga çağırılarak Tevrat okuması ve tefilin takması şeklinde iki bölümden oluşan bir erginlenme törenini ifade etmektedir. Buna paralel olarak, kız çocukları için gerçekleştirilen erginlenme töreni de bat mitzvah olarak ifade edilmektedir. Türkçe karşılığı şeriatın oğlu/şeriatın kızı olan bar mitzvah/bat mitzvah törenlerinin icra edilebilmeleri için erkek çocukların 13 yaşını, kız çocukların 12 yaşını tamamlamış olma şartı bulunmaktadır. Bu çağa erişmiş her Yahudi birey, kendisi için gerçekleştirilen inisiyasyon törenleri ile ergin bir birey olarak dinin yüklemiş olduğu sorumlulukları yerine getirmekle görevli bir mükellef konumuna yükselmektedir.¹²³ Böylece Yom Kippur'da oruç tutmak ve benzeri diğer tüm dini ve ahlaki emirleri yerine getirmekle mükellef olmaktadır. Bar mitzva töreninde çocuk ilk defa sinagogda Tevrat okuyarak cemaatin dini hayatına dahil olmaktadır. Buna ek olarak, Şabat'ta Tevrat'ı okuma çağrısı yapılmakta ve törene katılan katılımcının önündeki Tora ve Neviim'den pasajları okuyarak kendini kanıtlamış olan aday artık hem okuduğu pasajları analiz edebilmekte hem de bir Yahudi ayini yönetebilme yetkisi kazanmaktadır. Bar mitzva törenlerinden sonra müzik ve dans eşliğinde ziyafet vermenin yanı sıra bazı kutlamalar da yapılmaktadır.¹²⁴ Kızlar için düzenlenen bat mitzva töreni de yine erginleyici karakterde bir tören olup uygulanması erkeklerin erginlenmelerinin de olduğu gibi dinen zorunlu değildir.¹²⁵

Bar mitzvah töreni, erkek çocukların, dramatik ve abartılı performanslar eşliğinde, rutin aktivite ile yetişkin topluluğunun bir parçası haline geldiği, dünyadaki birçok kültüre aşina olan geçiş veya inisiyasyon törenlerinin Yahudi geleneğindeki eşdeğeri olarak görülmektedir.¹²⁶

Bar mitzvah töreninin ilk kez Orta Çağ'da Fransa ve Almanya'da gerçekleştirildiği bilinmektedir. Başlangıçta genel bir inisiyatik tören olmayan dolayısı ile yaygın bir popülerliği bulunmayan ve isteğe bağlı bir gelenek olarak

¹²³ Elif Zaim, **Kültürel Hafıza; Dini Bir Ritüel Olarak Bar Mitzvah**, Bachelor of Arts (BA) araştırma Projesi, 2012, s.6.

¹²⁴ Sümer, s.75.

¹²⁵ Baki Adam (Ed.) **Dinler Tarihi**, Grafiker Yayınları, Ankara, 2015, s.105.

¹²⁶ Hizky Shoham, "The Bar And Bat Mitzvah in The Yishuv and Early Israel: From Initiation Rite to Birthday Party", **Association for Jewish Studies 2018**, 2018, s.133.

bireyin sinagogda Tevrat okumaya çağrılması şeklinde gerçekleşen bir tören olarak kabul edilmekteydi. Çocuğun tüm kurallara uyma konusundaki yeni yükümlülüğünü ifade etmede ve buna ek olarak bir inisiyasyon törenini belirlemede *bar mitzvah* teriminin kullanılmasına ilk olarak XIV. yüzyılda bugünkü Almanya toprakları olarak bilinen Aşkenaz'da rastlanmaktadır. Orta Çağ sonlarında Aşkenaz Yahudileri arasında geliştirilen bar mitzvah töreni bugün oldukça fazla Yahudi tarafından kutlanmaktadır. Aynı durumun kız çocuklarının erginlenme töreni bat mitzvah için de geçerli olduğu söylenebilir. Ayrıca ilk inisiyasyon törenleri, sinagog odaklı olup erginlenecek olan erkek çocuklar, törenlerde sinagogda Tevrat'tan bir bölüm okumaktadırlar. Ayrıca cantor (ya da hazan; melodik duaları yöneten, şan sanatı konusunda eğitim almış Yahudi müzisyen ya da koro şefi) olarak hizmet etmekte, iyi bir konuşma yapmakta böylece yeteneklerini sergilemektedir. Bu manada ritüel, her anlamda bir Yahudi erkek inisiyasyon töreni olarak kabul edilmektedir.¹²⁷

Erkek inisiyasyon töreninin formatı XX. yüzyılın ortalarında bulunmasına karşılık Tevrat'tan okumanın veya dua lideri olarak davranmanın ana ritüel yönlerinden dışlanan kızlar için bar mitzvah törenine paralel bir inisiyasyon ayini hakkında ciddi bir düşünce bulunmamaktadır. Dahası XIX. yüzyıldan önce, bat mitzvah töreni ya da emirleri yerine getirmek zorunda olduğu belirli bir yaşa ulaşan bir kızın yetişkinliğe kabul edildiği herhangi bir erginlenme töreni hakkında hiçbir şey bulunmamaktadır.

Yahudilikteki onaylama törenleri, bat mitzvah töreninin gelişimini etkilemektedir. Onaylama/doğrulama, aynı yaştaki erkek veya kızların (ve bazen her ikisinin) genellikle Şavuot festivalinde sinagogda cemaatin önünde inanç ilkeleri, ibadet uygulaması gibi dini konular hakkında resmi soruları cevapladığı bir grup inisiyasyon töreni olarak bilinmektedir. Kızlar, *bat mitzvah* terimi kullanılmadan çok önce ilk kez grup onay törenlerine 1814'de dahil edilmektedirler. Bat mitzvah Yishuv'da¹²⁸, ister tören olarak, ister yerel dilde bir terim olarak bilinmemekte, kızlar için yapılan törenler de uygunsuz cinsiyet kelimesine rağmen *bar mitzvah* olarak adlandırılmaktadır.¹²⁹

¹²⁷ Shohom, s. 139.

¹²⁸ Yahudi cemaati veya 19. yüzyılda ve 1948'de İsrail devletinin oluşumuna kadar Filistin'deki yerleşim yeri.

¹²⁹ Shoham, s. 145.

Yishuv'da hem uygulama olarak hem de bir kavram olarak *bat mitzvah* terimine rastlanmamakla birlikte, 1939'da Tel Aviv'deki bir Ortodoks haham, “Bar Mitzvah” başlıklı bir makale yayınlarak genç okuyucularına, Yahudi geleneğinin bat mitzvah töreni hakkında hiçbir şey bilmediklerini bildirmektedir. 1950'lerin başında Yishuv toplumunda bat mitzvah ve bar mitzvah törenleri sinagog ve kamu malı evlerde kutlamaya başlamıştır. Böylece bar mitzvah gibi bat mitzvah kutlamaları da tanınmış ve kitlelere duyurulmuştur.¹³⁰

Geleneksel olarak Yahudilikte, ritüellerde kadınlara karşı özel bir tutum benimsemesine karşın Yahudi liberal birliğindeki kadınlar erkekler gibi ön plana çıkmış hatta bazı ritüellerde liderliğe başlamışlardır. Kadınların ibadete katılımları konusunda katı olan Ortodoks Yahudilerde bile bat mitzvaya ılımlı bir yaklaşım söz konusu olmaya başlamıştır. Buna göre, kızlar Tora'yı topluluk önünde okuyamasalar bile, kendi niteliklerini başka şekillerde gösterebilmektedirler. Yahudilikteki kızlar, erkeklerden önce fiziksel ve akademik olarak olgunlaştıklarından, on ikinci yaşlarında bat mitzva (*şeriatın kızı*) olarak kabul edilmektedirler. Bat mitzva veya bar mitzva, topluluğun dini bir üyesi olabilmenin yolu olarak görülmektedir. Yahudiler bu dini törenleri düzenleyerek çocuklarını hem topluma hem de sahip oldukları pozisyona karşı sorumlu birer birey olarak yetiştirmektedirler. Bu nedenle, bu uygulamalar Yahudiler nezdinde önemli bir aşamayı temsil etmekte böylece erkekler ve kızlar bu törenle sosyal kimliklerini güvence altına almaktadırlar.¹³¹

Bar mitzvah ve bat mitzvah törenleri henüz kabul edilmiş olan bireyler için önemli ölçüde dini sorumluluk duygusu uyandırmaktadır. Öyle ki mitzvah törenlerinin sayısız eğitim yönü bulunmaktadır. Öncelikle bu törenlerin ardından yetişkinliğe girmiş olarak kabul edilen bireyden yoğun bir İbranice eğitimi alması ve bu dili layıkıyla öğrenmesi beklenmektedir. Öyle ki bireyler İbranice konuşabilmek hatta basit metinleri tercüme edebilecek seviyeye erişmek için haftada üç ila altı saat kadar dil eğitimi almaktadır. Dil eğitiminin yanında dini ayinler ve bazı haham pasajlarını öğrenmeleri de gerekmektedir. Daha önceden farklı bir dine mensup olup sonradan Yahudiliğe girenlerin bu süreçte alacağı eğitimde bir haham gözetiminde

¹³⁰ Shoham, s.145.

¹³¹ Sümer, s. 75.

Yahudi tarihinin ve Yahudi yaşamının tüm yönlerine ilişkin dört ay ila bir yıl gibi bir süre devam edecek olan önemli bir çalışma programına girmesi gerekmektedir.¹³²

Modern çağın başlarında, tören daha büyük bölümlere yayılmaktadır. Avrupa kıtasında kutlamaya ayrılan zaman, mekan ve kaynaklar da genişlemektedir. Böylece yalnızca sinagogda gerçekleşen bir erginlenme ritüelinden ziyade bazen sinagog dışında ailenin evinde şenlikli bir yemek, yeni giysiler ve delikanlı tarafından yapılan bir konuşma şeklinde daha kapsamlı bir hal almaktadır. Yahudi toplumu, ilk Şabat Günü veya on üçüncü doğum gününden sonraki özel bir günde bar mitzvah kutlamanın normunu sağlamak amacıyla bir çocuğun doğum tarihinin kayıtlarını tutmaya başlamışlardır.¹³³

Modern Yahudi kültürü İbrani geleneksel kültürünün ritüel yönlerine büyük ilgi göstermiştir. Bazı yaşam döngüsü törenleri yeni içeriklerle kapsamlı bir şekilde revize edilerek yeniden tasarlanırken bazı törenler sıfırdan icat edilmiştir. Birkaç ritüel açıkça ve kasten terk edilmiş, bir kısmı orijinal formlarında az çok korunmuştur. Bar mitzvah da dahil olmak üzere çoğu aile töreni orijinal formlarını koruyan törenler arasında yer almaktadır. Toplum tarafından genellikle aile ve aile törenlerine karşı muhafazakar bir yaklaşım benimsenmektedir. XX. yüzyılda, bar mitzvah'ın sinagogdaki inisiyasyon ile onun dışındaki kutlama arasındaki dengesi, kutlama ve aileler için etkinliğin odağı haline gelen partiye doğru evirilmektedir. Dilbilimsel olarak da bar mitzvah terimi, haham dilinde olduğu gibi yalnızca ergenin yeni statüsüne değil esas olarak partiye atıfta bulunmaya başlamaktadır. Dini gözlemin önemindeki azalma, ilkeleri yerine getirme yükümlülüğünün artık gözlemciler arasında bile ergenin yaşamında önemli bir statü değişikliği olmadığı anlamına gelmektedir. Ayrıca, endüstriyel çağda çocukluk uzamıştır, böylece on üç yaş artık yetişkinliğin eşiğinde bir dönüm noktası değildir. Bar/bat mitzvah, sosyal durumda ritüel geçişlerin nispeten gevşek bir yapısına sahip olan ve çocukluktan ergenliğe geçişin neredeyse hiçbir ayinini bilmeyen sanayileşmiş dünya için artık alışılmadık bir tören haline geldiği söylenebilir.¹³⁴

¹³² JacobWalter, “ Initiation into Judaism”, **1 Now 1979, 74,6; Periodicals Archive Online pg.,** 2019, s. 598.

¹³³ Shoham, s. 139.

¹³⁴ Shoham, s. 141- 151.

B. HİRİSTİYANLIKTAKİ İNİSİYASYON

Hıristiyanlıkta ayin kavramı, Latince ‘kurtarılmış’ manasına gelen *messe* kelimesi ile ifade edilmektedir. Bu kavram oldukça dar anlamda olup daha çok evharistiyanın topluca kutlanmasını ifade etmede kullanılmaktadır. Ayinlerin tamamını içerisine alacak şekilde geniş manada ayin kavramına karşılık gelen kavram *sakrament*’tir.¹³⁵

Latince’de *and*, *yemin*, *bağ* anlamlarına karşılık gelen *sacramentum* kelimesinden türetilen sakrament, dini ayin anlamında kullanılmaktadır. Sakramentler, kilise aracılığı ile İsa’nın yaşadığı tecrübeler ve bizzat tesis ettiği kurumlara katılma anlamına gelmekte ve ayrıca iman etmenin işareti olarak kabul edilmektedir. II. Vatikan Konsili’nin *Kutsal İbadetler Yasası*’nda sakramentlerin insanı kutsallaştırmayı amaçladığı ortaya konmaktadır. Sakramentlerin sayısı konusunda Hıristiyan dünyasında bir ittifak sağlanamamaktadır. Katolikler ve Ortodokslar, vaftiz, evharistiya, konfirmasyon, evlilik töreni, ruhbanlık sırrı, günah itirafı ve tövbe, hasta yağı olmak üzere sakramentlerin sayısını yedi olarak belirlerken; Protestanlar vaftiz ve evharistiya dışındaki sakramentleri reddederek bu sayıyı iki ile sınırlandırmaktadır.¹³⁶

1.Vaftiz

Hıristiyanlıkta erginlenme ritüellerine karşılık gelen uygulamaların ilki vaftiz ritüelidir. Komünyon (ekmek-şarap ayini), konfirmasyon (onaylama/güçlendirme), kefare (günah itirafı) son yağlama, rahip takdisi ve nikah olarak belirlenmiş kilisenin yedi sakramenti içerisinde kiliseye girişin ve dolayısı ile Hıristiyan cemaatine katılmanın ön şartı olarak sunulan ve bu yönüyle bir *dine giriş ritüeli* olarak kabul edilen vaftiz ayini için diğer sakramentlere kıyasla daha seçkin bir konuma sahip olduğunu söylemek mümkündür. Sakramentler içerisindeki bu seçkin konumu, *birlik sakramenti*, *iman sakramenti*, *kurtuluş sakramenti* şeklinde adlandırılmasından da

¹³⁵ Ali Erbaş, **Hıristiyan Ayinleri (Sakramentler)**, Nûn Yayıncılık, İstanbul, (Sakramentler) 1998, s.31.

¹³⁶ Mehmet Aydın, “Hıristiyanlık/ V. Mabed ve İbadet”, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1998, Cilt:17, s.349.

açıkça anlaşılmaktadır. Tüm kiliseler, ve mezhepler tarafından kabul edilen tek sakrament olan vaftiz ayini olmaksızın diğer sakrametlerin düşünülmesi mümkün değildir. Dahası inanan kimsenin imanını teyid ettiğinden vaftiz olmaksızın Tanrı'nın samimi kulu olarak anılmanın bir imkanı bulunmamaktadır.¹³⁷

Vaftiz, günahı ölme, özgürlük için dirilme, Tanrı'nın evlatlığına kabul edilmiş Oğul'un hayatına doğuş manası taşımaktadır. Vaftiz ile inanan bir kimse, Tanrı'nın toplumunun ortak sınıfına ait iman kardeşliğine giriş yetkisi elde etmektedir. Vaftizin önemi iman kadar gerekli görülmesinden de açıkça anlaşılmaktadır. Ayrıca Katolik, Ortodoks ve Protestan kiliseleri arasında pek çok farklılık bulunmasına rağmen vaftiz, üzerinde ittifak edilen konuların başında yer almaktadır.¹³⁸

a. Vaftizin Etimolojik ve Sembolik Anlamı

Vaftiz, Grekçe *suya daldırmak* manasındaki *bapto* kökünden türetilen *baptisma* veya *baptismos* kelimelerinden gelmektedir. Yeni Ahit'de bu şekildeki kullanımı *arınma*, *abdest alma*, *Vaftizci Yahya'nın vaftiz töreni*, *İsa'nın vaftiz töreni* gibi manalara karşılık gelmektedir. Ayrıca Yeni Ahit'de *baptizo* şeklindeki kullanımına da rastlanmaktadır. Ancak *baptizo* daha çok temizlenme ve yıkanma manalarını karşılamaktadır. Kelimenin suya daldırma manası daha çok Yetmişler Tercümesi'nde veya bazı profan yazarlar tarafından tercih edilmektedir. Hellenizm öncesi Yahudilerde ve antik pagan yazılarında bulunmayan vaftiz teriminin (*baptizma*) ilk kullanımına, erken Hristiyanlık döneminde kiliseye giriş törenleri esnasında rastlanmaktadır.¹³⁹

Eski dinlerin yaşamında bir törenin, bir kimseye bir ölüm veya bir yeniden doğuş sağlaması; bir kimsenin eski varoluşunda veya statüsünde varoluşsal bir değişiklik yaratması veya bir topluluğa dahil edilmesini sağlaması, inisiyasyon ayinlerinin standart unsurları olarak kalıplaşmışlardır. İnisiyeler, önceki varoluş durumlarından ayrıldıkları bir geçit törenine katılmakta ve yeni bir gerçeklik durumuna dahil edilmektedirler. Bu şekilde inisiyasyon, kendine özgü sınırları ile eski

¹³⁷ Ali Erbaş, **Hristiyanlıkta İbadet**, Ayışığı Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 220.

¹³⁸ Aydın, s. 123.

¹³⁹ Erbaş, Sakramentler, s. 69-70.

gerçekliğin bir inkârını içermekte ve yeni bir kimlikle bir topluluğa girişi mümkün hale getirmektedir. Bu anlamda Yahya ve İsa'nın vaftizlerinin inisiyasyon töreni olup olmadığı tartışılmaktadır. Bazı akademisyenler tarafından İsa'nın vaftiz edildikten sonra hiçbir gruba girmediği gerekçesi ile Hristiyan vaftizinin bir inisiyasyon töreni olmadığı iddia edilmektedir. İncillerde İlahi öfkeden korunmak maksadıyla bir tövbe aracı olarak kullanıldığına dair ifadeler¹⁴⁰ referans alınarak Yahya'nın vaftizinin de bir giriş ritüeli maksadı taşımadığı öne sürülmektedir. Böylece Hristiyanlıkta vaftiz ayininin Hristiyan topluluğuna girişten ziyade ritüel olarak temizlik sağladığı iddia edilmektedir. Elçilerin vaftizlerinin de inisiyasyona atıfta bulunmadığını, 'vaftiz edilen ve vaftizci arasındaki ilişkiyi' vurguladığını bu görüşü savunanlara göre Yeni Ahit'te bir inisiyasyon olarak işlev gören ritüel vaftiz değil, yalnızca Efendinin Son Akşam Yemeği'ni temsil eden evharist ayinidir. Buna karşılık, "vaftiz bir inisiyasyon değildir" düşüncesi, çoğunluğun oluşturduğu bir kesim tarafından net bir şekilde eleştirilip reddedilmektedir. İsa'nın öğrencilerinin İsa adına vaftiz edildiği ve böylece bir mürit topluluğuna dahil oldukları savunulmaktadır. Dahası Hristiyan vaftiziyle ilgili en eski yazılı kanıtlardan biri olan Pavlus'un kilisenin Mesih'in bedeni olduğunu anlattığı Korintlilere mektubunda vaftizin inisiyatik bir ayin olduğunun açıkça anlaşıldığı ileri sürülmektedir; *"Beden bir olmakla birlikte birçok üyeden oluşur ve çok sayıdaki bu üyelerin hepsi tek bir beden oluşturur. Mesih de böyledir. ... hepimiz tek bir beden olmak üzere tek Ruh'ta vaftiz edildik ve hepimizin aynı ruhtan içmesi sağlandı. İşte beden tek bir üyeden değil birçok üyeden oluşur."*¹⁴¹ Benzer şekilde, *"Onun sözünü benimseyenler vaftiz oldu. O gün yaklaşık üç bin ruh topluluğa katıldı."*¹⁴² ifadesinin Hristiyan topluluğunun büyümesine atıfta bulunduğu ve bu büyümenin vaftiz ile sağlandığı ileri sürülmektedir. Burada, Mesih'in öğrencilerinin topluluğuna girişinde vaftizin etkin rol oynadığı açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Ayrıca Yeni Ahid'de vaftizin diriliş yoluyla Mesih ile ölmeyi ve yükselmeyi sağladığı¹⁴³ ve sembolik ölüm ve diriliş tarzı ifadelerin, o dönemde birçok dinin inisiyatik törenlerinde mevcut olması vaftizin de bir inisiyatik tören olarak kabul edilmesine referans gösterilmektedir. Kilise, ilk günlerinden itibaren vaftizin, Mesih

¹⁴⁰ Matta 3: 7-12; Luka 3: 7- 18.

¹⁴¹ I Korintliler, 12:12/14.

¹⁴² Elçilerin İşleri, 2: 41.

¹⁴³ Romalılar 6: 1-11.

tarafından Hristiyan topluluğuna ilahi olarak atanmış bir inisiyasyon aracı olduğuna inanmaktadır.¹⁴⁴

Vaftiz ayininin dini gelenek içerisindeki sembolik anlamlarına dair Hristiyan İlahiyatçılar şu maddeleri sıralanmaktadır;

1. Mesih'in ölümü ve dirilişine iştirak
2. Gunahtan temizlenmek
3. Yeniden doğuş
4. Mesih tarafından aydınlanma
5. Mesih'te elbisenin değiştirilmesi
6. Ruh yolu ile yenilenme
7. Kölelikten çıkış
8. Cinsler, ırklar ve sosyal gruplar arasındaki engelleri aşarak yeni bir insanlık noktasında özgürleşme¹⁴⁵

Hristiyan dini düşüncesinde şeytanın telkinlerine uyup yasak meyveyi yiyerek Tanrı'nın buyruğuna karşı gelmiş olan Adem'den, insanlığa günahkar bir tabiat miras kaldığına inanılmaktadır. Hristiyanlıkta günah, Tanrı'ya isyan olarak kabul edilmekte ve günahkar kimse günahın kölesi veya şeytanın kölesi olarak nitelendirilmektedir. Tüm kanunların koyucusu olan Tanrı, kendisine karşı işlenmiş bu suçun bedeli olarak insanlığın günahkar tabiatının ölümünü, ardından tertemiz bir tabiatın yeniden dirilişini uygun görmektedir. Bu konu ile ilgili kutsal metinlerde; *“Çünkü günahın ücreti ölüm, Tanrı'nın armağanı ise Rabbimiz Mesih İsa'da sonsuz yaşamdır.”*¹⁴⁶ şeklinde atıflar bulunmaktadır. Bu ifadede yer alan Tanrı'nın armağanından kasıt, insanlığı, atası Adem'den miras almış olduğu asli gınahtan kurtarmak ve böylece kölelik olarak nitelendirilen şeytanın hizmetinden çıkarıp yeniden imana kavuşturmak için Tanrı'nın, oğlunu günah karşılığında bir kurban olarak sunmasıdır. Tanrı'nın inananları günahın köleliğinden kurtarmasıyla ilgili kutsal metinde şu ifadeler yer almaktadır; *“Ama şükürler olsun Tanrı'ya! Eskiden günahın köleleri olan sizler, adandığınız öğretinin özüne yürekten bağlandınız.*

¹⁴⁴ Sukkin Yoon, **Baptism as Christian Initiation: The Origins and Development of Being United with Christ**, Fakülteye sunulmuş bir tez çalışması, Claremont School Theology, ABD, s. 13-16.

¹⁴⁵ Erbaş, Sakramentler, s.101.

¹⁴⁶ Romalılar, 6:23.

Günahtan özgür kılınarak doğruluğun köleleri oldunuz.”¹⁴⁷ Bu ifadelerde yer alan ve Hristiyanların yürekten bağlı oldukları öğretilen kasıt İsa Mesih öğretisidir. Bu öğretiye göre İsa hem Adem’in itaatsizliğinin suçunu hem de tüm insanlığın günah hükmünü taşımak üzere çarmıha gerilmiştir. Böylece her insan artık yalnızca kendi günah suçu ile yargılanacaktır.

Hristiyan inancında asli günah, hamilelikte henüz anne karnındayken bebeğe aktarılmakta ancak İsa Mesih’in çarmıhtaki ölümüne ve dirilişine ortak olmayı simgeleyen vaftiz ayini ile bu günah yükü ortadan kalkmaktadır. Buna göre vaftiz, inanan bir kimseyi Mesih öğretiline bağlamakta ve böylece günahkar tabiatıyla öldürmekte ardında tertemiz bir tabiatla yeniden diriltmektedir. Bir yeniden doğuş olarak nitelendirilen vaftiz ayini, bebeğin doğumundan sekiz gün sonra kilisede icra edilmekte ve bebeğe yeniden doğuşun simgesi olarak bir *vaftiz ismi* verilmektedir.

Hristiyanlığa ancak, daha önce asli günahla girmiş olduğu şeytanın hizmetinden kilise tarafından vaftiz edilerek çıktığına ve Mesih öğretiline gönülden bağlanarak İsa’nın uzuvlarından biri haline geldiğine inanılan kimseler kabul edilmektedir. Diğer bir ifade ile kilise töreniyle vaftiz edilmiş bir kimse, şeytanı reddederek ölümden dirilen İsa’nın hizmetine girmekte, böylece kilise sırlarını almaya ve ayinlere katılarak bu sırları koruyup aktarmaya ehil bir kişi haline gelmektedir.

b. Kutsal Kitap’ta Vaftiz ve Günah Çıkartma

Hristiyanların kutsal kitabı denildiğinde Yeni Ahit’le beraber Eski Ahit’i de içeren bir koleksiyon mahiyetindeki Kitab-ı Mukaddes akla gelmektedir. Torah’ın beş kitabının yanında peygamberlerin kitapları ve tarih kitaplarından (Nevi’im ve Ketuvim) oluşan Eski Ahit ile Yunanca yazılmış İncillerin yanında Elçilerin işleri ve mektuplardan oluşan Yeni Ahit, Kitab-ı Mukaddes’i oluşturan Kutsal metinlerin tamamıdır. Eski Ahit’te suya daldırmak veya su serpmeye suretiyle gerçekleştirilen bir dini ritüelden söz edilmemektedir. Ancak Hristiyanlar Eski Ahit’in Hezekiel kitabında yer alan

“Bu yüzden ey İsrail halkı, sizleri her birinizi yolunuza göre yargılayacağım. Egemen Rab böyle diyor. Dönün! İsyanlarınızdan dönün! Günahın sizi yıkıma sürüklemesine izin vermeyin. İsyanlarınızı kendinizden

¹⁴⁷ Romalılar, 6:17-18.

uzaklaştırın. Yeni bir yürek, yeni bir ruh edinin. Neden öleceksin Ey İsrail halkı? ”, ”üzerinize temiz su dökceğim, arınacaksınız. Sizi bütün kirliliklerinizden ve putlarınızdan arındıracağım. Size yeni bir yürek verecek, içinize yeni bir ruh koyacağım. Ruhumu içinize koyacağım kurallarımı izlemenizi, buyruklarıma uyup onları uygulamanızı sağlayacağım.”, ” sizi bütün kirliliklerinizden kurtaracağım.”¹⁴⁸

şeklindeki Tanrı vaatlerini ve buna benzer bazı ifadeleri vaftiz ayininin bir işaretleri veya bir onayı olarak yorumlamaktadırlar. Bununla beraber Pavlus’un tanrının ruhunun suda saklı olduğu ve suyla buluşan tüm canlılara hayat verdiği şeklindeki yorumu, yine İsrail halkını Mısır köleliğinden kurtaran ve Kızıldeniz’i yürüyerek aşmalarını sağlayan gücün suyla vaftiz olmaktan geldiği,¹⁴⁹ hatta, Nuh’un gemisinin dahi suyla/vaftizle esenliğe ulaştığı¹⁵⁰ şeklindeki Eski Ahit yorumları ile vaftizin Hristiyan kültürüne Eski Ahit’ten kaldığı öne sürülmekte, böylece pagan kültüründen kaynaklandığı iddiaları reddedilmektedir.

Vaftiz ayini ile ilgili asıl atıflar, Hristiyanlık kutsal metnlerinin Yeni Ahit bölümlerinde yer almaktadır. Bir dine giriş ritüeli olarak kabul edilen ve Hristiyan dini kültüründe oldukça önemli bir yer işgal eden vaftiz ayininin inananlar nezdindeki öneminin anlaşılması, vaftizle ilgili inançların kutsal metinlerde yer alan dayanaklarıyla birlikte incelemesiyle mümkündür. İsa’dan önce vaftiz ayininin uygulandığı Hristiyanlar tarafından kabul edilen bir gerçek olup kutsal metinlerde de bu konuya atıfta bulunan pek çok ifade yer almaktadır.

Böylece Vaftizci Yahya çölde ortaya çıktı. İnsanları, günahlarının bağışlanması için tövbe edip vaftiz olmaya çağırıyordu¹⁵¹ Yahya’nın deve tüyünden giysisi, belinde deri kuşağı vardı. Çekirge ve yaban balı yedi¹⁵² Yeruşalim, bütün Yahudiye ve Şeria yöresinin halkı ona geliyor, günahlarını itiraf ediyor, onun tarafından Şeria Irmağı’nda vaftiz ediliyordu.¹⁵³ İsa’nın gelişinden önce Yahya, bütün İsrail halkını, tövbe edip vaftiz olmaya çağırırdı.¹⁵⁴

Kutsal metnin çeşitli bölümlerinde yer alan bu ifadelerde İsa’dan önce insanları pişmanlık duyarak günahlarını itiraf etmeye ve vaftiz olmaya davet etmek üzere

¹⁴⁸ Hezekiel 18:30-31; 36:25-27; 36:29.

¹⁴⁹ “Kardeşler, atalarımızın hepsinin bulut altında korunduğunu ve hepsinin denizden geçtiğini bilmenizi istiyorum. Musa’ya bağlanmak üzere hepsi bulutta ve denizde vaftiz edildi.” (I Korintliler 10:1-2)

¹⁵⁰ “Bir zamanlar, Nuh’un günlerinde gemi yapılıırken, Tanrı’nın sabırla beklemesine karşın bu ruhlar söz dinlememişlerdi. O gemide birkaç kişi, daha doğrusu sekiz kişi suyla kurtuldu. Bu olay vaftizi simgeliyor. Bedenin kirden arınması değil, Tanrı’ya yönelen temiz vicdanın dileği olan vaftiz, İsa Mesih’in dirilişiyle şimdi sizi de kurtarıyor.” (I.Petrus 3:20-21.)

¹⁵¹ Markos 1: 4.

¹⁵² Markos 1: 6.

¹⁵³ Matta 3: 5-6.

¹⁵⁴ Elçilerin İşleri 13:24.

Yahya'nın görevlendirildiğinden ve inananları Şeria Irmağı'nda vaftiz ederek günahlarından arındırdığından söz edilmektedir.

Kutsal metinlerde, ayrıca Vaftizci Yahya'nın bu görevi yerine getirirken, vaftizin kendisi ile asıl anlamını kazanacağı Mesih İsa'nın gelişini müjdelediğine dair ifadeler rastlanmaktadır;

“Yahya görevini tamamlarken şöyle diyordu: ‘Beni kim sanıyorsunuz? Ben Mesih değilim. Ama O benden sonra geliyor¹⁵⁵ Yahya'ya gönderilen bazı Ferisiler ona, “Sen Mesih, İlyas ya da beklediğimiz peygamber değilsen, niye vaftiz ediyorsun?” diye sordular. Yahya onlara şöyle yanıt verdi: “Ben suyla vaftiz ediyorum, ama aranızda tanımadığınız biri duruyor. Benden sonra gelen O'dur. Ben O'nun çarığının bağını çözmeye bile layık değilim¹⁵⁶ Ben sizi suyla vaftiz ettim, ama O sizi Kutsal Ruh'la vaftiz edecektir.”¹⁵⁷

İsa'nın gelişini müjdelerken Yahya, aynı zamanda İsa'nın ve O'nun yapacağı vaftizin çok daha üstün olduğunu vurgulamaktadır. Hristiyan inancına göre vaftizle beraber Kutsal Ruhun iştirak etmesi ancak İsa Mesih adına vaftiz olmakla mümkündür. Yukarıdaki ifadelerden de açıkça anlaşılan bu meseleye dair yine kutsal metinlerde;

Apollos Korint'teyken Pavlus, iç bölgelerden geçerek Efes'e geldi. Orada bazı öğrencileri bularak onlara, “İman ettiğiniz zaman Kutsal Ruh'u aldınız mı?” diye sordu. “Kutsal Ruh'un varlığından haberimiz yok ki!” dediler. “Öyleyse neye dayanarak vaftiz oldunuz?” diye sordu. “Yahya'nın öğretilerine dayanarak vaftiz olduk” dediler. Pavlus, “Yahya'nın yaptığı vaftiz, tövbeyle ilgili bir vaftizdi” dedi. “Halka, kendisinden sonra gelecek Olan'a, yani İsa'ya inanmalarını söyledi.” Onlar bunu duyunca, Rab İsa'nın adıyla vaftiz oldular.”¹⁵⁸

İfadelerine rastlanmaktadır. Bu ifadelerden anlaşılabileceği üzere Yahya'nın suyla vaftizi yalnızca tövbeyle alakalı bir vaftiz olup asli günah ve diğer günahlardan arınmayı sağlarken, İsa Mesih adına vaftiz olmak, bunların yanında Kutsal Ruh'un vaftiz olan kimseye iştirak etmesini sağlayan yegane vaftiz olarak kabul edilmektedir.

Kutsal ruhun vaftiz olan kimseye iştirak etmesi, ilk kez İsa'nın Yahya tarafından vaftiz edilmesiyle başlamakta ve bu konu kutsal metinlerde şu ifadelerle anlatılmaktadır: *O günlerde Celile'nin Nasıra Kenti'nden çıkıp gelen İsa, Yahya tarafından Şeria Irmağı'nda vaftiz edildi. Tam sudan çıkarken, göklerin yarıldığını ve Ruh'un güvercin gibi üzerine indiğini gördü.”¹⁵⁹*

¹⁵⁵ Elçilerin İşleri 13: 24-25.

¹⁵⁶ Yuhanna 1:24-27.

¹⁵⁷ Markos 1:8.

¹⁵⁸ Elçilerin İşleri 19:1-5.

¹⁵⁹ Markos 1:9-10.

Kutsal metinlerde İsa'nın Tanrı'nın oğlu olduğuna ve Tanrı'nın oğlunu insanlığa gönderiliş amacına ve bu amaca hizmet etmede vaftizin önemine dair şu ifadeler yer almaktadır: ...

Gökten, “Sen benim sevgili oğlumsun, senden hoşnudum” diyen bir ses duyuldu.¹⁶⁰ Tanrı, oğlunu dünyayı yargılamak için göndermedi, dünya O'nun aracılığıyla kurtulsun diye gönderdi. Bundan sonra İsa'yla öğrencileri Yahudiye diyarına gittiler. İsa onlarla birlikte orada bir süre kalarak vaftiz etti. Yahya da Salim yakınındaki Aynon'da vaftiz ediyordu. Çünkü orada bol su vardı. İnsanlar gelip vaftiz oluyorlardı. O sıralarda Yahya'nın öğrencileriyle bir Yahudi arasında temizlenme konusunda bir tartışma çıktı. Öğrencileri Yahya'ya gelerek, (şöyle dediler) “Rabbî” dediler, “Şeria Irmağı'nın karşı yakasında birlikte olduğun ve kendisi için tanıklık ettiğin adam var ya, işte O vaftiz ediyor, herkes de O'na gidiyor.”¹⁶¹

Ayrıca Yahya'nın İsa'ya, Tanrı'nın oğlu ve Kutsal Ruh ile vaftiz ederek insanlığı kurtarmak için gönderilen Mesih olduğuna dair tanıklık etmesi, kutsal metinlerin başka bir bölümünde şu şekilde yer almaktadır:

Yahya ertesi gün İsa'nın kendisine doğru geldiğini görünce şöyle dedi: “İşte, dünyanın günahını ortadan kaldıran Tanrı Kuzusu! Kendisi için, ‘Benden sonra biri geliyor, O benden üstündür. Çünkü O benden önce vardı’ dediğim kişi işte budur. Ben O'nu tanı mıyordum, ama İsrail'in O'nu tanıması için ben suyla vaftiz ederek geldim.” Yahya tanıklığını şöyle sürdürdü: “Ruh'un güvercin gibi gökten indiğini, O'nun üzerinde durduğunu gördüm. Ben O'nu tanı mıyordum. Ama suyla vaftiz etmek için beni gönderen, ‘Ruh'un kimin üzerine inip durduğunu görürsen, Kutsal Ruh'la vaftiz eden O'dur’ dedi. Ben de gördüm ve ‘Tanrı'nın Oğlu budur’ diye tanıklık etti.”¹⁶²

Hristiyan inancına göre Tanrı, İsa Mesih adıyla oğlunu inananları günahlarından kurtarmakla görevlendirecek kadar lütuf sahibidir.

Günahkârların, Tanrı Egemenliği'ni miras almayacağını bilmiyor musunuz? Aldanmayın! Ne fuhuş yapanlar Tanrı'nın Egemenliği'ni miras alacaktır, ne puta tapanlar, ne zina edenler, ne oğlanlar, ne oğlancılar, ne hırsızlar, ne açgözlüler, ne ayyaşlar, ne sövücüler, ne de soyguncular. Bazılarınız böyleydiniz; ama yıkandınız, kutsal kıldınız, Rab İsa Mesih adıyla ve Tanrımız'ın Ruhu aracılığıyla aklandınız.”¹⁶³

Kutsal metinde yer alan bu ifadeler, fuhuş, hırsızlık, açgözlülük, ahlaksızlık gibi suçlardan ötürü üzerinde günah yükü bulunan, ancak İsa Mesih adına ve Kutsal Ruh aracılığıyla vaftiz edilen bir kimsenin, tüm günahlarının aklandığını anlatmaktadır. Aynı zamanda inanan kimsenin Kutsal Ruh ile *yeniden doğuşunu*

¹⁶⁰ Luka 3:22.

¹⁶¹ Yuhanna 3:17; 3:22-23; 3:25-26.

¹⁶² Yuhanna 1:29-34.

¹⁶³ I.Korintliler 6: 9-11.

sembolize eden vaftiz ayini ile Tanrı'nın Egemenliği'ne giriş arasında zorunlu bir ilişki bulunduğundan söz edilmektedir. Vaftiz ayininin yeniden doğuşu sembolize etmesi ve Tanrı'nın Egemenliği'ne giriş ile ilişkisi kutsal metinlerde şu ifadelerle anlatılmaktadır;

*Yahudilerin Nikodim adında bir önderi vardı. Ferisiler'den olan bu adam İsa'ya gelerek "Rabbi, senin Tanrı'dan gelmiş bir öğretmen olduğunu biliyoruz. Çünkü Tanrı kendisiyle olmadıkça kimse senin yapığın bu mucizeleri yapamaz." dedi. İsa ona şu karşılığı verdi; "Sana doğrusunu söyleyeyim bir kimse yeniden doğmadıkça Tanrı'nın Egemenliği'ne göremez. Nikodim , "Yaşlanmış bir adam nasıl doğabilir? Annesinin rahmine ikinci kez girip doğabilir mi?" diye sordu. İsa şöyle yanıt verdi; "Sana doğrusunu söyleyeyim bir kimse sudan ve Ruh'tan doğmadıkça Tanrı'nın Egemenliği'ne giremez. Bedenden doğan bedendir, Ruh'tan doğan ruhtur. Sana, 'Yeniden doğmalısınız.' dediğime şaşma."*¹⁶⁴

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere sudan ve kutsal ruhtan yeniden doğmayı, kutsal ruhla yeniden canlanmayı sembolize eden vaftiz ayini Tanrının egemenliğine girmenin yegane şartı olarak belirlenmiş bir inisiyasyon ritüelidir. Aynı zamanda vaftiz ayini ile bireye kazandırılan yeniden doğuş, anne rahminden gerçekleştirilen ilk doğuştan ziyade İsa Mesih'in Tanrı'nın yüceliğinin bir göstergesi olarak ölümden dirilmesine benzer bir diriliş olarak kabul edilmektedir. Vaftiz edilen kimsenin günahlarına veda ederek İsa Mesih'e benzer bir dirilişle yeniden doğacakları ve Mesih ile birleşecekleri inancı, Kutsal Metinlerin çeşitli bölümlerinde yer alan ifadelerden kaynaklanmaktadır.

*"Vaftizde O'nunla beraber gömüldünüz ve O'nu ölümden diriltten Tanrı'nın gücüne iman ederek O'nunla birlikte dirildiniz."*¹⁶⁵ *"Mesih İsa'ya vaftiz edilenlerimizin hepsinin O'nun ölümüne vaftiz edildiğini bilmez misiniz? Baba'nın yüceliği sayesinde Mesih nasıl ölümden dirildiyse biz de yeni bir yaşam sürmek üzere vaftiz yoluyla O'nunla birlikte ölüme gömüldük. Eğer O'nunkine benzer bir ölümden onunla birleşmişsek, O'nunkine benzer bir dirilişte de O'nunla birleşeceğiz. Artık günaha kölelik etmeyelim diye günahlı varlığımızı ortadan kaldırılması için eski yaratılışımızın Mesih'le birlikte çarmıha gerildiğini biliriz."*¹⁶⁶ *"Bir kimse Mesih'te ise, yeni yaratıktır; eski şeyler geçmiş, her şey yeni olmuştur."*¹⁶⁷ *Bana gelince, O'nun çarmıhı aracılığı ile dünya benim için ölüdür ben de dünya için. Sünnetli olup olmamanın önemi yoktur, önemli olan yeni yaratılıştır."*¹⁶⁸

¹⁶⁴ Yuhanna 3: 1-7.

¹⁶⁵ Konsiller 2: 12.

¹⁶⁶ Romalılar 6: 3-6.

¹⁶⁷ Korintliler 5: 17.

¹⁶⁸ Galyalılar 6: 14-15.

şeklindeki ifadeler bu konu ile ilgili Yeni Ahit'te yer alan ifadelerden birkaçıdır.

Dünyaya gelen, her insanı aydınlatan gerçek ışık vardı. ”¹⁶⁹Bir zamanlar karanlıktınız, ama şimdi Rab'de ışıksınız. Işık çocukları olarak yaşayın. Işığın açığa vurduğu her şey görünür. Çünkü görünen her şey ışıktır. Bunun için şöyle deniyor: “Uyan, ey uyuyan! Ölümünden diril! Mesih sana ışık saçacak.”¹⁷⁰ Ama Kurtarıcımız Tanrı iyiliğini ve insana olan sevgisini açıkça göstererek bizi kurtardı. Bunu doğrulukla yaptığımız işlerden dolayı değil, kendi merhametiyle, yeniden doğuş yıkamasıyla ve Kurtarıcımız İsa Mesih aracılığıyla üzerimize bol bol döktüğü Kutsal Ruh'un yenilemesiyle yaptı. Öyle ki, O'nun lütfuyla aklanmış olarak umut içinde sonsuz yaşamın mirasçıları olalım.”¹⁷¹

İnsanların, başta asli günah olmak üzere tüm günahları sebebiyle karanlıkta oldukları ve bu karanlıktan ancak Tanrı'nın insanlara bir lütuf olarak sunduğu, onları günahlarından yıkayarak arındıracak bir ayin ve İsa Mesih aracılığıyla gönderilen Kutsal ruhun onları yenilemesiyle kurtulabileceklerine dair Hristiyan düşüncesi, kutsal metinlerde yer alan bu ifadelerde açıkça görülmektedir. Ayrıca evreni karanlıktan ibaret iken ‘ışık ol!’ emri ile aydınlığa kavuşturarak var eden Tanrının, insanları da günahlarının karanlığından kurtarıp aydınlığa kavuşturmak için *ışık saçı*n bir Mesih göndermesi merhametinin, iyiliğinin ve insana olan sevgisinin bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır.

Asli günah dışında kişinin kendine ait olan ve fiilen işlemiş olduğu diğer günahları vaftiz inayetini ortadan kaldırılabildiği gerekçesi ile bireyin diğer tüm günahlarının bağışlanması için günah itirafında bulunması gerekmektedir. Günah itirafı, Kutsal Metin’de “ *Günahları gizleyen başarılı olamaz, itiraf edip bırakansa merhamet bulur.* “ ¹⁷² şeklindeki ifadelerle de desteklenen bir uygulamadır. Kilisede bu amaçla oluşturulmuş hücrelerde düzenlenen günah çıkarma ayininde papaza işlenen suçların itiraf edilmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu itiraflar neticesinde papaz ile beraber tövbe edilmekte ve Matta incilinde yer alan “...*insanların işlediği her günah, ettiği her küfür bağışlanacak ancak Ruh’a karşı yapılan küfür bağışlanmayacak...*”¹⁷³ ifadelerden hareketle Kutsal Ruha karşı işlenmiş bir günah bulunmadığı sürece papaz tarafından diğer günahlar affedileceği anlaşılmaktadır.

¹⁶⁹ Yuhanna 1: 9.

¹⁷⁰ Efesliler 5:8 ; 5:13-14.

¹⁷¹ Titus 3: 4-7.

¹⁷² Süleymanın Özdeyişleri 28: 13.

¹⁷³ Matta 12: 30-32.

Hristiyan inancında günah itirafı, günahkar kimsenin işlemiş olduğu suçtan pişmanlık duyarak bağışlanma dilemesi ve böylece günah çıkarmasını ifade etmektedir. Bu inanca göre günahkar bir kişinin, işlediği günahlar veya yapmış olduğu hatalar sebebiyle kaybolan vaftiz inayetini yeniden kazanmak maksadıyla kilise adına affetme yetkisine sahip olan papaza itirafta bulunması gerekmektedir. Bu noktada günahları bağışlama yetkisi yalnızca kilise ve görevli rahiplere aittir. İncil’de bu konu ile ilgili metinlerde Tanrı ve İsa,¹⁷⁴ Yahya¹⁷⁵ ve İsa’nın öğrencileri¹⁷⁶ dışında bir yetki merciinden söz edilmemektedir. Ancak İsa’nın felçli bir hastanın günahlarını bağışlaması üzerine bazı din bilginlerinin bu konuda kendisini eleştirmelerine *“Yüreğinizde neden kötü düşüncelere yer veriyorsunuz? Hangisi daha kolay? Günahların bağışlandı demek mi yoksa ‘kalk yürü’ demek mi? Ne var ki insanoğlunun yeryüzünde günahları bağışlama yetkisine sahip olduğunu bilesiniz diye...”*¹⁷⁷ şeklinde cevap vermesi, yeryüzünde günahları bağışlama yetkisinin insanların bir kesimine verilebileceğinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Ancak papazların büyük küçük tüm günahları affetme yetkisi, Hristiyanlığın Roma İmparatorluğu’nda tek resmi din haline gelmesinin ardından büyük perhiz gününde günahkarlara günah itirafının zorunlu kılındığı dönemde yapılan uygulamalara dayanmaktadır.

Vaftiz ayini ile günahlardan arınmak Hristiyan dini hayatındaki tüm görüşlerde makbul ve mecbur bir inanışken günah itirafı/günah çıkarma ayini ve bununla ilişkili olarak papazların günahları bağışlama ehliyeti bulunup bulunmaması konusunda bir birlikten söz etmek mümkün değildir. Katolik ve Ortodoks Kiliselerinde, yılda en az bir defa günahları kilisede yetkili bir papaza itiraf etme zorunluluğu bulunmaktadır. Anglikan Kilisesi günah çıkarma uygulamasının gerekliliğini kabul etmekle birlikte bunu müstakil olarak kilisede bir papaza itirafta bulunmak suretiyle değil de evharistya ayini sırasında yapılan günah çıkarma ayini ile yerine getirmektedir. Protestan Kilisesi, papazların Tanrı adına günah affetme

¹⁷⁴ “İsa onların imanını görünce, “Dostum günahların bağışlandı” dedi. Din bilginleriyle Ferisiler “Tanrı’ya küfreden bu adam kim? Tanrı’dan başka kim günahları bağışlayabilir?” diye düşünmeye başladılar.” (Luka 5: 20-21)

¹⁷⁵ “Bütün Yahudiye halkı Yerusallimliler’in hepsi ona (Yahya) geliyor, günahlarını itiraf ediyori onun tarafından Şeria Irmağı’nda vaftiz ediliyordu.” (Markos 1:5)

¹⁷⁶ İsa yine onlara “Size esenlik olsun!” dedi. “Baba beni gönderdiği gibi, ben de sizi gönderiyorum.” Bunu söyledikten sonra onların üzerine üfleyerek; “kutsal Ruh’u alın!” dedi. “Kimin günahını bağışlarsanız bağışlanmış olur; kimin günahını bağışlamazsanız, bağışlanmamış kalır.” (Yuhanna 20: 21-23)

¹⁷⁷ Matta 9:4-6.

yetkisinin bulunmadığını kabul etmekte ve günahların bağışlanması için bireysel pişmanlığı ve içtenlikle yapılan dua ve yakarışı yeterli görmektedir.¹⁷⁸

Günah itirafı ayrı bir dine giriş ritüeli değildir ancak yetişkin bir kimsenin, dine giriş için şart koşulan vaftiz ayininden önce günah itirafında bulunması gerekli görülmektedir. Bunun dışında yaşamı boyunca işleyeceği günahlar vaftiz ayini ile kazanılmış olan Kutsal Ruh'un inayetini kaybettireceği için günah itirafı, dolaylı olarak dine giriş ritüeli ile yakından ilişkilendirilmektedir.¹⁷⁹

c. Vaftizin Kökenine Dair

Vaftiz ayini ve günahların itiraf edilmesi hemen bütün Batı dinlerinde rastlanan topluluğa dahil olmanın ön şartı olarak kabul edilen arınma ayinlerindendir. İnişasyon salonlarında ve mabetlerde vaftizde kullanılmak üzere bulundurulmuş su depoları su ile arınma şeklinin oldukça eski bir o kadar da yaygın olduğunu göstermektedir. Eski Sümer dininde vaftiz ayini, su tanrısı Ea'nın tapınak şehri olarak bilinen Eridu'dan gelen antik bir törendir. İnsanların bir arınma ritüeli olarak vaftize başvurdukları ve bununla günahlarından kurtulduklarına inandıkları bilinmektedir.

Bazı gizem ayinlerinde vaftiz yalnızca kutsal su serpme şeklinde gerçekleştirilirken bazı törenlerde bunun aksine Eleusis kültüründe inişasyon ayinleri ritüel olarak denizde arınmalarına benzer şekilde bir su kaynağında ya da bir vaftiz havuzunda tamamen suya daldırılarak icra edilmektedir. Mitras gizemlerinde de inişasyon ayinleri günahlardan arınmaları amacıyla vaftiz ayinleri düzenlendiği bilinmektedir.

Pagan kültüründe ve daha önceki dönemlerde var olmuş çok eski gizem dinlerinde uygulanmış olan vaftiz ayinleri ile Hristiyanlıkta uygulanan vaftiz ayini arasında birçok yönden benzerlik bulunmaktadır. Bu inişasyonların antik geleneklerde mart ve nisan aylarında icra edilmesine benzer şekilde ilk Hristiyanlar arasında da dine yeni girenler için vaftiz törenlerinin bu aylarda düzenlendiği bilinmektedir. Yine suya dalmak şeklinde icra edilen vaftiz törenlerinde suya girmenin

¹⁷⁸ Kürşat Haldun Akalın, "Hristiyanlığa Aktarılmış Ritüeller Olarak İsis Kültüründeki Vaftiz ve Günah Çıkarma Ayinleri", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 42, Erzurum, 2014, s. 45-48.

¹⁷⁹ Akalın, 48-52.

ölümü, suyun altına dalmanın gömülmeyi ve sudan çıkmanın yeniden dirilişi sembolize etmesi ile gizem ritüellerindeki sembolik ölüm ve diriliş düşüncesi arasında bir benzerlik söz konusudur. Kilise ayin ve ibadetlerinin yanında Tanrı anası olarak bilinen İsis'in yerini Meryem Ana'nın almış olması İsis tapınak usullerinin Hristiyanlıkta yaşatıldığı şeklinde yorumlanmaktadır. Son bir asır içerisinde gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar vaftiz ve günah çıkarma ayinlerinin Hristiyanlıktan çok daha önce var olduğunu doğrulayacak mitolojik kökenlerini ortaya koymaları da bu yorumu destekler niteliktedir.¹⁸⁰

Bir düşünceye göre inisiye edilen bireyi yeniden doğuş ile varlığının dışına çıkararak yeni bir varlık haline dönüştüren Hristiyan vaftizinin kökeninde, asırlar öncesinde İsis Tapınaklarında binlerce yıl uygulanmış olan *suyla arınma* ritüelleri yatmaktadır. Tanrının huzuruna arınmış bir şekilde çıkmak maksadıyla icra edilen vaftiz ve günah çıkarma ayinleri, İsis arınma yöntemleri olarak bilinmektedir. İsis tapınmasında Güneş Tanrısı Ra'nın huzuruna ruhen çıkabilmek arınmış lekesiz bir ruha sahip olmayı dolayısı ile dünyada vaftiz edilmeyi ve tapınak rahibine günahları itiraf ederek affettirmeyi gerektirmektedir. Vaftiz ayininin Mısır tapınaklarında da asır boyu uygulandığı bilinmektedir. Piramit yazıları Mısır Firavunlarının ritüel doğumdan evvel vaftiz törenleri ile arındıklarını göstermektedir. Hristiyanlık'ta bu ritüel, İsis inisiyasyon törenlerinde olduğu gibi ölümden sonra sonsuz yaşamı vadeden bir kurtuluş maksadı ile icra edilmektedir. Pavlus tarafından kurulan ilk Kiliselerde icra edilmeye başlanan vaftiz törenlerinde, İsis tapınaklarında uygulanmış olan suyla arınma ritüellerine ve kutsal yağ ile yağlanarak günahlardan arınma ritüellerine ait pek çok ize rastlanmaktadır. Hem İsis geleneğinde hem de Hristiyan dini geleneğinde vaftizin bir Kilise'ye giriş ritüeli olması ve diğer ayinlere katılabılmenin ön şartı olarak belirlenmesi, bu iki gelenek arasındaki en önemli benzerlik olarak kabul edilebilir. İsis kültüründe vaftiz töreni ardından oruç tutulmasına ve kutsal yemekle inisiyasyonun tamamlanmasına karşılık Hristiyanlık'ta İsa'nın vaftiz edilmesi ve ardından Son Akşam Yemeği yenmesi bu iki gelenek arasındaki benzer yönlerden bir diğeri olarak gösterilebilir. Özetle Mısır'da Nil Nehri'nin suyuna dalıp çıkma hareketleri ile başlayan ancak daha sonra tapınaklara taşınan, ölümün ve yeniden dirilişin bir sembolü olarak kabul edilen ve aynı zamanda ölümlülere ölümsüz bir yaşam vaat eden mitolojik

¹⁸⁰ Akalın, 52-62.

vaftiz ritüeli, tüm bu özellikleri ile Hristiyan Kiliselerinde uygulanmakta olan vaftiz ayinlerinin ilk modelini oluşturduğu düşünülmektedir. Suyun tanrısal kudretler içerdiği ve arınma ritüellerinde baştan aşağı su dökülmesinin maddi temizliğin ötesinde ruhsal bir arınma olduğu inancı, Mısır topraklarına bereket sunan Nil'e duyulan saygı ve bağlılığın mitolojiye yansımaları olarak yorumlanabilir. İsis tapınanlarının, Nil'in sularına batıp çıkarak gerçekleştirdikleri vaftiz ritüeli ile tanrı ile karşılaşp bütünleşerek tanrının hizmetine gireceklerine, tanrıçanın onları ancak vaftiz olduklarında kabul edeceğine ve böylece öldükten sonra bir dirilişle sonsuz yaşama kavuşacaklarına dair inançları, Hristiyanlıktaki Tanrının oğlu olarak Tanrıya özdeş kabul edilen İsa'nın inananları vaftiz ederek onlara tanrısal ruhu armağan etmesi, İsa'nın çarmıhtaki ölümüne ve ardından dirilişine benzer şekilde inananların vaftiz ile öleceği ve yeniden dirileceği, nihayetinde ölümden sonra sonsuz yaşama kavuşacaklarına dair inançlara karşılık gelmektedir. Hristiyan öğretilerinde, İsis kültüründen aktarılmış olan ve kiliseye kabulün zorunlu bir şartı olarak sunulan vaftiz ayinine benzer şekilde günah çıkarmak için başvurulmuş günah itirafı da köken itibarı ile Antik Mısır inanışlarına dayandırılmaktadır.¹⁸¹ Ancak Antik Mısır'da bilinen bir uygulama olan İsis vaftizi ile Hristiyan vaftizi arasındaki bu benzerliklerden yola çıkarak Hristiyan vaftizinin İsis arınma ritüellerinin bir devamı olduğu görüşü, Hristiyanlar arasında kabul gören bir düşünce değildir.

Vaftiz ayininin köken itibarı ile dayandırıldığı bir başka gelenek ise Eleusis sır cemaatlerinde mevcut yıkanma ritüelleridir. Eleusis gizemlerinin sırları, diğer gizem tapımları için bir örnek teşkil etmektedir. Özellikle Helenistik çağda bu sırların dini değeri giderek yücelmektedir. Dolayısı ile Hristiyan inisiyatik ayinlerinin kökeninde de Eleusis gizemlerinin izlerini görmek mümkündür.

“Eleusis gizemleri Yunan dinsel tarihinde oynadığı merkezi rolün yanı sıra, Avrupa kültürü tarihine esas olarak ‘erginleyici sırların’ yorumlarından oluşan dolaylı ama anlamlı bir katkı yapmıştır. Eleusis’in eşsiz saygınlığı sonunda onu pagan dinseliliğin simgesi haline getirmiştir. Tapınağın yakılması ve gizemlerin yasaklanması paganizmin ‘resmi’ olarak sona erişine işaret etmektedir. Ancak bu olaylar paganizmi hiç de yok etmemiş yalnızca içselleşmesine yol açmıştır. Eleusis’in sırlarına gelince, anlar araştırmacıların imgelerini meşgul etmeyi sürdürmektedir.”¹⁸²

¹⁸¹ Akalın, s.52-62.

¹⁸² Eliade, Dinsel inançlar, s.369.

Hristiyanlığın köklerinin Yunan-Doğu kültürüne dayandırılabilceğı düşüncesi XIX. yüzyıl sonlarına kadar birçok bilim insanı tarafından öne sürülen yaygın bir düşünceydi. Ancak daha sonra yapılan araştırmalar, cemaatlerinin yeniden doğuşunun Hristiyanlığın yükseliş ve yayılması ile ilgili olabileceğı ve çağımızın ilk yüzyılında yeniden uyanan bu sır cemaatlerinin kendi gizemlerini, Hristiyanlığın yeni dini değeri ışığında yeniden yorumlayarak gün yüzüne çıkarmış olabileceğini ileri sürmektedir. İlk Hristiyanlıkta muayyen erginlenme şekillerinin varlığı, bu temaların zorunlu olarak sır cemaatleri etkisinde geliştiğı manası taşımaz. Bu erginlenmeler üzerinde, sır dinlerinden ziyade, batını Yahudi mezheplerinin, özellikle de Ölü Deniz Yazmaları ile hakkında bilgi sahibi olduğumuz Esseniler'in etkisinden söz etmek daha olasıdır. Bununla birlikte Hristiyanlıktaki erginlenme konularının herhangi bir dinden 'ödünc alınmış olma' zorunluluğı yoktur. Öyle ki inisiyasyon manevi yaşamın yeni bir yeniden değeriendirilmesi ile bir arada var olabilir. Bu nedenle, İlk Hristiyanlıkta başlatıcı unsurlar (senaryolar, ideoloji, terminoloji) ve Hristiyanlık ile gizem dinleri arasındaki olası tarihsel ilişkiler ile ilgili birbirine karıştırılması halinde ortaya çıkabilecek iki temel sorun söz konusudur.¹⁸³

İlkel Hristiyanlıktaki başlangıç öğelerinden ne anlamda bahsetmenin mümkün olduğunu belirterek başlayalım. Açıkçası bir inisiyasyona eşdeğer konuların ilki Hristiyan vaftizdir. Vaftiz, bir kimseyi bir dini cemaate dahil etmekte ve sonsuz yaşama layık kılmaktadır. M.Ö. 150 ile M.S. 300 arasında Filistin ve Suriye'de güçlü bir vaftiz hareketi olduğu bilinmektedir. Esseniler arasında da ritüel banyoların veya vaftizlerin uygulanmaktaydı. Esseniler arasında da vaftiz, Hristiyanlıktaki manada bir başlangıç töreniydi ancak Hristiyanlardan farklı olarak Essenilerde ritüel banyoları periyodik olarak tekrarlamaktaydı. Bu nedenle sır cemaatlerinin yıkanma ile ilgili ritleri ya da pagan antik çağların diğeri törenleri ile Hristiyan vaftizi arasında bir paralellik aramak fayda sağlamamaktadır. Üstelik sadece Esseniler değil, diğeri Yahudi hareketleri arasında da vaftiz bilinen bir uygulama idi. Ancak vaftizin Hristiyanlar arasında bir sakrament olarak kabul görmesinin asıl sebebi Mesih tarafından tesis edilmiş olmasıdır. Başka bir deyişle, vaftizin kutsal değeri, Hristiyanların İsa'yı Tanrı'nın Oğlu Mesih olarak gördükleri gerçeğinden

¹⁸³ Eliade, Yeniden Doğuş, s. 226-227.

kaynaklanmaktadır. Bütün bunlar zaten Aziz Pavlus tarafından belirtilmiş¹⁸⁴ ve Yuhanna İncili'nde geliştirilmiştir.¹⁸⁵ Yakında göreceğimiz gibi, vaftiz sembolizmi üçüncü yüzyıldan sonra daha çok zenginleştirilmiş ve sır cemaatlerinin dil ve benzetmelerinden ödünç alınmış temalara, bu yüzyıldan sonra rastlanmıştır. Diğer bir ifade ile Hristiyan erginlenmelerinde rastladığımız sır cemaatlerine ait dini temaların hiçbirisi ilkel Hristiyanlıkta bulunmamaktadır.¹⁸⁶

Grekçe *baptismos* terimi Hristiyanlıktan önce Yahudiler arasında ayinsel abdest ritüelini ifade etmede kullanılmaktadır. Ayrıca Yahya'nın vaftizi için de bu terim kullanılmaktadır. Daha sonra bu terim Hristiyanlar arasında giriş ritüeli olarak kendi usulleri ile geliştirdikleri Yahudilerin abdest ritüelinden tamamen bağımsız olan vaftiz ayinini ifade etmede de kullanılmaktadır.¹⁸⁷ Ortak terimlerin kullanımında ortak dini metinlerin etkisi ortadadır. Ancak inisiyatik ritüel olarak Hristiyan vaftizi daha önceki kültürlerde mevcut yıkanarak arınma ritüellerinden bağımsız olarak ortaya çıktığı kabul görmektedir.

d. Vaftizin Yapılış Zamanı

Hristiyanlıkta çeşitli gayelerle icra edilen vaftiz ayinin yapılış zamanına dair gayesi ile ilişkili olarak farklı görüşler ileri sürülmektedir. Her insanın asli günah sebebiyle günahkar olduğunu savunan çoğunluk, asli günden arınmak için doğumundan sonra birkaç gün içerisinde bebeğin vaftiz edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Buna karşılık vaftizi yalnızca Hristiyan olmanın bir gereği olarak değerlendiren kesim, vaftiz edilmesi için bireyin henüz kendisi ile ilgili kararları almaya elverişli olamadığı bebeklik döneminde vaftiz edilmesini uygun bulmamakta ve belli bir fiziki ve akli olgunluğa erişmenin şart olduğunu ileri sürmektedir. Hristiyanlık tarihine bakıldığında İsa ve kendisine inananların yetişkinlikte vaftiz edildiği görülmekle birlikte anne ve babası veya ebeveynlerinden herhangi biri inanmış olan kimselerin çocukken vaftiz edildiği de görülmektedir. İsa'dan sonra Hristiyanlığın ilk dönemlerinde Hristiyanların çocuklarını vaftiz ettikleri ve bunu

¹⁸⁴ I Korintliler 10: 1-13.

¹⁸⁵ “Vaftiz, su ve Ruh'tan yeni bir doğumu mümkün kılan Tanrı'nın karşılıksız bir armağanıdır.” (Yuhanna 1: 5.)

¹⁸⁶ Eliade, Yeniden Doğuş, s. 228-229.

¹⁸⁷ Erbaş, Sakramentler, s.71-72.

farz bir ibadet olarak uyguladıkları görülmektedir. II. asrın sonlarına doğru gelindiğinde Hristiyanlık içerisinde görülmeye başlayan çocukların masumiyeti ve asli g nahtan etkilenip etkilenmediklerine dair tartişmalar vaftiz ayininin zamanı konusundaki tartişmalara zemin hazırlamaktadır. Çocukların masum olduğu ve anlamını idrak edecekleri yaşa erişmeden vaftiz edilmelerinin yanlış olduğunu savunanlar bebeklik vaftizine karşı çıkmaktadırlar. Oysa Hristiyan öğretisinde çocuklar da dahil her bireyin asli g nahtan etkilenmiş olduğu kabul edilmekte ve Adem'de bütün insanlığa miras kalan bu günah ancak vaftiz edilerek ortadan kaldırılabildiği için çocukların da vaftiz edilmesi gerektiğine inanılmaktadır. Ayrıca Kilisenin çocukları da kapsaması, Hristiyan cemaatinin bir  yesi olarak çocukların vaftizini zorunlu kılmaktadır. Günümüzde Hristiyan kiliseleri yetişkin vaftizini uygun görmekle birlikte toplumun bir parçası olması sebebiyle çocukların da Kiliseye ve Mesih cemaatine kabul edilebilmesi adına vaftiz edilmesi uygun görülmektedir. Günümüzde  ocuklara ebeveynleri ile birlikte yetişkinler gibi muamele edilmekte ve iman ikrarı, şeytandan korunma ve vaftiz isteği gibi çeşitli dini gerekçelerle vaftiz ayini düzenlenmektedir. Kilisenin bir  yesi olarak doğumundan itibaren vaftiz inayetinden yararlanmak isteyenler için de çocuğun küçük yaşta vaftiz edildiği görülmektedir.¹⁸⁸

2.Evharistiya

Erginleyici bir fonksiyonu bulunan bir diğer kült, Son Akşam Yemeği'nde İsa tarafından tesis edilen evharistiya/ekmek-şarap ayinidir. Grekçe şükretmek, teşekkür etmek manalarına karşılık gelen *eucharista* terimi, II. yüzyılın başlarından itibaren Hristiyan dini geleneğinin en temel iki ibadetinden biri olarak kabul edilmektedir. *Evharistiya* olarak dile yerleşmiş olan bu ibadet aynı zamanda *efharistiya*, *komünyon* (*kutsal sofr *) ve *ekmak şarap ayini* olarak da bilinmektedir. İsa'nın çarmıha gerilmeden önce şakirtleri ile beraber yediği son akşam yemeğine ve yemekte yapmış olduğu konuşmasına dayandırılan bu ritüel dini metinlerde de konu edilmekte ve bu konuda ilk atıflara Pavlus'un Korintliler'e mektubunda rastlanmaktadır.¹⁸⁹ Ekmeğin

¹⁸⁸ Mustafa Erdem, "Hristiyanlıktaki Vaftiz Anlayışı  zerine Bir Araştırma", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXXIV, s.143-146.

¹⁸⁹ "Toplandığınızda Rab'bin Sofrası'na katılmak için toplanmıyorsunuz. " (I.Korintliler 11:22)

Mesih'in bedeni, şarabın ise kanı olarak sembolleşmesi Ortaçağın başlarında tartışılmış ve *Transubstantiation* (ritüelde kullanılan ekmek ve şarabın gerçek manada İsa'nın bedenine ve kanına dönüşmesi) düşüncesi ile sonuçlanmıştır.¹⁹⁰ Bu tabir ilk defa 1202 yılında Papa III. Innocent tarafından Lyon eski Başpiskoposuna gönderilen mektupta yer almaktadır. Ayrıca III. Innocent'in 1208 yılında Tarragone Başpiskoposuna gönderdiği mektubunda, ekmek ve şarap için kurban nitelendirilmesi yapılmış ve evharistya ile ilgili doktrin bir kez daha pekiştirilmiştir.¹⁹¹

İncillerde Son Akşam Yemeği'nde İsa'nın, ekmeği böldüğü, parçaladığı ve *"Bu sizin uğrunuza feda ettiğim benim bedenimdir."*¹⁹² diyerek havarilere verdiği, ardından bir kase şarap için; *"Bu sizin uğrunuza dökülen benim kanımdır."*¹⁹³ diyerek yine havarilerine içirdiği anlatılmaktadır. Bu olay daha sonra Pavlus tarafından yorumlanmaktadır. Böylece Son Akşam Yemeği konuşması, kilise tarafından bir ayin haline getirilmektedir. Bu ayin, Mesih'in sözlerinin tekrar etmesinden ibaret olmayıp aynı zamanda onun yapmış olduğu eylemlere katılmak şeklinde de gerçekleştirilmektedir. Evharistya ayininde Mesih'in vücudu ve kanı olarak sunulan ekmek ve şarap, inananların imanlarını ve şevklerini doyurup böylece onlarda bir değişim meydana getirme maksadıyla takdim edilmektedir.¹⁹⁴

Önceleri senede bir defa yerine getirilen ritüel, sonraki yıllarda her hafta tekrar edilen rutin bir ibadet halini almaktadır. Eski Hristiyanlar arasında bir çeşit kurban olarak nitelendirilen evharistya, bugün de pazar günleri kiliselerde gerçekleştirilen ayinlerde verilen ekmek ve şarap, bir çeşit kurban olarak görülmektedir. Bu ayin için kiliseler arasında, bölge ve kültürlerden kaynaklanan çeşitlilik haricinde genel olarak bir fark görülmediği ve aynı şekilde icra edildiği söylemek mümkündür.¹⁹⁵

Missa ya da Mass ayini olarak da geçen evharistya, genel olarak iki bölüm olarak icra edilmektedir. İlk bölümde kutsal metinlerden okumalar yapılır ve rahibin spesifik olmayan bir biçimde seçmiş olduğu bir konuda vaaz vermesi ve ardından bütün cemaatle birlikte yüksek sesle Büyük İman Duası'nın ve diğer genel duaların

¹⁹⁰ Fuat Aydın, **Hristiyanlık**, Sakarya, 2015,s.55-56.

¹⁹¹ Ahmet Hikmet Eroğlu, "Ekmek- Şarap Ayini Konusunda Katolikler ve Protestanlar Arasındaki Görüş Farklılıkları", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXXIX, s. 441-442.

¹⁹² Luka 22:19.

¹⁹³ Luka 22:20.

¹⁹⁴ Erbaş, Hristiyanlıkta İbadet, s. 160.

¹⁹⁵ Günay Tümer ve Abdurrahman Küçük, **Dinler Tarihi**, II. Baskı, Ocak Yayınları, Ankara, 1993,s.267.

okunması ile sonuçlanmaktadır. Ayinin ikinci bölümü olan efharistiya kısmında rahip, sırasıyla sunağa giderek kutsanacak ekmek ve şarabı Tanrı'ya sunmakta, sununun ardından cemaatle birlikte dualar etmekte, Tanrı'yı metheden ilahiler okumakta, Son Akşam Yemeği'nde İsa'nın yaptıklarını ve konuşmasını aynen tekrarlayarak ekmeği ve şarabı kutsamakta, bir yandan da efharistiya duasını okumaktadır. Ardından Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un anılmasını da tamamlayan rahip, Rahip Yahya'nın İsa'ya söylediği sözleri tekrarlayarak ekmek ve şarabı cemaate dağıtarak *komünyon alma* da denilen işlemi tamamlamaktadır. Son olarak bitirme duasını okuyan rahip, üzerlerine bir haç çizme suretiyle cemaati de kutsayarak selamlamaktadır. Böylece tamamlanmış olan ayinin ardından cemaati son bir dua ederek dağılmaktadır.¹⁹⁶

Evharistiya ayini konusunda kiliseler arasında önemli farklılıklar bulunmakta ve bu farklılıklar bir kimsenin bağlı olduğu mezhep dışında bir kilisede icra edilen evharistiya ayinine katılmasını engellemektedir. Katolik Kilisesi, evharistiya ile meydana gelen cevher değişikliğini açıklamada transsubstantiation terimine başvururken Ortodoks Kilisesi transsubstantiation konusunu benimsememekle birlikte evharistik iman noktasında Katolik Kilisesi ile aynı görüşü paylaşmaktadır. Protestanlar ise transsubstantiation konusunu tamamen reddetmekte ayrıca Son Akşam Yemeği anısına kutlanan evharistiya ayininde bir papazın hazır bulunma zorunluluğunu da desteklememektedir.¹⁹⁷

3.Konfirmasyon

Doğrulama, onaylama, teyit etme, tasdik etme gibi anlamlara gelen konfirmasyon, Hristiyan dini geleneğinde vaftizi pekiştirme ayini olarak icra edilen bir uygulama olup *Kilise'nin Yedi Sakramenti* içerisinde yer almaktadır. İnanan kimse için konfirmasyon bir *kilise sırrı* olarak kabul edilmekte ve Hristiyan olmanın sorumluluğunu hatırlatarak imanın kuvvetlendirilmesini sağlamaktadır. Daha önce vaftiz edilerek Hristiyan topluluğuna dahil olmuş ve bunu kabul ettiğini cemaat önünde duyurmuş kimselerin imanlarına devam ettiklerini bildirmeleri ve papaz tarafından bu teyidin onaylanması şeklinde gerçekleştirilmektedir. Vaftiz ayini inanan

¹⁹⁶ F. Aydın. s. 55-56.

¹⁹⁷ Erbaş, Sakramentler, s.174.

kimseye günden kurtuluğu sağlarken konfirmasyon, tanrının insan soyu için İsa-Mesih aracılığı ile yardım ettiğine şahitlik etmeyi sembolize etmektedir. Bu yönüyle konfirmasyon, vaftiz inayetini tamamlanarak vaftizin mükemmelleşmesi için icra edilmektedir.

Yeni Ahid’de konfirmasyon ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır; “*Elçiler bir araya geldiklerinde İsa’ya şunu sordular: “Ya Rab, İsrail’e egemenliği şimdi mi geri vereceksin?” İsa onlara: “Baba’nın kendi yetkisiyle belirlemiş olduğu zamanları ve tarihleri bilmenize gerek yok” karşılığını verdi. “Ama kutsal Ruh üzerinize inince kuvvet alacaksınız.” Yeruşalım’de bütün Yahudiye ve Samiriye’de ve dünyanın dört bucağında benim tanıklarım olacaksınız.”*¹⁹⁸ bu ifadelerden hareketle konfirmasyon uygulanan kimsenin Tanrı’nın Ruhu ile kuvvet bulduğuna inanılmakta böylece Tanrı’nın Krallığı’nı gerçekleştirmek maksadıyla dünyayı değiştirme görevini yerine getirecek gücü kazandığına inanılmaktadır. Yine Petrus’un “*Tövbe edin, her biriniz İsa Mesih adıyla vaftiz olsun böylece günahlarınız bağışlanacak ve Kutsal Ruh’un armağanını alacaksınız.*”¹⁹⁹ ifadesinde geçen ‘Kutsal Ruh’un armağanı’ konfirmasyon olarak anlaşılmaktadır. II. Vatikan Konsili’nde de konfirmasyon ayinine yer verilmekte ve vaftizden sonra konfirme olanların Kutsal Ruh ile zenginleştikleri, ayrıca kilise ile aralarında özel bir bağ kurulduğu kaydedilmektedir.²⁰⁰

Başlarda *chrism* adı verilen kutsal bir vücut yağı ile mesh edilme şeklinde gerçekleştirilen ve vaftiz töreninin bir parçası olarak kabul edilen konfirmasyon, XII. yüzyılda ayrı bir dini ritüel olarak anılmaya ve vaftizi güçlendirme maksadı ile uygulanmaktadır. Ergenlik çağına gelen çocuklar, piskopos tarafından *chrism* ile mesh edilmekte ve ruhun armağanını vermek maksadı ile piskopos ellerini adayların başlarının üzerine koymaktadır. Böylece adayların Hristiyan olarak yaşamaya öncülük edecek olan kutsal ruhu ve gücü aldıklarına inanılmaktadır.²⁰¹ Bu manada konfirmasyon Hristiyan inancını güçlendirmek ve Hristiyan olmanın bilincine ve sorumluluğuna ulaşmak anlamına gelmektedir.

¹⁹⁸ Elçilerin İşleri, 1:6-8.

¹⁹⁹ Elçilerin İşleri, 2:38.

²⁰⁰ Erbaş, **Sakramentler**, s.181-186.

²⁰¹ Bernard Cooke ve GaryMacy, Published by **Oxford Universty Press, Inc**, “Christian Symbol and Ritual”, New York, 2005, s.78.

Konfirmasyon, halihazırda vaftiz edilmiş kimseleri onaylama maksadıyla uygulanmaktadır. Bu uygulama ile inananlar kilisede Hristiyan inançlarını koruduklarını beyan etmektedirler. Vaftiz kurtuluş anlamına gelmektedir ve konfirmasyon ile de Tanrı'nın İsa Mesih aracılığıyla Hristiyanlar için yaptıklarına tanıklık etmesi doğrulanmaktadır. Bu süreci geçen yani konfirmasyonla onaylanan kişinin, Tanrı'nın ruhuyla dolu olduğuna ve iyi bir insan olma bilincine sahip olduğuna inanılmaktadır. İnancını konfirmasyon ile güçlendiren bir Hristiyan yetişkin, bu töreni topluluğun önünde ve rahiple birlikte gerçekleştirerek yenidoğan gibi hissetmektedir. Çünkü bu dini tören kişisel olduğu kadar sosyal bir yükümlülüktür. Bu ayini Hristiyanlığın bir işareti olarak algılayan kişi, dini açıdan bir yetişkin olduğunu kanıtlamıştır. Böylece Hristiyanlar vaftizle başlayan ve konfirmasyonla biten süreci sağlamlaştırmaktadırlar. Bu iki uygulama için, insanların Hristiyan topluluğunun üyesi olduklarını kanıtlayan bir tür dini kimlik olduğunu söylemek mümkündür.²⁰²

Vaftiz tüm Hristiyan cemaatleri için bir yükümlülük ifade etse de konfirmasyon için böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır. Ancak konfirmasyon ile onay, yetişkinliğe kabulü temsil eden bir ritüel olduğundan ve ayrıca Mesih tarafından bir ayin olarak görüldüğünden özellikle Katolik ve Ortodoks gruplar için oldukça önemlidir. Katolik ve Ortodoks cemaatleri, vaftiz ve evharist ayinlerine ek olarak genç olarak niteledikleri çağda çocuklarla bu dini töreni yapmakla yükümlüdürler. Protestanlar ve Anglikanlar arasında Kutsal Ruh'un armağanının yalnızca vaftiz edilerek verildiğine dair yaygın inanç, konfirmasyonu/onaylamayı görmezden gelmelerine sebebiyet vermektedir.²⁰³

4. Hristiyanlıkta Sünnet

İncillerde sünnetin Yahudi geleneğinde önemli bir dini ritüel olduğu, Vaftizci Yahya'nın²⁰⁴ ve İsa'nın²⁰⁵ Yahudi geleneklerine uygun biçimde sekiz günlükken sünnet edildiği ve bu uygulamanın Hristiyanlar tarafından reddedilmediği

²⁰² Sümer, s.76.

²⁰³ Sümer, s.77.

²⁰⁴ “Sekizinci gün çocuğun sünnetine geldiler. Ona babası Zekeriye'nin adını vereceklerdi. Ama annesi “Hayır, adı Yahya olacak dedi.”” (Luka, 1/59-60.)

²⁰⁵ “Sekizinci gün, çocuğu sünnet etme zamanı gelince, O'na İsa adı verildi...” (Luka 2/21.)

belirtilmektedir.²⁰⁶ İncillerde bir yandan Pavlus'un, sünneti en azından Yahudi soyundan olanlar için tamamen reddetmediğine ilişkin ifadeler yer alırken²⁰⁷ öte yandan sünneti fiziki bir uygulamadan ziyade manevi bir durum olarak *kalbin sünneti* şeklinde tanımladığı ve Yahudi soyundan olmayan Hristiyanların fiziksel manada sünnet edilmesine şiddetle karşı çıktığı belirtilmektedir.²⁰⁸ Ayrıca Kudüs'te topladığı ilk konsil olan Havariler Konsili'nde de (MS 50) sünnetin, kiliseye dahil olmak isteyen paganlar için zorunlu tutulmadığı gibi Yahudi soyundan olanlar için de yasaklanmadığı kaydedilmektedir.²⁰⁹ Pavlus, iman için sünnetin şart olmadığını²¹⁰ belirttiğinden, o dönemlerde Hristiyanlığı kabul eden Romalıların ve diğer yabancıların sünnet olmadıkları belirtilmektedir. Sünnet ritüeli, Yahudi şeriatına sadık kalan ilk Yahudi-Hristiyanlar arasında devam etmesine²¹¹ ve hem doğu hem batı kiliselerinde İsa'nın sünnet edildiği günün (*Jülyen takvimine göre 1 Ocak*) kutsal bir gün olarak anılmasına rağmen Katolik dünyasında önemli bir yeri bulunmamaktadır. Daha sonra bu uygulama Yahudilerle bağlantısı sebebiyle, Papalık tarafından 1442 yılında resmen yasaklandığı bilinmektedir. Günümüzde dini bir gelenek şeklinde yalnızca Mısır (Kıpti) Etiyopya ve Eritre'deki Ortodoks Hristiyanları ve bazı Afrika kiliselerinde uygulanmakta olan sünnet ritüeli, bir giriş ritüeli olarak değerlendirilmemekte ve topluluğa yeni katılanlar için zorunlu bir uygulama olarak görülmemektedir.²¹²

Yeni Ahit'te yer alan “*Mesih'in gerçekleştirdiği sünnet sayesinde günahlı benliğinizden soyunarak elle yapılamayan sünnetle O'nda sünnet edildiniz. Vaftizde O'nunla birlikte gömüldünüz, O'nu ölümden diriltten Tanrı'nın gücüne iman ederek O'nunla birlikte dirildiniz.*”²¹³ ifadelerinden Yahudilikte dini kimliğin belirleyicisi olma noktasında maddi sünnetin yerini Hristiyanlıkta vaftiz uygulamasının aldığı anlaşılmaktadır. Yahudilikle kıyaslandığında sünnet ritüelinin Hristiyanlıkta önemli

²⁰⁶ “Musa size sünneti buyurduğu için –aslında bu, Musa’dan değil, atalarınızdan kalmadır- Şabat Günü birini sünnet edersiniz.” (Yuhanna, 7/ 22).

²⁰⁷ Resullerin İşleri, 16/1-3; Romalılar’a Mektup, 3/1-2.

²⁰⁸ Romalılara Mektup 2/25-29; Korintoslulara I. Mektup, 7/18-19 ; Galatyalılar’a Mektup, 2/3-4; 3/3; 13; 3/ 28; 5/2-12; 6/12-16; Filipililere II. Mektup, 3/2-4; Tesniye 30/6;Yeremya, 4/4.

²⁰⁹ Resullerin işleri,15/1-20.

²¹⁰ Resullerin işleri, 15/1-21; Filipliler, 3/2-3; Romalılar, 2/25; 3/29-31; 1. Korintliler, 7/17-18; Titus, 1/10-16.

²¹¹ Koloselilere II. Mektup 3/20.

²¹² Gürkan, Sünnet, s.157.

²¹³ Koloseliler, 2/11-12.

bir yeri bulunmamakta ve günümüzde Hristiyanların büyük bir çoğunluğu çocuklarını sünnet ettirmemektedir.

C. İSLAM'DA İNİSİYASON

İslamiyet, bireyin doğuştan Allah'ı tanıma kabiliyetine sahip olduğunu vurgulamakta ve bu sebeple Müslüman çocuklar ergenlik çağına eriştiğinde dini yaşamın gerektirdikleri noktasında mükellef tutulmaktadır. İslam dininde dini sorumlulukları üstlenebilecek çağa erişmiş bireyler için Hristiyanlık ve Yahudilikteki erginlenme törenlerine benzer törenler icra edilmemektedir. Ancak bir kimsenin *mümin* olarak kabul edilmesi ve bu manada genel İslam cemaatine dahil olabilmesi, dini kaynaklarda belirlenmiş olan bazı şartlara bağlanmaktadır. Bu şartlar daha çok iman kavramı ile ilgili olup inanç alanında değerlendirilmektedir.

1. İslam Dinine Mensubiyette İman ve İkrar

Sözlük anlamı "güven duygusu içinde tasdik etmek, inanmak" olan *iman* kavramı, İslam dini geleneğinde, dini benimsemenin ve mümin diye nitelenmenin esasını oluşturmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de bu kavram 500'den fazla yerde geçmektedir. Ayrıca yine Kur'an-ı Kerim'de inanmış kişinin samimiyet ve iç huzurunu ifade etmek için de *sıdk* ve *itminan* kavramları kullanılmaktadır.²¹⁴ İman, İslam inancına göre insanda mevcut fitri bir ihtiyaçtan kaynaklanmakta ve insanın aşkın bir varlığa ve O'ndan gelen vahiy etrafında oluşan dine inanma eğilimi taşıdığı hem Kur'an'da hem hadislerde belirtilmektedir.²¹⁵ Bir kimsede imanın oluşması için bu fitri yetenekle birlikte akli yeteneğin de mevcudiyeti gerekmektedir.²¹⁶

Bazı İslam alimlerine göre iman, ameli de içermekte ve yalnızca inanç alanını değil ibadet alanını da kapsamaktadır. İslam alimlerinin ilk dönemlerden itibaren üzerinde durduğu iman-amel münasebeti ile ilgili Hariciler ve Mu'tezile ile bazı Şii grupları, amelsiz imanın geçersiz olduğunu savunurken; Sünni çoğunluk imanı zihnin

²¹⁴ Bakara 2/4, 177, 260; Al-i imran 3/126; Maide 5/50; Ra'd 13/28; Ankebut 29/3; Ahzab 33/23.

²¹⁵ A'raf 7/172- 1 73; Rum 30/30; Buhari, "Tefir", 30/1; Müslim, "Kader", 22-24.

²¹⁶ Bekir Topaloğlu, "İslam, II. inanç Esasları" **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1998, Cilt:23, s. 5.

ve kalbin tasdikinden ibaret sayarak amelle imanın birbirinden ayrı olduğu düşüncesini savunmuştur. Ancak bu düşünce dini hayat içerisinde amelin öneminin bulunmadığı manası taşımamaktadır.²¹⁷ İslam'da ibadetler önem bakımından imandan sonra gelmektedir. İmansız ibadet riya ve münafıklık olarak değerlendirilmektedir. Ancak pek çok ayette imanla amel-i salihin bir arada zikredilmesinden de anlaşılacağı üzere iman, ibadetlerle desteklenmekte ve ibadetler de kulluğun bir gereği olarak görülmektedir. Bu husus ibadetin imanın bir parçasını teşkil edip etmediği konusu tartışmalı bir konudur. İman-amel ilişkisinin derecesini belirleme maksadı taşıyan amelin imandan bir cüz olup olmadığına dair tartışmalar, Kelam tarihinde çokça ele alınan önemli tartışma konularındandır. Amelin imandan bir cüz olduğu görüşünü destekleyen Hariciler ve Mu'tezile, ibadetsizliği, haram işlemeyi ve kötülüklerle meşgul olmayı, -bir nevi ateizm olarak değerlendirdiklerinden- Allah'ı unutmak ve dine karşı ilgisizlik olarak kabul etmektedirler. Buna karşılık ameli imandan bağımsız olarak değerlendiren İslam alimlerinin büyük kesiminin nezdinde iman esaslarını benimsemiş olmak, mümin olabilmenin yegane şartı olarak kabul edilmekte, ibadet ve amel konularında zayıf olan kimseler dahi İslam toplumunun dışına çıkarılmamaktadır.²¹⁸

Amel-iman ilişkisi kadar öneme sahip bir diğer konu, mümin bir kimseden zihnen ve kalben tasdik edilmesi beklenen ilkelerin tespiti meselesidir. İman esaslarının tespiti noktasında 'Allah'ın hükümlerine boyun eğme ve görevlendirdiği elçileri tasdik etme' ilkesine göre hareket edilmektedir. Çeşitli ayetlerde iman konuları 'peygamberlere indirilen vahyin muhtevası' şeklinde özetlenmektedir. Allah ile doğrudan iletişim sağlama imkanı bulunmadığından dini ilkelerin ve sorumlulukların tespitinde vahye muhatap tek kişi olduğundan peygamber, inanan kimse için yegane güvenilir kaynak durumundadır. Bu noktada İman esaslarının Hz. Peygamber'e indirilen Kur-'an-ı Kerim'in tamamını kapsadığını söylemek mümkündür. Ancak ilk dönem İslam alimleri tarafından iman esasları, eğitim ve telif açısından kolaylık sağlanması amacıyla Cibril Hadis'i referans alınarak *usul-i sitte* başlığı ile altı esas olarak belirlenmiştir; Allah'a, Allah'ın meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayrın ve şerrin Allah'tan geldiğine iman. Bu esaslar sünnî

²¹⁷ Topaloğlu, s.5-6.

²¹⁸ Mustafa Çağrı, "İslam, III. İbadet, Ahlak, ve Tasavvuf", **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1998, Cilt: 23, s.11-14.

alimlerin eserlerinde *usul-i selase* olarak üç ana esasta birleştirilmektedir; uluhiyet, nübüvvet ve sem'iyat. Bu tasnife göre irade ve kader meselesi uluhiyet bölümü içerisinde, sıfatlar, kutsal kitaplar ve melekler konusu da nübüvvet bölümü içerisinde değerlendirilmektedir.²¹⁹ Belirlenen bu esasların hepsine birden iman etmek esas olup birini dışarıda bırakacak şekilde gerçekleştirilen iman geçersiz sayılmaktadır.

Zihnen ve kalben tasdik edilmesi beklenen şartların tümüne iman ettikten sonra bir kimseden, mümin olduğunu ilan etme açısından ayrıca dil ile ikrar etmesi de beklenmektedir. “*Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedüenne Muhammeden abdühü ve resûlühü.*” şeklinde ifade edilen, Allah’tan başka ilah bulunmadığına ve Hz. Muhammed’in O’nun elçilikle görevlendirilmek üzere seçilmiş bir kulu olduğuna şahitlik etme manasına gelen *kelime-i şehâdet*, imanın dil ile ikrar etmenin en güzel biçimi olarak kabul edilmektedir.

Kelime-i şehâdet, ‘*Allah’tan başka ilah yoktur*’ manasına karşılık gelen *kelime-i tevhid*’in başına, *şahitlik ederim* manasına gelen *eşhedü* fiilinin getirilmesi ile oluşturulup muhteva açısından kelime-i tevhid ile arasında bir fark olmamakla birlikte bilhassa tanıklığı (inancı ve bunu ifade etmeyi) içerdiğinden İslam dinine mensubiyeti belirtmekte kullanılmaktadır. Bir kimsenin ancak muhtevasını kabul etmek suretiyle mümin vasfı kazanabileceği kelime-i şehadet, Kur’an-ı Kerim’de; “*Allah adaleti ayakta tutarak (delilleriyle) şu hususu açıklamıştır ki, kendisinden başka ilah yoktur. Melekler ve ilim sahipleri de -bunu ikrar etmişlerdir- mutlak güç ve hikmet sahibi Allah’tan başka ilâh yoktur.*”²²⁰ şeklinde yer almaktadır. Ayrıca Nisa sûresinde “*Fakat Allah sana indirdiğine şahitlik eder; onu kendi ilmi ile indirdi. Melekler de (buna) şahitlik ederler. Ve şahit olarak Allah kâfidir.*”²²¹ ifadeleri ile Allah’ın ve meleklerin, Hz. Muhammed’e inen vahye şahitlik ettikleri bildirilmektedir. İslam’a girişin ilk mertebesini teşkil eden kelime-i şehadet ayrıca İslam dinini esaslarının toplu halde benimsenmesi -icmâlî iman- olarak kabul edilmektedir. Kelime-i şehadet getiren birey, imanın şartlarını topluca kabul eden bir kimse gibi İslam ümmetine dahil olmakta ve Müslümanlara tanınan tüm haklardan istifade edebilmekle birlikte Müslümanlara yüklenmiş olan tüm sorumluluklar ile de mükellef olmaktadır.²²²

²¹⁹ Topaloğlu, s. 5-6.

²²⁰ Âl-i İmrân 3/18.

²²¹ Nisa 4/166.

²²² İlyas Çelebi, “Kelime-i Şehadet”, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, ek-2, İstanbul, 2016, s.36-37.

2.İslam’da Sünnet

Semitik dinlerde Hz. İbrahim’in uygulamasına dayandırılan sünnet, Yahudilik ve Hristiyanlık’tan sonra İslam dininde de devam ettirilen bir gelenektir. Hz. İbrahim ile birlikte oğulları Hz. İsmail ve Hz. İshak aracılığı ile bu ritüel Yahudiler ve Araplar arasından atadan kalma gelenek olarak sürdürülmektedir. Kur’an-ı Kerim’de sünnet olma ile ilgili açık bir ayet bulunmamaktadır. Ancak, “*Sonradan sana, ‘Hakk’a yönelen İbrahim’in dinine uy. O, Allah’a ortak koşanlardan değildi’, diye vahyettik.*”²²³ ayeti Hz. İbrahim’e emredilen bazı uygulamaların İslam dininde de devam ettirilmesine referans gösterilmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından uygulanan²²⁴ ve tavsiye edilen bu ritüelin, İslam dini geleneğine yerleşerek günümüzde de devam ettirildiği bilinmektedir.

Sünnetin İslam dini geleneğindeki önemi, hadislerde fitrat gereği yapılması gereken işler arasında sayılmış olmasından, Hz. Peygamberin İslamiyet’e girmek isteyen kimseye sünnet olmasını emrettiği ve seksen yaşına da gelse bir Müslümanın sünnetsiz kalmaması gerektiğini belirttiği hadislerinden ve sünnetsiz kimsenin Kâbe’yi tavaf edemeyeceği ve kestiği hayvanın etinin yenmeyeceği şeklindeki sahabi ve tabiin açıkça anlaşılmaktadır. Konu ile ilgili hadisleri ve İslam toplumunun görüş ve uygulamalarını inceleyen İslam alimleri, sünnet ile ilgili farklı görüşler ortaya koymaktadır. Erkeklerin sünnet edilmesine dair Hanefiler ve Malikiler bu uygulamanın dini hükmünü *sünnet* olarak değerlendirirken; Şafî ve Hanbeliler *vâcip* olarak değerlendirmektedir. Ancak Hanefilerde sünnet, İslam’ın sembol hükümleri arasında sayıldığından topluca terk edilmesi uygun görülmemektedir. Ayrıca İmam Malik, sünnetsiz bir kimsenin imamlık yapamayacağını belirtirken Ahmet b. Hanbel sağlığı açısından bir tehlike oluşturduğu takdirde yaşlı bir kimsenin sünnet edilmemesinde bir sakınca bulunmadığını kaydetmektedir.²²⁵

²²³ Nahl, 16/123.

²²⁴ Hz. Peygamberin sünnetli doğduğuna dair yaygın bir görüş bulunmakla birlikte, yedi Günlükken dedesi Abdülmuttalib tarafından sünnet ettirildiğine dair görüş daha kuvvetli bulunmaktadır. (İbnKayyim el- Cezeriyye, s.140-144)

²²⁵ Nebi Bozkurt, “Sünnet/İslam’da” **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1998, Cilt: 38, s. 157-158.

3. İslam’da İnisiyatik Ritüeller

İslam geleneğinde genel manada dine giriş noktasında bir ayinden, bir törenden, spesifik bir ritüelden söz etmek mümkün olmamakla beraber inisiyatik bir organizasyon ile bir başlangıç yapmanın, çeşitli dini gruplar veya tasavvufi tarikatlar için geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki ayin kelimesi, inisiyatik manada yalnızca tasavvufi tarikatların sistemlerinde, tarikat mensuplarının belli usuller çerçevesinde icra ettikleri tören ve zikir şeklinde bir karşılık bulmaktadır. Ayrıca sufilerin bazı hareketlerine, vecd hallerine ve devran etme (raks, sema) gibi bazı hallerine, sohbet ve semâ meclislerine de ayin (âyin-i ehlullah) denilmektedir. VI. yüzyıldan itibaren tarikatların ortaya çıkmasının ardından kısa bir süre içerisinde her bir tarikat diğerlerinden farklı bir âdâp, zikir ve usul benimsemektedir. Başlangıçta *semâ meclisi* denilen tasavvufi toplantılar daha sonra ayin olarak anılmakta ve Şâzelilerin *hadra ayini*, Mevlevilerin *semâ ayini*, Rifâîlerin *zikr-i kıyâm ayini*, Halvetilerin *darb-ı esmâ ayini* gibi her tarikatın kendine has ayini için özel bir adlandırma bulunmaktadır.²²⁶ Bu ayinler, yalnızca tarikata mensup üyelerin katılabilmesi, yeni üye kabulü, bir hiyerarşi barındırması, gizlilik, gibi nitelikler içerdiğinden, inisiyatik ayinler olarak kabul edilebilmektedir. Ancak bu tür inisiyatik ayinler, İslam dini geleneğinde yalnızca belli bir grup için geçerli olup genel manada bir dine giriş ritüeli olarak kabul edilmemektedir.

²²⁶ Süleyman Uludağ, “Ayin / tasavvuf”, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1998, Cilt: 4, s. 250-251.

IV. YAHUDİLİK, HİRİSTİYANLIK VE İSLAM'DA DİNE KABUL

Din değıştirme eylemini ifade etmede genel bir manayı karşılayan *conversion* kelimesi, batı dinlerinin büyük çoğunluğu tarafından tercih edilmektedir. Halihazırda mensubu olduğu dinin sorumluluklarını karşılayamayan bir kimsenin bu sorumlulukların bilincine vararak gereğini yerine getirmesi veya inançsız olarak nitelendirilen bir durumdayken içinde bulunduğu topluluğun dini görüşünü benimseyerek dindar hale gelmesi yahut bir dini tamamen reddederek farklı bir dini benimsemesi *conversion* kavramı ile karşılanmaktadır. Bu durumlardan herhangi birini tecrübe eden bir kimse için de *convert* kelimesi kullanılmaktadır. İslam coğrafyasında inançsız iken veya başka bir dine inanıyorken mevcut görüşünü reddederek İslam dinini benimseme eylemini ifade etmede *ihtida*, bu eylemi gerçekleştiren kimse için de *mühtedi* kelimeleri tercih edilmektedir. İhtida, yol göstermek manasındaki *hüda* kelimesinden türetilmiş olup gerçeğe ulaşmak doğru yolu bulmak gibi anlamlara karşılık gelmektedir. *Conversion* kavramı genel manada bir din değıştirmeyi ifade ederken İhtida daha çok din değıştirerek veya inançsızlık durumundan çıkarak İslam dinini benimseme şeklinde özel bir anlamı ifade etmede kullanılmaktadır. Pek çok özel sebebi bulunmakla birlikte genel manada bir din değıştirme olgusu ele alındığında şu sebepler sıralanmaktadır; benimsenen dinin tatmin edici bulunmayışı, din adamları başta olmak üzere dine mensup kimselerin olumsuz tutumları, hayata dair tecrübe ve bilgi düzeyinde ilerleme, başka dine mensup bir çevrede bulunma ve bu dini benimseyen kesimden olumlu davranış örneklerine tanık olma, farklı bir dine mensup biri ile kurulan evlilik bağı, maddi çıkar, dini telkinlerin etkisi vb.. Din değıştirme genel olarak araştırma, inceleme gözlem gibi bir ön hazırlık sonrasında ve üzerinde uzun süre düşünüldükten sonra gerçekleşmekle birlikte ani bir karar ile din değıştirenler de bulunmaktadır. İslam'da, kalpleri İslam'a ısıdırılanlar anlamına gelen *müellefe-i kulûb*, ihtida etmeleri amacıyla bir ön hazırlık olarak zekat mallarından faydalanabilecekleri şeklinde bir ayrıcalık sunulan tek gayrimüslim kesim olarak bilinmektedir. Buna karşılık Hz. Ömer'in ihtidası hiçbir ön hazırlık olmaksızın aniden gerçekleşen bir ihtida olarak kabul edilmektedir. Yine Pavlus'un Şam vizyonu sonrası Yahudilikten Hıristiyanlığa geçmesi aniden gerçekleşen bir *conversion*/ihtida olarak kabul edilmektedir.

A.Yahudilikte Dine Kabul

“Yahudi kimliğinin temelinde yer alan güçlü etnik vurgu, Yahudi dininin yabancılara açık olmadığı şeklindeki inançların yaygınlaşmasına sebep olmaktadır. Ancak etnisiteye dayalı bir din olarak tanımlanması, Yahudiliğin dışarıya tamamen kapalı bir din olduğu anlamı taşımamaktadır. Tarih boyunca Yahudileştirme faaliyetleri ile ilgili uygulamalar benimsenmiş olmasına rağmen, Yahudi kimliğindeki etnik vurgu ve Yahudi hukukunun çekingen ve çelişik tavırları Yahudileştirme çabalarını geri planda bırakmaktadır. Yahudiliğin sonradan ‘tercih edilen’ bir din olmasından ziyade, içinde ‘doğulan’ bir gelenek ve kimlik olduğu düşüncesinden kaynaklı imajı, günümüzde bazı Yahudiler tarafından da benimsenmektedir.”²²⁷ Bu durum ile ilişkili olarak yeni doğan bebeğin dini durumu annenin dinine bağlı olup anne Yahudi ise çocuk Yahudi kabul edilirken annenin başka bir din mensubu olması durumunda babanın Yahudi olup olmamasına bakılmaksızın çocuk Yahudi sayılmamaktadır. Ancak son yıllarda birtakım esnekliğe uğratılan konular arasında bu konu da yer almaktadır.²²⁸

Yahudilikte din değiştirme Ortodoks, Muhafazakar ve Reformist gruplar arasında farklı şekillerde gerçekleştirilmektedir. Ortodoks Yahudiliğe girmeyi isteyen bir kimse Yahudi hukukunu iyi bilen iki hukukçu ile birlikte bir hahamın da bulunduğu *Beth Din* denilen mahkemeye din değiştirme talebinde bulunarak izin istemelidir. Din değiştirmek isteyen kişinin gerekçeleri ve samimiyeti araştırılmakta ve ona Yahudiliğin zor bir din olduğu hatırlatılmaktadır. Kişi bu isteğinde kararlı ve mahkeme tarafından samimiyetine inanıldığında gerekli prosedür başlatılmaktadır. Buna göre öncelikle Tevrat’ın emirleri anlatılarak adaydan kolay olanları uygulaması istenmektedir. Bu adımdan sonra giriş törenleri icra edilmektedir. Erkekler mohel tarafından sünnet edilmekte ve ardından erkek veya kadın adaylar havuzda kutsal su ile yıkanmaktadır. Yahudiliğe sonradan dahil olanlar -soyu Hz. Harun’a dayanan bir hahamla sonradan Yahudi olan bir kadının evliliği dışında- bir Yahudi’nin sahip olduğu tüm haklara sahip olmaktadır. Muhafazakar Yahudilerde de Ortodokslarda uygulanan aynı şartlar uygulanarak prosedür başlatılmaktadır. Ancak din değiştirme

²²⁷ Gürkan, Yahudilik, s.237.

²²⁸ Ali Köse, “İhtida”, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1998, Cilt:21, s.555.

gerekçesi Muhafazakar Yahudiler için oldukça önemlidir. Yalnızca evlilik için Yahudi olanlara karşı temkinli davranılmakta ve din değişikliği talebinde bulunanlar vazgeçirilmeye çalışılmaktadır. Yahudi olmaya kararlı bir aday ise kendisine Yahudiliğin Tanrı anlayışı, Mesih, ritüeller, ibadetler, yiyecek yasakları, Yahudi tarihi ve sinagogda toplu törenlere katılabilesine yetecek derecede İbranice öğrenimi konusunda kurslar verilmektedir. Kursların ardından sünnet olan erkek aday ve kutsal su ile yıkanan adaylar resmi olarak dine girmiş kabul edilmektedir. Yahudi gruplar içerisinde din değiştirmeyi olabildiğince yumuşatarak Hristiyanlıktaki misyonerliğe yakın bir tutum sergileyen grup Reformist Yahudilerdir. Yahudiliğin bir ırk dini olduğu izlenimi yaratan Muhafazakar ve Reformist gruplara karşılık Yahudiliği bir ırka bağlı olma durumundan çıkararak geniş kitlelere yayılma yolunu açan Reformistler sünnet olma ve havuzda kutsal su ile yıkanma ritüellerinin zorunluluğunu da reddetmektedirler. Reformistler, Yahudiliğe giriş için, ölümsüz Tanrıya itaat ve ibadetin yanında İsrail misyonuna bağlılık ve bu konuda haham huzurunda ikrar ederek bu sözleri içeren bir belge imzalamayı yeterli görmektedirler.²²⁹

B. Hristiyanlıkta Dine Kabul

Hristiyanlıkta dine kabulün ancak Tanrı'nın ihsanı ve İsa'nın mistik varlığına bağlı olarak gerçekleşebileceğine inanılmaktadır. Bununla beraber din değiştirme konusunda Hristiyanlık içerisinde özellikle mezhepler arasında farklı uygulamalara rastlanmaktadır. Katolik mezhebinde, kişinin bir iç çatışma, ölüm korkusu, tövbe ve acizliğini idrak etme gibi tecrübeler neticesinde dini inancında bir değişiklik yapma kararı aldığına inanılmaktadır. Ayrıca Katolik olmadan bireyin Tanrı'nın yalnızca Katolik olanlara sunduğu rahmetinden istifade edemeyeceğine de inanılmaktadır. Dine girecek bir kimsenin; entelektüel sebeplerle hareket etmesi, inanma arzusuna sahip olması ve kilisenin Tanrı'nın indirdiklerini öğrettiğine inanması ve ikrar etmesi beklenmektedir. Bu üç şartı taşıyan birey için vaftiz töreni düzenlenmekte ve ardından İncil'e el basarak Katolikliğe girdiğini ve emirlere itaat edeceğini kabul eden birey, Katolikliğe resmen girmiş kabul edilmektedir. Ortodoks olmak isteyen bir kimse kiliseye bu isteğini belirttikten sonra samimiyetine inanıldığı takdirde bir papaz

²²⁹ Köse s. 554.

gözetiminde gerekli ilmiyal bilgilerini içeren bir eğitime tabii tutulmaktadır. Ortodoks Kilise'sinin bir mensubu olabilmek için kabul edilmesi gereken şartları onaylandıktan sonra aday için vaftiz ve diğer dini törenler düzenlenmektedir. Törende İsa'nın ilahlılığı (*Nicene Creed*), teslis ve vaftizin gerekliliği gibi temel inançların yer aldığı ilkeleri okuduktan sonra resmî bir doküman imzalayan aday, Ortodoksluğa kabul edilmektedir. Protestanlığa girmek isteyen bir kimseden, insanın günahkâr olduğuna ve arınmak için bir kurtarıcıya ihtiyaç duyduğuna, bu noktada İsa'nın Tanrı'nın oğlu ve bir Mesih olarak insanlığın kurtarıcısı konumunda olduğuna inanması beklenmektedir. Bu inanca sahip aday bir öğretmen tarafından bir eğitim sürecine tabii tutulmakta ve sürecin sonunda vaftiz edilerek Protestanlığa kabul edilmektedir.²³⁰

C.İslam'da Dine Kabul

Kur'an-ı Kerim'de ihtida kavramı altmış yerde geçmekte ve lütfu ve ihsanı ile hidayete erdirecek olanın yalnızca Allah olduğuna inanılmakla beraber, kulun hür iradesi ile arzulaması ve bir tercihte bulunması da beklenmektedir. İslam'a göre her insan fitrat dini üzerine doğmakta ancak genellikle içinde yetiştiği çevrenin dinini benimsemektedir. Bu anlamda bir kimsenin ihtida etmesi de fitratını hatırlayarak asıl dinine dönüş olarak değerlendirilmektedir. Müslüman bir ailede ve çevrede yetişen bir birey büyük oranda fitratında mevcut din olan İslam'a inanmaktadır. Bir sebepten İslam dininde ayrılmış ancak dine geri dönmek isteyen birinin veya başka dine mensup olup İslam'a girmek isteyen bir kimsenin mümin olarak kabul edilmesinin tek şartı olarak Kelime-i Şehâdet getirerek Allah'ın birliğini ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğini tasdik etmesi yeterli görülmektedir. Bu şehadeti herhangi bir tören eşliğinde ve bir dini kurumun huzurunda gerçekleştirmesi beklenmemekle beraber kendisine şahitlik edecek iki kişinin hazır bulunması gelenek haline gelen bir uygulamadır. İslam'a yeni girmiş mühtedinin ilk olarak gusül abdesti alması ve dinin temel esaslarını, buyruklarını ve yasaklarını öğrenmesi beklenmektedir. Ayrıca erkek mühtedinin sünnet olması tavsiye edilmektedir. İslam'da ihtidanın mühtediye önceki

²³⁰Köse, s 555.

günahlarından bir bağışlanma sağladığına ve kişiyi manevi açıdan yeniden doğmuş gibi tertemiz kıldığına inanılmaktadır.²³¹

²³¹Köse, s. 555.

SONUÇ

Manevi yaşamda mükellefiyet veya bir dine mensubiyet kazandıran inisiyasyon, bu yönüyle dini hayatın vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Arkaik toplulukların basit dini yapılarından, modern toplulukların en gelişmiş ve oldukça kompleks dini yapılarına varıncaya dek hemen her dinin temelinde inisiyasyonun izlerine rastlanması da bu durumu doğrulamaktadır. Burada sınırlı sayıda dini gelenek ele alınarak yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçlar diğer dini gelenekleri de kapsayacak şekilde genellenebilecek niteliktedir. Bundan hareketle adayı dini konularda eğiterek manevi ve kültürel dünyaya dahil etmesi, sosyal ve dini statüsünde bir gelişme sağlaması ve aynı zamanda topluluğun dini yaşamında da bir yenilenmeye yol açması şeklinde, hemen her dönemde gözlemlenen kazanımların varlığı, inisiyasyonun bütün dini geleneklerde mevcut olduğu şeklinde yapılan bir tümevarımın meşru bir ifade olduğunu ortaya koymaktadır.

İnisiyasyon ritüellerinin icrasında toplumun gelenek ve kültürüne göre değişkenlik gösteren şartlar bulunmaktadır. Öncelikle inisiyasyona tabii tutulacak adayların birtakım bedensel ve ruhsal niteliklere sahip olması beklenmektedir. Özellikle ilkel inisiyatik teşkilatlarda önemli bir kriter olarak belirlenen bu nitelikler, zamanla ortadan kalkmış ve inisiyasyon toplumun her ferdini kapsayacak şekilde geniş bir sahada uygulanmaya başlamıştır. Ancak adayın belli bir yaşa gelmesi, zihinsel ve ruhsal bir engelinin bulunmaması şeklinde bazı nitelikler halihazırda aranan niteliklerdendir. İnisiyatik teşkilatların herhangi bir topluluktan farklı olması, her inisiyatik teşkilatın kendi içerisinde hiyerarşik bir yapısı bulunması da inisiyasyonun şartları arasında değerlendirilmektedir.

İnisiyasyontanımı amacı ve gerekli şartları kadar önemli bir diğer mesele ilişkili olduğu kavramlardır. Bu kavramlar içerisinde ayin, inisiyasyonun pratikteki karşılığı, zorunlu bir uygulaması olarak kabul edildiğinden önemli bir yere sahiptir. İnisiyasyonun tüm anlamı icra edilen ayinlerle anlaşılmakta ve gelecek nesillere bu ayinler vasıtası ile aktarılmaktadır. Ayinler sırasında kullanılan eşyalar, konuşulan kelimeler gibi çeşitli semboller de ayinin bir parçası olarak inisiyasyonda yerini almaktadır. Ayinlerde adaylara öğretilen geleneksel birikimi ifade eden *inisiyatik öğreti* ve adayın bu törenlerden edindiği içsel tecrübe manasına gelen *inisiyatik sır* da

bir ayinin, dolayısı ile inisiyasyonun önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu detaylar toplumun geleneksel yapısı, zaman ve mekan faktörü hesap edildiğinde değişkenlik gösterebilmektedir. Tüm bu yapısal değişikliklere rağmen inisiyasyon, özü ve gayesi itibari ile bütün dini geleneklerde aynı yeri işgal etmektedir.

Arkaik topluluklardaki hayatına dahil olmak aynı zamanda o kabileye dahil o kabilenin olma manasına geldiğinden ergenlik çağına gelmiş aday kabul törenlerinde maruz kaldığı bu imtihanlardan başarı ile geçtikten sonra toplumun sorumlu bir üyesi olarak kabul edilmektedir. Arkaik yaşamın her alanında hayati bir önem taşıyan inisiyasyonun bu anlamda modern dünyada bir karşılığı bulmamakla birlikte, dini yaşamında adayın mükellef olması ve dini cemaate kabulü maksadı ile icra edilen ayinlerin içerisinde arkaik yaşamın inisiyatik kalıntılarına rastlanmaktadır. Bu kalıntıların uygulanmasındaki maksat genel olarak aynıdır ancak uygulanma şekilleri ve kapsamı zamanla geliştirilmiş, değiştirilmiş ve kısmen terk edildiği görülmektedir. Örneğin arkaik dünyada genel olarak erkekler için icra edilen veya kadınlar için ulaşılmaz olan bu ritüeller, modern yaşamda, kadının toplumda giderek belirgileşen konumuna paralel bir biçimde, kadınların da dini yaşama dahil olmalarını sağlayacak şekilde geliştirilmiştir. Yine vaftiz ayini, modern öncesi dini yaşamda yer alan ritüel banyoların geliştirilmiş bir modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine vaftiz ismi, geleneksel inisiyasyon ritüellerinde erginlenmenin ardından yeniden dirilişi sembolize eden yeni bir ad verilmesi uygulamasının bir yansımasıdır. Erginlenecek adayın vücuduna ciddi yaralanmalara yol açan inisiyatik imtihanlar büyük ölçüde terk edilmiştir. Bu uygulamalar içerisinde yalnızca sünnet ritüeli, günümüzde Semitik dinlerin tamamında uygulanmaktadır.

Tarihin farklı dönemlerinde uygulanmış inisiyasyon örnekleri vesilesiyle insanlık tarihinin bilinen en eski toplulukları ile bu tarihsel sürecin en son ürünü olan modern topluluklar ve bu ikisi arasında kalan diğer bazı topluluklar arasında inisiyasyonun yeri ve uygulanma biçimleri ortaya konmuştur. Birbirinden farklı olan bu inisiyasyon örneklerinin ele alınması Semitik dinlerde inisiyasyon örneklerinin incelenmesine de bir zemin hazırlamaktadır. Öyleki arkaik dünyada uygulanmış olan bazı inisiyatik şekillerin izlerine Semitik dinlerin dine giriş ritüellerinde de rastlanmaktadır. Semitik diye adlandırılan Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dinleri, gerek inanç esasları ve ibadetleri, gerek bir din kurucusunun olması ve Tanrı anlayışı

bakımından ilkel dini yapılardan ayrılmaktadır. Bununla beraber kendi içlerinde ortak birtakım unsurlar barındırdıklarından, ayrı bir sınıflandırmada tutulmaktadırlar. Bu dinler, inisiyasyon örnekleri bakımından ele alındıklarında benzer inisiyatik şekilleri bulunmakla birlikte genel manada dinin ayırıcı bir özelliği olarak kabul gören inisiyasyon ritüelleri ile de birbirinden ayrılmaktadırlar.

Yahudi toplumu içerisinde doğan her erkek çocuk, Tanrının İbrahim ile yapmış olduğu ahdin bir işareti olarak sekiz günlükken sünnet edilmekte böylece bu dinin bir üyesi haline gelmektedir. Yahudi dini geleneğinde ayrıca erginlenecek yaşa geldiğinde dini hayata dahil edilmek adına Bar Mitzvah /Bat Mitzvah denilen inisiyatik törenler uygulanmaktadır. Yahudiler arasında Tanrı'nın seçilmiş halkı olduklarına dair yaygın inanç, Yahve'nin İsrail'in milli Tanrısı, Yahudilik'in ise milli bir din olarak kabul edilmesini beraberinde getirmiştir. Seçilmişlik öğretisine bağlı olarak gentilenin dine mensubiyeti bir dönem engellenmiştir. Yahudilik, etnik kökenli bir din olarak tanımlandığından yalnızca Yahudi bir aileden doğmakla Yahudi olunabileceğine dair genel kanı, Yahudi tarihi içerisinde bazı dönemlerde hakim görüş olmakla birlikte son yıllarda böyle bir kısıtlamadan söz etmek mümkün değildir. Yalnızca doğumla değil, sonradan tercih edilerek de mensup olunabilen Yahudilik, din değiştirme talebinde bulunan adayın ciddiyetinden emin olduktan sonra adayı bir dizi eğitime tabii tutarak Yahudi tarihi ve gelenekleri noktasında yetiştirdikten sonra Yahudiliğe kabul eder. Ancak Yahudiliğe sonradan dahil olmak isteyen her erkek bireyin sünnet olması gerekmektedir.

Hristiyanlıkta inisiyasyon konusuna gelince, Semitik dinler içerisinde inisiyasyon örneklerine en fazla bu dinde karşımıza çıkmaktadır. Kilisenin yedi sakrament olarak belirlenmiş olan ayinler içerisinde; Vaftiz, Evharistya ve Komünyon sakramentleri, bir kimsenin dini yaşama ve Hristiyan cemaatine dahil olması noktasında başvurulmuş inisiyatik ritüeller olarak kabul edilmektedir. Tüm sakramentler içerisinde vaftiz ayini, Hristiyanlık'ın tüm kesimlerinde ittifakla kabul edilen yegane dine giriş sakramentidir. Hristiyanlık'tan önce de farklı şekillerde uygulanmakla birlikte Hristiyan dini yaşamı içerisine Mesih'in vaftiz edilmesi ile girmiş, Hristiyanlığın ortaya çıkışından bu yana Hristiyanlıkla beraber bambaşka bir şekil almış ve bu dinin hususi bir inisiyasyon ritüeli haline gelmiştir. Hristiyan vaftizi, ölümüne ve dirilişine iştirak etmek sureti ile Mesih'in bedeniyle birleşme, tevbe etme,

asli g nahtan kurtulma, aydınlanma, Tanrı'nın mührü ile m h rlenmi  olma, şeytanın köleliğinden çıkma ve ruh ile yenilenme gibi sembolik anlamlar taşımaktadır. Ayrıca bireyi Kilisenin bir  yesi, dini cemaatin bir mensubu yapma, günahlara karşı muhafaza etme gibi fonksiyonları bulunduğuna inanılmaktadır. Farklı görüşler bulunmakla birlikte vaftiz, genel olarak bireyin asli günahla doğduğuna inanıldığından henüz bebekken uygulanan bir ritüeldir. Ancak sonradan Hristiyanlık'ı tercih edenler için ileri ya larında da vaftiz töreni uygulanmaktadır. İlerleyen ya larda, vaftizi pekiştirmek maksadıyla Konfirmasyon ayini icra edilmektedir. Bu ayin vaftizsel inayeti tamamlama dışında bireyi kutsal soy zincirine bağlamaya ve Kilise ile bağlarını kuvvetlendirerek cemaatin tam  yesi yapmaya yönelik inisiyatik bir uygulamadır. Hristiyan inancında diğer bir inisiyasyon ritüeli Evharistiya ayinidir. İsa Mesih'in havarileri ile birlikte yediği son ak am yemeği anısına bir kutlama şeklinde icra edilen bu ritüel ile inananlara İsa Mesih'in bedeni ve kanını sembolize eden ekmek ve şarap takdim edilmektedir. Bu ayin ile imanları artan ve büyük bir g   ve kudret kazanan inananlar, dini hayatlarında bir değişim geçirmektedirler. Son olarak İncil'lerde Vaftizci Yahya'nın ve İsa'nın Yahudi geleneklerine uygun biçimde sekiz günlükken sünnet edildiği anlatılmakta ve bu sünnetin Hristiyanlar tarafından reddedilmediğini ortaya koymaktadır. Ancak daha sonraki dönemlerde bu uygulama Yahudilerle bağlantısı sebebi ile Papa tarafından yasaklanmaktadır. Günümüzde yalnızca bazı Hristiyan kesimlerde uygulanmakta olan sünnet için inisiyatik bir amaçla icra edildiğini söylemek mümkün değildir. İlk ortaya çıktığı yıllarda yalnızca Yahudi ırkına mensup kimseler arasında yayılmış olan Hristiyanlık, İsa'nın ölümünden bir süre sonra gentile arasında da yayılmaya ba lamı tır. Öyle ki dini yayma noktasında en fazla misyonerlik faaliyetleri Hristiyanlıkta görülmektedir. Bu dine mensup olmak isteyen bireyler için vaftiz töreni düzenlenmektedir.

İslam dininde inisiyasyon ritüellerinin bir karşılığı bulunmamaktadır. Diğer bir ifade ile İslam'da dine mensubiyeti sağlamak maksadı ile icra edilen inisiyatik karakterli törenlerden söz etmek mümkün değildir. İslam dini inancına göre her birey fitratında var olan hanif inanç ile dünyaya gelmekte ancak içinde yetiştiği çevrenin etkisi ile farklı dinlere yönelmektedir. Bununla birlikte farklı bir dini gelenek içerisinde yeti mi  olsa bile bir insan, doğru yolu bulabilecek yani İslam dinini tercih edebilecek akli yetenekle yaratılmıştır. Müslüman bir çevrede dünyaya gelmiş bir

kimsenin, İslam inanç esasları olarak belirtilmiş şartların herhangi birinden şüphe etmeksizin hepsine birden kalben iman etmesi mümin olarak kabul edilmesi için yeterli görülmektedir. Bununla beraber Müslüman olmayan bir çevrede yetişmiş ancak İslam'ı tercih etmiş bir kimsenin mümin olarak kabul görmesi için bu esasların tamamına kalben iman etmesinin yanında bu imanını dil ile ikrar etmesi de beklenmektedir. Diğer bir ifade ile Müslüman olmak isteyen bir kimse imanın altı şartını içtenlikle kabul etmeli ve bunu Kelime-i Şehâdet getirmek suretiyle dile getirmesi gerekmektedir. Bunun için herhangi bir tören düzenlenmesi söz konusu değildir. İslam'da inisiyasyonla ilgili ele alınması gereken bir diğer mesele sünnet konusudur. İslam'da sünnet konusu Yahudilikteki gibi inisiyatik bir anlamı bulunmamakla birlikte ilk olarak Hz. İbrahim tarafından daha sonra Hz. Muhammed tarafından uygulandığından ve tavsiye edildiğinden İslam geleneğine yerleşen ve günümüzde de devam eden bir uygulamadır.

KAYNAKÇA

ADAM, Baki. (Ed.) **Dinler Tarihi**, Grafiker Yayınları, Ankara, 2015.

AKALIN, Kürşat Haldun. “Hristiyanlığa Aktarılmış Ritüeller Olarak İsis Kültüründeki Vaftiz Ve Günah Çıkarma Ayinleri”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 42, Erzurum, 2014.

ATASAUN, Galip. “Yahudilikte Dini Sembol ve Kavramlar”, **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 11,2001, ss. 125-156.

AYDIN, Mehmet. “Hristiyanlık/ V.Mabed ve İbadet”, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1998, Cilt:17, s.348-353.

AYDIN, Fuat. **Yahudilik/Tarih. İnanç. İbadet. Kültür.**, Mahya Yayıncılık, İstanbul, 2018.

AYDIN, Fuat. **Hristiyanlık**, Sakarya, 2015.

BOZKURT, Nebi. “Sünnet/İslam’da” **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1998, Cilt: 38,s. 157-159.

COOKE, Bernard, Gary Macy, “Christian Symbol and Ritual”, Published by **Oxford Universty Press, Inc**, New York, 2005.

ÇAĞRICI, Mustafa. “İslam,/III. İbadet, Ahlak ve Tasavvuf “, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1998, Cilt:23, s.11-15.

ÇELEBİ, İlyas. “Kelime-i Şehadet” , **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, ek-2, İstanbul, 2016, ss.36-37.

D’ALVIELLA, Goblet. Initiation/Introductory and Primitive, **Encyclopedia of Religion and Ethics**, Vol: VII, 1994, ss.314-319.

DEMİRCAN, Adnan. “Sâmiler”, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1998, Cilt: 36, ss.75-76.

DURKHEİM, Emile. **Dini Hayatın İlk Biçimleri**, çev. Fuat Aydın, Eskiyei Yayınlar, Ankara, 2018.

ELİADE, Mircea. **Doğuş ve Yeniden Doğuş**, çev. Fuat Aydın, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, 2014.

ELİADE, Mircea. **Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu**, çev. Mehmet Aydın, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

ELİADE, Mircea. **Arayış**, çev. Cem Soydemir, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2017.

ELİADE, Mircea. **Şamanizm**, çev. İsmet Birkan, İmge Kitabevi, Ankara, 1999.

ELİADE, Mircea. **Mitlerin Özellikleri**, çev. Sema Rıfat, Om Yayınevi, İstanbul, 2001.

ELİADE, Mircea. **Rites and Symbols of Initiation, The Mysteries of Birth and Rebirth**, Harper Colophon Books, New York, 1975.

ELİADE, Mircea. **Dinsel inançlar ve Düşünceler Tarihi/Cilt 1 Taş Devrinden Eleusis Mysteria’larına**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2000.

ELİADE, Mircea. **Dinsel inançlar ve Düşünceler Tarihi/Cilt 1 Taş Devrinden Eleusis Mysteria’larına**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2000.

ERBAŞ, Ali. **Hristiyan Ayinleri (Sakramentler)**, Nûn Yayıncılık, İstanbul, 1998.

ERBAŞ, Ali. **Hristiyanlıkta İbadet**, Ayışığıkitapları Yayınları, İstanbul 2003.

EROĞLU, Ahmet Hikmet. “Ekmek-Şarap Ayini Konusunda Katolikler Ve Protestanlar Arasındaki Görüş Farklılıkları”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXXIX, s. 439-453.

ERDEM, Mustafa. “Hristiyanlıktaki Vaftiz Anlayışı Üzerine Bir Araştırma”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXXIV, s.143-146.

FRAZER, J.G. **Dinin ve Folklorün Kökenleri**, çev. Mehmet H.Doğan, Payel Yayınları, İstanbul, 2004.

GUENON, Rene. **İnisiyasyona Toplu Bakışlar I-II**, çev. Mahmut Kanık, Hece Yayınları, Ankara, 2010.

GÜRKAN, Salime Leyla. “Sünnet”, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1998, Cilt:38, ss. 115-157.

GÜRKAN, Salime Leyla. **Yahudilik**, İSAM Yayınları, Ankara, 2005.

KÖSE, Ali. “İhtida”, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1998, Cilt: 21, s. 554-558.

SHARP, E.J. **Dinler Tarihinde 50 Anahtar Kavram**, çev. Ahmet Güç, Arasta Yayınları, Bursa, 2000.

SHOHAM, Hizky. “The Bar and Bat Mitzvah in The Yishuv and Early Israel: From Initiation Rite to Birthday Party”, **Association for Jewish Studies 2018**, 2018, ss.133-157.

SÜMER, Necati. “Initiation Ceremony in Primitive Tribes and Some Religions”, **Dini Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 21, Sayı:54, 2018, ss.61-80.

TOPALOĞLU, Bekir. “İslam,/II. İnanç Esasları” **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1998, Cilt: 23, ss. 5-10.

TÜMER, Günay, Abdurrahman Küçük, **Dinler Tarihi**, II. Baskı, Ocak Yayınları, Ankara, 1993.

ULUDAĞ, Süleyman. “Ayin / Tasavvuf ”, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1998, Cilt: 4, s. 250-251.

YOON, Sukkin. Baptism As Christian Initiation: The Origins and Development of Being United with Christ, (Fakülteye sunulmuş bir tez çalışması), Claremont School Theology, ABD.

ZAİM, Elif. **Kültürel Hafıza; Dini Bir Ritüel Olarak Bar Mitzvah**, Bachelor of Arts (BA) araştırma Projesi, 2012.

WALTER, Jacob. “ Initiation into Judaism”, 1 Now 1979, 74,6; Periodicals Archive Online pg, (5.10.2019), ss. 597-602.